

מצויים במסורות בבליות וחתיות, אינו נתון כרונולוגי מדויק ואף אינו לפי מניין שנהג למעשה בזמן מן הזמנים. ואל נכון אין זיקה בינו לבין המסורת על ייסוד חברון שבע שנים לפני צוען, ורק זאת אפשר שבמסורת על ייסוד חברון יש מעין הד לעצמתם של הנסיכים החקסיסיים בכנען לפני שהשתלטו על הדלתה של מצרים ובנו את אַן־ריס, היא צוען. 3. מניין של 300 השנים שעברו לפי שופ' יא.כו, למן כיבוש הארץ עד מלחמת יפתח בבני עמון; וע"ע יפתח ופרק [ג] לקמן. 4. הכתוב שבדה"ב טו.ט; טז.א, על מלחמת בעשא באסא בשנת 36 למלכות אסא התפרש על ידי הגר"א בתי" קוניו לסדר עולם, שהוא מונה להתפלגות המלוכה. אבל כנראה המספר 36 הוא טעות והנכון הוא 26; וע"ע אסא. 5. המניין לגלות יהויכין בתאריכים שבס' יחזקאל אינו ספירה לפי מניין קבע אלא מכון בעיקרו לשנות מלכותו הרשמיות של יהויכין המלך הגולה, שנחשב אף בגלותו למלך החוקי של יהודה (ע"ע יהויכין); אלא כיון שגלה יהויכין בשנת מלכותו הראשונה היה מניין "שנות מלכותו" כמניין שנות גלותו. גם הידיעה שבמל"ב כה.כו, על שחרור יהויכין מכלאו בשנת 37 לגלותו, מתפרשת לפי שיטה זו. את הכתוב שביח' א.א: ויהי בשלושים שנה... היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין, ביארו חז"ל (סדר עולם) כמניין לתיקוניו של יאשיהו בשנת 18 למלכו (מל"ב כב.ג ואילך), ואין אחיזה למניין מעין זה. אוריגנס, וכן כמה מן החוקרים החדשים פירשוהו כמניין שנות חייו של יחזקאל. קריפמן ואחרים מפרשים את שנת 30 כשלושים לגלות יהויכין ולפי זה הוא פרק הנבואה האחרון בס' יחזקאל, וע"ע יחזקאל. 6. מספר של 70 שנה לשעבוד ולחרבן ירושלים נזכר בכ"ב א.יב; ז.ה, ונרמז בעז' א.א; דה"ב לו.כא.כב, והשווה גם דב' ט.ב, מניין זה אינו פרי חישוב לאחור או תוספת עריכה (כדעת ויטלי) אלא הוא מיוסד על נבואת ירמיהו (כה.יב), בדבר שבעים שנה שישאל יהיו משועבדים לבבל והן חסתיימנה במפלת בבל. נבואה זו נאמרה בשנת 605 לפסה"ב כשנכבשה ארץ ישראל לראשונה על ידי מלכות כשדים, ולפי זה חל סיומן של שבעים שנות השעבוד ב-536 לפסה"ב. כנראה שלכך מכוונים דברי הכתוב בעזרא א.א, ובדה"ב לו.כב, שהכרזת כורש בשנת אחת למלכו, היינו 538 לפסה"ב, היתה "לכלות דבר ה' מפי ירמיהו". זכריה דרש מספר זה של שבעים שנה כמכוון לזמן, שמן חרבן בית ראשון, בשנת 587 לפסה"ב או 586 לפסה"ב, עד ראשית בניין הבית השני, בשנת שתיים לדריוש, 520/19 לפסה"ב (א.יב) או עד לסיום בניין הבית בשנת שש לדריוש, היא 516/5 לפסה"ב (ז.ה). מניין 70 שנות חרבנה של עיר (צור) נזכר ביש' כג.טו, מניין 70 שנה בא גם במסורת האשורית מימי אסרחדון על העיר בבל שתעמוד בחרבנה שבעים שנה מיום שהחריבה סנחריב בשנת 689 לפסה"ב. יש סוברים שמניין 70 שנה הקבועות במקרא לשעבוד מושפע ממסורת אשורית זו מימי אסרחדון (לוקנביל). אבל אפשר שהמסורת המקראית והאשורית מיוסדות שתיהן על השקפה הרואה ב-70 שנה ימי חייו של מלך, כעדות הכתוב ביש' כג.טו; ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד (בורגר).

כרונולוגיה. — חלוקת הערך: [א] דרכי מניין השנים

במקרא. — [ב] הכרונולוגיה בספרי התורה. — [ג] הכרונולוגיה בס' שופטים. — [ד] הכרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל: 1. המקורות. — 2. המחקר המדעי והערכת החומר הכרונולוגי. — 3. שאלות מיתודיות: (א) ראשית השנה וראש השנה למלכים. — (ב) השיטה של מניית שנות המלוכה. — (ג) עוצרות ושנות במלוכה. — (ד) טיבו של החומר הכרונולוגי. — (ה) שלבי העריכה של החומר הכרונולוגי. — 4. בירור המקורות וקביעת המערכת הכרונולוגית: (א) מחרבן ממלכת ישראל עד לחרבן בית ראשון. — (ב) ממרד יהוא ועד לחרבן שומרון. — (ג) מהתפלגות הממלכה ועד למרד יהוא. — (ד) הממלכה המאוחדת. — (ה) גיליהם של מלכי יהודה. — [ה] הכרונולוגיה של תקופת שיבת ציון.

[א] דרכי מניין השנים במקרא. — המקרא מונה את השנים למניין שנות מלכותו של המלך, או למעשה שהיה, ולא במניין אחיד ורצוף המתחיל במאורע מסוים אחד (aera). בספרים ההיסטוריים ובספרי נבואה מציינים את זמנם של המאורעות החשובים למניין שנות מלכותם של מלכי יהודה וישראל או של מלכי פרס. כגון: מסע שישק היה בשנת חמש לרחבעם (מל"א יד.כה); מסע סנחריב — בשנת ארבע עשרה לחזקיהו (מל"ב יח.ג; יש' לו.א); הכרזת כורש — בשנת אחת לכורש (עז' א.א); תחילת העבודה בבניין בית שני — בשנת שנים לדריוש המלך (חגי א.טו). בס' שופטים ניתנים על פי הרוב מספרים סכימתיים ועגולים המשקפים מסורת של חשבון לפי דורות, ובתורה מיוסדים הנתונים הכרונולוגיים על הרמוניה מספרית, שאין בידינו להעתיקה לתאריכים.

יש במקרא גם נתונים כרונולוגיים הנראים כאילו הם מכוונים לפי מניין קבע — בדומה למניין שנהג ברומי לייסוד העיר" או לפי מניין השטרות בתקופה ההלניסטית. הנתונים המפורטים לקמן, רובם מספרים עגולים ונטולי ערך כרונולוגי, ומיעוטם מניינים לשנות מלכות, ואין להם שייכות לספירה לפי מניין קבע מסוים: 1. המספר של 480 שנה, שעברו לפי מל"א ו.א, למן יציאת מצרים ועד ייסוד הבית בשנת ארבע לשלמה, אינו מכוון עם העובדות ההיסטוריות של יציאת מצרים וכיבוש הארץ (ע"ע יציאת מצרים), והוא מיוסד על מסורת שמאהרן עד צדוק, שחי בימי שלמה, עברו 12 דורות ושימשו בהם 12 כהנים גדולים, לפי חשבון של ארבעים שנה לדור, ע"ע אהרן, בני אהרן. אמנם יש סבורים, שהמסורת בדבר 12 דורות אלה שבין יציאת מצרים לבין בניין הבית כשלעצמה יש לה בסיס היסטורי, וע"ע יציאת מצרים. 2. הידיעה הבאה בבמ' יג.כב, שחברון נבנתה שבע שנים לפני צוען מצרים, משקפת, לפי כמה דעות, את הספירה המצרית למניין ייסודה של צוען, הידועה מתוך אסטילת 400 השנים שנעשתה בימי רעמסס הב', באסטילה זו מסופר על רעמסס הא' וסתי הא' בנו, שהשת"ת תפו, קודם שמלכו, בחגיגה שנערכה בצוען למלאת 400 השנים לפולחן האל סת (סתח). תחילת פולחנו של אל זה התלויה בראשית שלטונם של החקסוסים במצרים אין הכרח לה שתתקשר לייסוד צוען דווקא. מספר עגול זה, שכדוגמתו

K. MARTI, EB 1, 773—776; A. BOSSE, MVAG 13, 2 (1908), 11, 44
 על מניין 40 השנה: ע"י הספרות בערך אהרן, בני אהרן.
 על ספירת צוען: ש. ייבין, מחקרים, 55 ואילך
 (ושם ספרות) T. SAEVE-SODERBERG, JEA 37 (1951), 53 ss.
 על המניין לגלות יהויכין: א. מלמט, הכינוס העולמי למדעי היהדות, ירושלים
 תשי"ב, 226—231
 על מניין 70 שנה: קריפמן, האמונה הישראלית ג/ 438
 D. D. LUCKENBILL, AJS 41 (1925), 165—173; C. F. WITHELY, VT 4
 (1954), 60—72; A. ORR, VT 6 (1956), 304—306; O. PLOEGER, Fest-
 schrift F. Baumgärtel, Erlangen 1958, 124—130; R. BORGER, JNES 18
 (1959), 74
 ה"ה

[ב] הכרונולוגיה בספרי התורה. — הכרונולוגיה בתורה מיוסדת על הרמוניה מספרית. ובמתכוון בחרה התורה להורות את דבריה בדרך הרמונית זו. ואלה הם יסודותיה: מצד אחד שיטת השישים, המקשרת את המספר היסודי שש עם השיטה העשרונית; ומצד שני המספר הטיי פוסי שבע, המורה על שלמות. שני היסודות מצויים בתרבות המזרח הקדמון, וגם מזיגת שניהם מצויה בה: כדי לציין מספר רב מאוד של שנים (וגם של דברים אחרים) משתמשים היו במספר מן המספרים המיוסדים על שיטת השישים. כגון 60, 360, 600, 1,200, 3,000, 6,000, 12,000, 60,000, 600,000 וכיו"ב, ולפעמים היו מוסיפים עליו תוספת של שבע או כפולה של שבע. מספר ארבעים המצוי בכרונולוגיה המקראית (ארבעים יום, ארבעים שנה), כנראה קשור אף הוא בשיטת השישים מכיון שהוא שני שלישים של שישים או שליש של 120 (ועי' לקמן, בדבר שנות חייו של משה). על הכרונולוגיה של עשרת הדורות שמנוח עד אברהם, על יחסיה לכרונולוגיה של הדורות הראשונים לפי המסורת של עמי המזרח הקדמון ועל כוונת התורה בכרונולוגיה של אותם הדורות ע"ע אבות העולם. על הכרונולוגיה של המבול ע"ע מבול.

גם בכרונולוגיה של אבות האומה הישראלית אנו מוצאים אותם היסודות. כל מספרי השנים שבה (חוץ מכמה יוצאים מן הכלל, המקיימים את הכלל, מכיון שסיבה מיוחדת גרמה להם) נחלקים לשני סוגים: (א) כפולות מדויקות של חמש, כלומר, מספרים מתחלקים לחמש בלי עודף, שספרתם האחרונה היא 5 או 0; (ב) כפולות של חמש בתוספת שבע. פרק של חמש שנים שייך לשיטת השישים. מכיון שהוא כולל שישים חודש. ואלה הם המספרים השייכים לתקופת האבות:

מספר שנותיו של אברהם	כשיצא מחרן	75
	כשנולד יצחק	100
	כשמת	175
מספר שנותיה של שרה	כשנולד יצחק	90
	כשמתה	127 (= 7+120)
מספר שנותיו של יצחק	כשנשא את רבקה	40
	כשנולדו יעקב ועשו	60
	כשמת	180
מספר שנותיו של יעקב	כשירד למצרים	130
	כשמת	147 (= 7+140)
מספר שנותיו של יוסף	כשנמכר	17 (= 7+10)
	כשעמד לפני פרעה	30
	כשמת	110

עוד כדאי לשים לב אל הפרטים הבאים: (א) אברהם ישב 75 שנה עם אביו ו-75 עם יצחק בנו; (ב) אברהם היה בן

ישראל ויוסף
 שגם ארבעים יום
 ארבעים שנה
 כלל הגזע היה

מאה שנה בדיוק כשנולד יצחק; (ג) שרה הגיעה ל-127 שנים, כלומר למאה ועשרים, פעמיים שישים. מידת חייו השלמה של בן אדם (השווה בר' ו.ג.), ועוד שבע שנים נוספות; (ד) יצחק היה בן שישים כשנולדו לו יעקב ועשו; (ה) הוא הגיע למאה ושמונים שנה, כלומר שלוש פעמים שישים שנה; (ו) מספר שנותיו של יעקב הוא 147, כלומר פעמיים שבעים ועוד שבע; (ז) יעקב ישב שבע עשרה שנה עם יוסף בארץ כנען ועוד שבע עשרה שנה עם יוסף במצרים; (ח) יוסף הגיע ל-110 שנים, וזוהי המידה הנחשבת במצרים למידה השלמה של חיי אדם, כמו מאה ועשרים בישראל.

ברור הדבר, שבהרמוניה מספרית זו מתכוונת התורה להורות על ההרמוניה הכללית השוררת בעולם המונהג בידי אלהים. והשיטה נמשכת גם בשאר ארבעת הספרים של התורה.

בשם יב, כ, כתוב: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה. והנה מספר זה, 430, כולל מספר עגול השייך לשיטת השישים, 360, כלומר 6x60, בתוספת 70, כלומר עשר פעמים שבע. ואם נוסיף למספר זה את 215 השנים, שישבו האבות בארץ כנען, כפי שיוצא מבר' יב, ד; כא, ה; כה, כו (שמא אינו במקרה מחצית של 430). ואת 75 השנה של חיי אברהם קודם שעלה לארץ כנען, יהיו ביחד 720 שנה, כלומר פעמיים 360, מלידתו של אברהם עד יציאת מצרים. — אמנם אין מספר 430 שנה של מושב בני ישראל במצרים מכיון עם מה שכתוב בשם' ו, על הגיבאלוגיה של הלויים, שעל פיה לא היו משה ואהרן אלא הדור הרביעי ללוי בן יעקב, ואי אפשר שעברו ארבע מאות ושלשים שנה משעה שירדו בני ישראל למצרים, וקהת בן לוי בתוכם, עד שנתו ה-80 של משה נכדו של קהת. וכבר השתדלו ליישב את הקושי בכמה פנים לפי המסורת הפרטנית הקדומה, המשתקפת בתורתם של השומרונים, בתרגומים העתיקים ובספרות חז"ל, שבסך 430 שנה בכלל גם זמן מושבם של האבות בארץ כנען. לכל הפחות החל מלידתו של יצחק. אבל אין זה פשוטו של מקרא. גם ההצעות שהוצעו בווננו ליישב את הקושי אין בהן פתרון ממש. למשל, ההשערה שהמקרא מחשב מאה שנה לדור, עדיין אינה מספקת כדי להגיע ל-430 שנה; וההשערה שהגיבאלוגיה של שמ' ו אינה שלמה, וחסרה בה איזו חוליה, אין לה סמך. לפי מה שנראה אפשר להסביר את העניין כך. מספר השנים שבשם' ו-ז, כלומר שנות חייהם של לוי, קהת ועמרם, וגילם של משה ואהרן בדברם אל פרעה, נכתבו כדי שנוכל להסתייע בהם לביאור הכרונולוגיה, וכיון שלא כתב המקרא אצל כל אחד משלושת אבות המשפחה אלא את המספר הכללי של שנות חייו, ולא מספר שנותיו כשנולד לו בנו בכורו כמו בבר' ה, י"א, נתכוון לרמז בזה שאין לחשב את הכרונולוגיה לפי שיטת החשבון של הדורות הראשונים, דור אחר דור, אלא דווקא לפי החשבון הכללי של שנות החיים. מצד אחד קבעה המסורת שרק ארבעה דורות היו בין לוי ובין משה, ומהצד השני הוצרכו למספר 430 שנה לשם ההרמוניה המספרית. כדי להביא את שני הנתונים האלה לידי התאמה, יש לראות את המספר 430 לא כמניין השנים

הנדודים במדבר, וכן למספר x שנים של הנהגת יהושע ו-40 שנה של שפיטת עלי (שמ"א ד, יח) ועוד y שנים לימי שמואל ועוד z שנים לשאול (ראה להלן [ד], 4, ד), יהיה סכום השנים הכולל מיציאת מצרים ועד לימי של דויד מסורת שיהושע הנהיג את העם לאחר משה 28 שנה (לפי יוסף בן מתתיהו 25 שנה, לפי אבסביוס 27 שנה), ואפשר שיש ביסודה מסורת מקראית קדומה (סגל). שמואל שפט את ישראל דור אחד, כ-40 שנה, לפי החשבון המקראי של 40 שנה לדור (עי' [א], 1) ושאל [112] או [212] או [312] שנה. נמצא שמיציאת מצרים ועד ראשית מלכות דויד, שחלה בשנת 1008 או לפסה"נ (עי' [ד], 4, ד), עברו 550 שנה לערך, והוא מספר הגדול כפליים בקירוב ממשיך הזמן שבין שני מאורעות אלה (ע"ע כיבוש הארץ). המסגרת הפרגמטית של 12 שופטים והמספרים הטיפולוגיים בחשבון הדורות (20 שנה - חצי דור, 40 שנה - דור אחד, 80 שנה - שני דורות), מעידים שרוב הנתונים על ימי השופטים אין להם ערך כרונולוגי, ואין ללמוד מהם על זמנו של כל שופט ואף לא על משך הזמן של כלל תקופת השופטים. לכל היותר אפשר ללמוד ממסורת פרגמטית זו על סדר הזמנים של פרקי השעבוד והישועה; וגם בזה אפשר שהפרידו עניינים של זמן אחד וסידרום בזה אחר זה, כגון שעבוד בני עמון ויפתח, שהיו בזמנו של שמשון, ולא באו בזה אחר זה, כמתואר בס' שופטים; וע"ע שופטים.

עוד יש לפרש את טיבם של המספרים שבטבלה א מצד עצמם, ואת היחס שביניהם לבין הנאמר בשופ' יא, כו, שמכיבוש עבר הירדן בימי יהושע עד ימי יפתח עברו 300 שנה. גלדקי ורבים בעקבותיו הציעו לכרוך את 12 השופטים שעמדו איש בדורו הנזכרים בס' שופטים עם מספר 480 השנים שמיציאת מצרים עד בניין הבית בימי שלמה (מל"א ו, א), המתישב לפי חשבון של 40 שנה לדור (עי' לעיל, [א], 1). גלדקי צירף את שנות השפיטה של השופטים הזעירים ושל יפתח (טבלה א, מס' 6-11). העולים 76 שנה, אל 4 השנים שמלך שלמה קודם לבניין הבית, והניח שהסכום, 80 שנה, מכון אף הוא כנגד כפולה של 40 (את 3 השנים של אבימלך אין הוא מונה); על כך צירף את שנות השקט בלבד (הניח שאת שנות השעבוד כלל הסופר בשנות השקט), ועל כך הוסיף את 40 שנות הנדודים במדבר, את 40 שנות השפיטה של עלי ועליו 40 שנות מלכותו של דויד וכן את שנות שלטונם של יהושע, שאול ושמואל והניח שכל אחד מהם שלט עשרים שנה, ויצאו לו 480 השנים האמורות. בדרך דומה לזו בקט מור; הוא מנה לעלי 20 שנות שפיטה בלבד (לפי השבעים, תחת 40 שנה שבשמ"א ד, יח), וכנגד זאת ליהושע ולשמואל ארבעים שנה לכל אחד. במניין הדורות הוא משיט לא רק את אבימלך, כי אם גם את שאול, ובדרך זו הוא מגיע למניין של 480 שנה לאותה תקופת הזמן. צירופי חשבון הרמוניסטיים אלה, המיוסדים על ההנחה שעורכי ספרי שופטים ושמואל השתדלו לכוון את הנתונים שיתאימו לסך של 480 שנה, אינם מסתברים, שכן המסורת שבמל"א ו, א, באה כוודאי מחוגי הכהונה שבבית המקדש

שעברו מיום ירידת בני ישראל למצרים עד היום שיצאו משם, אלא כסך הכל של השנים שישב במצרים כל אחד מארבעת הדורות במשפחתו של משה, סך הכל של שנות חייהם של לוי, קהת ועמרם הנמנות בשמ"ו טז"כ (137+133+137) ושל שנות חיי אהרן בכור המשפחה בזמן יציאת מצרים הרשומות בשמ"ו ז, ז (83) עולה 490. ואם ננכה מסכום זה יחידה אחת של שישים שנה כנגד הזמן שחיו לוי וקהת קודם שירדו למצרים, תישארנה 430 שנה.

אחר יציאת מצרים מונה הכתוב ארבעים שנה של נדודים במדבר. על מספר ארבעים עי' למעלה.

שנות חייו של משה מגיעות למאה ועשרים, זו המידה השלמה של חיי אדם במלואם, והן נחלקות לשמונים שנה שלפני שליחותו וארבעים שנה מיציאת מצרים עד מותו. אגדת חז"ל מחלקת אותן לשלושה פרקים של ארבעים שנה כל אחד (השווה את החלוקה הדומה לזו של מאה ועשרים השנה של רבן יוחנן בן זכאי); וע"ע מספר.

קאסטו, מאדם עד נח, 144-152; הנ"ל, ספר היובל לכבוד לוי גינצבורג, ניו-יורק תשי"ו, שפא-שצ

על שיטת השישים:

F. THUREAU-DANGIN, Osiris 7 (1939), 95-141

על שיטת הארבעים:

W. H. Roscher, Die Zahl 40 in Glauben, Brauch und Schriften der Semiten, Leipzig 1909, 91-138

[ג] הכרונולוגיה בס' שופטים. - בס' שופטים מובאים נתונים שונים על זמנן של תקופות השעבוד שהיו ישראל משועבדים לשכניהם בימי השופטים, מספר השנים ש"שפטו" השופטים את העם, ומשך זמנן של תקופות השקט לאחר השעבוד. נתונים אלה מובאים בטבלה הבאה:

ט ב ל ה א

השופט	שנות השעבוד	שנות השקט והשפיטה	מראה המקום שבס' שופטים	גרסת השבעים
1. עתנאל	לכושן: 8	שקט: 40	ג"ח	A ועוד כת"י: 50
2. אחוד	לעגלון: 18	שקט: 80	ג"ח ג"ד ג"ל	
3. דבורה וברק	לסירא: 20	שקט: 40	ד"ג ה"ל ו"א	
4. גדעון	למדין: 7	שקט: 40	ח"כ	
5. אבימלך		שקט: 3	ט"כ	
6. תלע		שפיטה: 23	י"ב	
7. יאיר		שפיטה: 22	י"ג	כת"י שונים: 23
8. יפתח	לעמון: 18	שפיטה: 6	י"ה	
9. אבנן		שפיטה: 7	י"ז	B ועוד כת"י: 60
10. אילון		שפיטה: 10	י"ט	
11. עבדון		שפיטה: 8	י"א	
12. שמשון	לפלשתים: 40	שפיטה: 20	ט"ז, ט"ח, ט"ט, י"א	

סך הכל: 111 שנה סך הכל: 299 שנה
סך כל שנות השעבוד והשפיטה: 410 שנה

סכום כל שנות השעבוד, השקט והשפיטה עולה 410 שנה (או 390 שנה אם 20 שנות שפיטתו של שמשון כלולות בתוך 40 שנות השעבוד הפלשתי, לפי הכתוב; וישפוט את ישראל בימי פלשתים, שופ' טז, כ). אם נצרך מספר זה ל-40 שנות

אחרת, שפרטיה לא שרדו בס' שופטים, וכשאר המספרים שבספר אין גם למספר זה ערך כרונולוגי, ואי אפשר להש-תמש בו בקביעת תאריכים.

על זמנם של השופטים השונים ועל קביעת הכרונולוגיה של תקופת השופטים ויחסה לימי ההתנחלות של בני ישראל בכנען ע"ע יפתח; יציאת מצרים; כיבוש הארץ; שופטים, ס' שופטים.

[ד] הכרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל. 1. המקורות. — הכרונולוגיה של מלכי ישראל ויהודה מצויים בספרי שמואל, מלכים ודה"י נחונים משני סוגים: א. מספר שנות מלוכה; ב. סינכרוניזמים. הסינכרוניזמים אף הם משני סוגים: (א) סינכרוניזמים יהודיים המציינים את שנת עלייתו של מלך ישראל על פי שנת המלוכה של מלך יהודה בן זמנו (כגון: בשנת עשרים ושש לאסא מלך יהודה מלך אלה בן בעשא על ישראל); (ב) סינכרוניזמים ישראליים המונים את שנת עלייתו של מלך ביהודה על פי שנת המלוכה של מלך ישראל בן זמנו (כגון: ויהושפט בן אסא מלך על יהודה בשנת ארבע לאחאב מלך ישראל).

הנתונים הכרונולוגיים של מלכי יהודה כוללים על פי הרוב פרטים שאין בנתונים של מלכי ישראל, והם: גילו של המלך בשעת עלותו על כיסא המלוכה ושם אמו (כגון: יהושפט בן שלושים חמש שנה במלכו ועשרים חמש שנה מלך בירושלים ושם אמו עזובה בת שלחי). לעניין גיל המלכים ע"י לקמן, טבלה יא. הנתונים הכרונולוגיים באים בטבלות ב-ג:

טבלה ב: שנות המלוכה

ישראל			יהודה		
מראת המקום	מס' שנות המלוכה	המלך	מראת המקום	מס' שנות המלוכה	המלך
מל"א יד, כ	22	ירבעם	מל"א יד, כא	17	רהבעם
טו, כב	2	גדב	טו, כ	3	אבים
טו, לב	24	בעשא	טו, י	41	אסא
טז, ה	2	אלה	טז, כב, מב	25	יהושפט
טז, טו	7 ימים	זמרי	מל"ב ח, יז	8	יהורם
טז, כג	12	עמרי	ח, כד	1	אחזיהו
טז, כז	22	אחאב	יא, ג-ד	7	עתליה
טז, כז, כ	2	אחזיה	יב, ב	40	יהואש
מל"ב ג, א	12	יורם	יד, ב	29	אמציה
י"ל, ו	28	יהוא	טו, ב	52	עוזיה
יג, א	17	יהואחז	טו, לב	16	יותם
יג, י	16	יואש	טז, ב	16	אחז
יד, כב	41	ירבעם	יז, ב	29	חזקיהו
טז, ה	6 חדשים	זכריה	כא, א	55	מנשה
טז, יג	1	שלום	כא, יט	2	אמון
טז, יז	10	מנחם	כב, א	31	יאשיהו
טז, כב	2	פקחיה	כג, א	3	יהואחז
טז, כז	20	פקח	כג, לו	11	יהויקים
יז, א	9	הושע	כד, ה	3	יהויכין
			כד, יח	11	צדקיהו

* 3 חדשים ו-10 ימים לפי דה"ב לו"ט

בירושלים היא מחושבת על פי 12 דורות של בני אהרן מיציאת מצרים עד ייסוד המקדש, ואין לה שום זיקה אל המניין לפי השופטים והמושיעים; ועוד שלפי ספרי שופטים ושמואל מעתניאל בן קנז עד דויד עברו 16 דורות (או 18 דורות מימי משה). על כן נראה שמנייני שנות השפיטה הבאים בס' שופטים משני סוגים הם: אחד של מספרים מדויקים (כגון 3, 22, 23) ואחד של מספרים עגולים הערוכים לפי חשבון דורות. המניינים של שנות שפיטתם של אבימלך, יפתח והשופטים הזעירים (טבלה א, מס' 5-11), באים ממקור מיוחד (והוא לדעת נות מקור מהימן) שלא נקט בשיטת המספרים העגולים; ולפי זה היו לעיניהם של עורכי הספר מסורות השונות זו מזו בערכן; וע"ע שופטים.

המספר של 300 שנה, שעברו לפי שופ' יא, כו, מכיבוש עבר הירדן בידי בני ישראל עד למלחמת יפתח בבני עמון, אינו נראה כמספר המחושב על פי הנתונים הכרונולוגיים של ס' שופטים. היו שביקשו לראות את המספר הזה פרי חשבון כרונולוגי, שהוא סכום מספרי השנים הנוכרים בס' שופטים מעתניאל ועד יפתח. ובאמת משך הזמן שמעתניאל ועד השעבוד לבני עמון עולה לכדי 301 שנה, מכל מקום אין ההצעה נראית שכן הכתוב אינו מכוון לתקופה שמימי עתניאל בן קנז אלא מכיבוש עבר-הירדן בידי בני ישראל. סגל הציע לראות במספר זה חישוב של העורך הראשון של ס' שופטים, שלא כלל בחיבורו את סיפורי אבימלך ואת השופטים הקטנים תולע ויאיר, ולפי זה עברו מעתניאל עד למלחמת יפתח 271 שנה, עליהן מוסיף סגל את 28 שנות יהושע שבסדר עולם, ועולה ההשבון ל-299 שנה. אבל נראה כי 300 השנה הן בבחינת מספר עגול, המחושב לפי מסורת

טבלה ג: סינכרוניזמים

סינכרוניזמים ישראלים			סינכרוניזמים יהודיים		
מראה מקום	מלך יהודה (תחילת מלכותו)	הסינכרוניזם	מראה מקום	מלך ישראל (תחילת מלכותו)	הסינכרוניזם
מל"א טו"א	אבים	18 לירבעם	מל"א טו"כה	גדב	2 לאסא
טו"ט	אסא	20 לירבעם	טו"לב	בעשא	3 לאסא
			טז"ח	אלה	26 לאסא
			טז"י, טו	זמרי	27 לאסא
			טז"ב	שמרי	31 לאסא
כב"מא	יהושפט	4 לאחאב	טז"ב	אחאב	38 לאסא
			כב"ג	אחזיה	17 ליהושפט
			מל"ב ג"א	יורם	18 ליהושפט
מל"ב ח"טז	יהורם	5 ליורם	א"יז	יורם	2 ליהורם
ט"ב	אחזיהו	11 ליורם			
ח"כה	אחזיהו	12 ליורם	יג"א	יהואחז	23 ליהואש
יב"ב	יראש	7 ליהואש	יג"י	יהואש	37 ליהואש
יד"א	אמציה	2 ליהואש			אמציה חי 15 שנה
			יד"ז	מות יהואש	לאחר מות יהואש
טו"א	עזריהו	27 לירבעם	יד"ב	ירבעם	15 לאמציה
			טו"ח	זכריה	38 לעזריהו
			טו"ג	שלום	39 לעזריהו
			טו"ז	מנחם	39 לעזריהו
			טו"ב	פקחיה	50 לעזריהו
טו"לב	יותם	2 לפקח	טו"כז	פקח	52 לעזריהו
טז"א	אחז	17 לפקח	טו"ל	הושע	20 ליותם
יח"א	חזקיהו	3 להושע			
			יז"א	הושע	12 לאחז
			יח"ט	7 להושע	4 לחזקיהו
			יח"י	9 להושע	6 לחזקיהו

בנוסחאות השונים של תרגום השבעים ובקדמוניות היהודים
 דים ליוסף בן מתתיהו מצויים שינויים ניכרים לעומת
 הנתונים הכרונולוגיים של נוסח המסורה. ואלה העיקריים
 שבהם:

טבלה ד

1. שנות מלוכה

המקרא	יוסף בן מתתיהו	תרגומים אחרים	השבעים			ישראל	יהודה
			כתי"י	Luc.	AB		
17					12-B		רבעם
3			3; 6	6	16-A; 6-B		אבים
41			29				אסא
8			10		40		יהורם
28	27	27 ת"י					יהוא
16		13 פ"ש					יהואש
41	40						ירבעם
10			20				מנחם
2			12	10			פקחיה
	3 חדשים						יהואחז
3 חדשים	10 ימים						

טבלה ד (המשך)
2 סינכרוניזמים

המקרא	יוסף בן מתתיהו	חרגומים אחרים	השבעים			יהודה
			כת"י	Luc.	AB	
20 לירבעם					24 לירבעם	אסא
26 לאסא					20 לאסא	אלה
27 לאסא				22 לאסא		זמרי
31 לאסא	30 לאסא		20, 27, 28, 29 לאסא			עמרי
38 לאסא					2 ליהושפט	אחאב
4 לאחאב				חסר	11 לעמרי	יהושפט
17 ליהושפט				24 ליהושפט		אחזיה
18 ליהושפט			22 ליהושפט	חסר		יורם
2 ליהורם					חסר	יורם
12 ליהורם					חסר	אחזיה
23 ליואש	21 ליואש					יהואחז
37 ליואש			36, 39 ליואש			יהואש
15 לאמציה			16, 25 לאמציה			ירבעם
27 לירבעם	14 לירבעם		25 לירבעם			עזחיהו
39 לעזחיהו			28 לעזחיהו			זכריה
39 לעזחיהו			28 לעזחיהו			שלום
20 ליותם		פס' 2: ליותם				הושע
17 לפקח		פס' 18: לפקח				אחז
12 לאחז			14, 10 לאחז			הושע
3 להושע	4 להושע		4, 5 להושע			חזקיהו
6 לחזקיהו	7 לחזקיהו	חבשי:	10 לחזקיהו			נפילת סומרון
		8 לחזקיהו				

טבלה ו

המקור	המאורע	התאריך לפי גלות יהויכין
יה' לגכא	הגיע לבבל הפליט המודיע ליחזקאל כי הוכחה העיר	12 שנה, בחודש העשירי בחמשה לחודש
יה' מא	14 שנה אחר אשר הוכחה העיר, בעצם היובל הזה	23 שנה, בראש השנה בעשרה לחודש
יה' כטמ"ח	ראשית המצור הבבלי על צור	27 שנה בחודש הראשון באחד לחודש

* בכת"י אחדים של המסורה, בשבעים ובפס' 11 שנה.

בס' מלכים ובס' ישעיהו נזכרים הסינכרוניזמים החיצוניים הבאים, שאינם יכולים להיקבע קביעה כרונולוגית על פי הנתונים שמחוץ למקרא:

טבלה ז

מל"א ידכח	מל"ב יזד	מל"ב יטט	מל"ב כ"ג	מל"ב כ"ד	מל"ב כ"ה
מל"א ידכח	מל"ב יזד	מל"ב יטט	מל"ב כ"ג	מל"ב כ"ד	מל"ב כ"ה

1. גחלקו החוקרים מתי מלך שישק, מייסד השושלת הב"ב במצרים. לדעת בריסטד הוא מלך בשנות 945-942 לפסה"ג, והוא תאריך המיוסד על העדות המנוגות למלכי מצרים שבין השושלת הב"ב לבין הב"ה, וכן על הנתונים הכרונולוגיים המיוחסים למניתן והמובאים בדברי אבות הכנסייה אפריקנוס

עיקר השינויים מנוסח המסורה מצויים באותם פרקי הזמן שמרובות בהם הסתירות בנתוני המקרא. וכבר עמד על כך תילי, שרוב השינויים שבתרגום השבעים אינם בחזקת מסורת מקורית, אלא תיקוני העורכים, שביקשו ליישב את הסתירות שבכרונולוגיה ולסדר מערכת זמנים אחידה שתסתבר יותר מזו שבמסורה. משום כך ערכם של שינויי הגרסה בשבעים אינו אלא מצד שהם הנסיון הקדום ביותר ליישוב הסתירות של הכרונולוגיה שבמקרא. הוא הדין בנתוני הכרונולוגיים של יוסף בן מתתיהו; ואף על פי שניכרת בהם דרך כרונולוגית עצמאית, השונה מזו של המסורה ושל תרגום השבעים, אף הם כוונתם לפתור את הסתירות שבמקרא בשיטה משלו.

בס' דה"י מצויים נתונים כרונולוגיים אחרים החסרים בס' מלכים:

טבלה ה

35 לאסא	36 לאסא	39 לאסא	1 לחזקיהו	3 לאישיהו	12 לאישיהו
דה"ב טו"ט	שם טזא	שם טז"ב	שם כט"ג	שם לד"ה	שם לד"ג

בס' יחזקאל מובאים נתונים כרונולוגיים נוספים המסייעים לקביעת הזמן של גלות יהויכין ושל חרבן הבית הראשון:

ואבסטינוס. אולברייט סבור, על סמך חישובים אסטרונומיים (ליקוי חמה בימי אחד מבני שושלתו של שישק), שימי מלכותו של שישק חלו בשנות 914-905 לפסה"ג. אבל דומה שעל פי שילוב של מספרי שנות מלכי מצרים עם נתונים אסטרונומיים אין לקבוע בוודאות את ימי מלכותו של שישק, כיוון שהנתונים של מניחון לשנות המלוכה של השושלת הכ"ב יש בהם שיבושים רבים, ומספר שנות המלוכה שנשמרו בדרך מקרה בתעודות המלכים עצמם מועט על-פי הרוב במספר השנים שמלכו למעשה.

2. זהותו של סוא מלך מצרים שנייה במחלוקת. רוב החוקרים מזהים את סוא עם סבא (Sib'u/Sib'e) "התרתן (שר הצבא) של מלך מצרים", שלחם בסרגון מלך אשור ליד רפיח בשנת 720 לפסה"ג. לפי ייבין אין סוא אלא תסחיק עברי של תאי-תני (= חיר, והוא גם התואר סבא (Sib'u). ההצעה לזהות את סבא-סוא עם שאבאכא (Shabaka) מלך מצרים, בן השושלת הכ"ה, הנוכחית, לא זו בלבד שקשה היא מבחינה לשונית וכרונולוגית (שכן, כנראה, לא נבכשה מצרים החדשה על ידי שאבאכא אלא לאחר שנת 710 לפסה"ג) [אולברייט] ויש חוקרים המקדימים מאורע זה לשנת 711 לפסה"ג, אלא אף אינה מסייעת לבירור זמן מלכותו של הרשע ומחי מרד באשור, שהרי שאבאכא הגיע למלוכה במצרים העליונה לאחר 715 לפסה"ג. לאחרונה הציג בורגר (Borger) לקראת את שמו של Sib'u כ-Re'u. לפי הצעה זאת אין כל זיקה בין שר צבא מצרי זה לבין סוא מלך מצרים.

3. תרחיק מלך כוש. יורשו של שאבאכא מלך מצרים, מלך לשיטתם של כמה חוקרים בשנות 689-663 לפסה"ג (דריטון-ואנדיה), היינו שלדעתם יכול היה לעמוד בזמן מסע סנחריב בראש צבא מצרים גם אם לא היה מלך. לעומת

זאת לפי מקאדם ולפי אולברייט נולד תרחיק בשנת 710/9 לפסה"ג, שימש כבחר אחד עם שאבאכא למן שנת 690/89 לפסה"ג, ורק בשנת 685/4 לפסה"ג היה למושל יחיד. נמצא שבזמן מסע סנחריב בשנת 701 לפסה"ג היה תרחיק כבן 8, ולא מסתבר שיעמידו גער בן 8 בראש הצבא הנוכי הבא לעזרת חזקיהו. אשר לנתון בדבר מסע סנחריב ליהודה בשנת 701 לפסה"ג ולשאלת התייחסותו ההיסטורית עי' לקמן 4, א, בסוף. וע"ש סנחריב, מסע סנחריב.

4. מראדך בלאדן (מרדך-אפל-אדן) הכסדי מלך בבבל (העיר) שחי פעמים. לראשונה 12 שנה - בשנות 721-710 לפסה"ג - ובשנייה 9 חדשים בלבד - בשנת 703 לפסה"ג. בין שנת 710 לשנת 704 לפסה"ג ולאחר שנת 703 לפסה"ג המשיך מראדך בלאדן לשמש מלך לשבטים כשדיים שבדרום מיסופוטמיה, סמוך למפרץ הפרסי. לפי מל"ב כ ויש' לט באה המשלחת הבבלית ליהודה לאחר שקם חזקיהו ממחלתו. אם אפשר לסמוך על התואר מלך בבל שהכתוב מכנה בו את מראדך בלאדן, הרי באה המשלחת באחד משני פרקי זמן מלכותו הנוכחים למעלה. משני הזמנים הללו נראה הרצון יותר, לפי שקשה להניח שהמשלחת נשלחה באותם תשע חודשי מלכותו של מראדך בלאדן על בבל בשנת 703 לפסה"ג, כשנערך מאבק סבוך וקשה בין הכשדים לבין בני בבל העיר ולבין סנחריב מלך אשור, ונראה יותר שבאה המשלחת בפרק הזמן הראשון של מלכות מראדך בלאדן בשנות 721-710 לפסה"ג. אם אמנם הציג הכרונולוגי יוהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו, שבמל"ב התייג, ויש' לוי.א, מתייחס למחלת חזקיהו ולמשלחת הבבלית - ולא למסע סנחריב (עי' בהערה הקודמת). נמצא שיש לקבוע את בוא המשלחת לשנת 714/3 לפסה"ג ועיין לקמן 4, א, בסוף הפרק.

של מלכי בבל ואילו האחרים, אלה שבסוגריים המרובעים, נקבעים על פי הכרונולוגיה האשורית והבבלית כדי דיוק של שנה אחת.

בס' מלכים ובס' ירמיהו ניתנים סינכרוניזמים של מאורעות היסטוריים עם מלכי אשור ובבל. מאורעות אלה מנאיים להלן בטבלה ח. בחלק מן הסינכרוניזמים (מימי גבוכדראצר ואילך) מונה המקרא את המאורעות גם לפי שנות מלכותם

ט ב ל ה ח

המלך והמאורע ביהודה ובישראל	הסינכרוניזם החיצוני	השנה לפי הכרונולוגיה האשורית-הבבלית	מראה המקום
מנחם מלך ישראל משלה מס לפיל (תגלת פלאסר הג') מלך אשור 1	[שנת 8 לתגלת פלאסר הג']	728	מל"ב טו, יט-כ
גלות בני הגליל ועבר הירדן בידי תגלה פלאסר הג', ימי פקח 2	[שנת 13 ו-14 לתגלת פלאסר הג']	723-722	מל"ב טו, כט
9 הלושע - כיבוש שומרון בידי האשורים 3	[שנת 5 לשלמנאסר הה'] [שנת 4 לסנחריב]	722 701	מל"ב יז, יח; יח, יט; יט, כ
14 לחזקיהו - מסע סנחריב 4	[שנת 1 לנכה; שנת 18 לנבופלאסר]	609	מל"ב כג, כד; דה"ב לה"ב
31 ליאחזיהו; מותו; מסע פרעה נכה; יהואחז; 1 ליהויקים 5	[שנת 21 לנבופלאסר]	605	(בין ניסן לבין אב) יר' מ"ב
4 ליהויקים - פלת המצרים בכרמיש בידי נבוכדראצר 5			
4 ליהויקים 5	השנה הראשונה (ראשית ממלכות) של נבוכדראצר	605 (א' באלול ועד ח' בניסן 604)	יר' כ"ה
גלות 3023 יהודים 5	7 לנבוכדראצר	598/7 (אחרי ניסן 598)	יר' נ"ב, כ
גלות יהויכין והמלכה 5 צדקיהו	8 לנבוכדראצר	597/6	מל"ב כ"ד, כ
10 לצדקיהו 5	18 לנבוכדראצר	587/6	יר' ל"ב
גלות 832 איש מירושלים 5	18 לנבוכדראצר	587/6	יר' נ"ב, כט
11 לצדקיהו - הרבן הבית 5	19 לנבוכדראצר	586/5	מל"ב כ"ה, כ
גלות 745 איש מיהודה בידי נבוזראדן	23 לנבוכדראצר	582/1	יר' נ"ב, ל
שהחור יהויכין מבלאו בשנת 37 לגלותו 6	שנת מלכו של אייל מראדך	561 (כה באדר או כז באדר)	מל"ב כ"ז, כ"ח; יר' נ"ג, ל"א

בשנות 733-722 לפסה"ג. מניחת הקטעים הנוגעים לעניין זה באנאליס של תגלת פלאסר ומבירור הנתונים שבמקרא, יוצא שהמלך הושע בשנת 722 לפסה"ג.

3. אין לקבל את הסינכרוניזם המקראי כמות שהוא. הנכון הוא שהושע נאסר (מל"ב י"ג) והחל מצור שומרון (שם שם, ה) בשנת 9 למלכותו. ועיין לקמן 4, ב.

4. עיין לקמן 4, א.

5. הפירוט לקמן 4, א.

6. שנת מלכו של אויל מראדך, הוא רֶשֶׁה-שַׁרְרֻוּ' (resh-sharrū'u) שלו (הזמן בשנת מלכותו הראשונה שבין יום עלייתו למלוכה לבין א' בניסן - הוא ראש השנה למלכים - שלאחריו). נמצא ששחרור יהויכין מבלאו, שהיה בכ"ה באדר או בכ"ז בו שנת 561 לפסה"ג, קדם ימים אחדים לתום שנת ה"ט לו, היא שנת 37 למלכות יהויכין - לגלות יהויכין (תדמור).

1. תשלוב המס שהעלה מנחם השומרוני לאשור נקבע לשנת 728 לפסה"ג (עי' להלן, הערה מס' 4, בטבלה ט). מקובלת ההנחה שמוס זה הזכור באנאליס של תגלת פלאסר הג' אינו אלא אותו מס שהעלה מנחם מלך ישראל, לפי מל"ב טו, יט-כ, לפול מלך אשור (הוא תגלת פלאסר הג' ושמו הבבלי Pulu). לפי הצעת דיון מכוונת השנים התשיעית העשירית שבחריט שומרון ("בשנת התשעה" ו"בשנת העשרה"; וע"ש אוסטרקון, כרך א, עמ' 157) לשנות מלכותו התשיעית והעשיריה של מנחם (לעניין המספרים "ש" א ל" כ שבחריט שומרון, שנתגו לפרשם כשנת 15, ע"ש מספר). השמן היחיד שנבנו מן היישובים הסמוכים לשומרון שימשו לפי דעת ידן לתשלום המס שנתייב בו מנחם למלך אשור. אם נקבל הצעה זאת ייקבע זמן תשלום המס שהעלה מנחם לשנים ה"ט וה"י למלכותו, שכן סתיו 727-728 סתיו 728 וסתיו 728-727 לפסה"ג.

2. הריגת פקח והמלכת הושע במקומו וכן הגלית בני הגליל ועבר הירדן אירעו בזמן המסעות של אשור נגד דמשק, הנקבעים בכרונולוגיה האמנומית

נוסף על האירכים סינכרוניים אלה המובאים במקרא וזכרים במקורות אשוריים ובבליים המאורעות הבאים בזיקה לישראל ויהודה (טבלה ט). כאותם התאריכים הסינכרוניים של כרונולוגי יציב למערכת התאריכים של הכרור נולוגיה המקראית.

ט בלה

המקורות האשוריים והבבליים	השנה	הסינכרוניזם	המאורע
כתובת שעל המונולית, טור ב, ש' 91-22	853	שנת 6 לשלמנאסר הג'	אחאב הישראלי המתחם בקרב כאחד מ-12 מלכי סוריה הנלחמים באשור, ליד קרקר ¹
אנאלים משנת 20 למלך; כתובת שעל האובליסק השחור	841	שנת 18 לשלמנאסר הג'	יהוא "בן-עמר" מעלה מס לאשור ¹
אנאלים, ש' 103-133	738 (או 740-740)	שנת 8 (או שנת 4-6) לתגלת פלאסר הג'	אוריא מלך יאדו (הוא עזריהו מלך יהודה) ניצב בראש ברית עם מלכי חמת וצפון סוריה נגד אשור ²
אנאלים, ש' 150	738 (או 740)	שנת 8 לתגלת פלאסר הג'	מנחם השומרוני מעלה מס לאשור ³
כתובת ראוה מלכה צד אחורי, ש' 11	734	שנת 12 לתגלת פלאסר הג'	מסע תגלת פלאסר נגד פלשת. אחו (יהואחז) מעלה מס לאשור ⁴ גלות בני הנגיל ועבר הירדן ועשיית חבלי הארץ האלה לפחות אשוריות; הריגת פקה והמלכת הושע בידי תגלת פלאסר הג' ⁵
אנאלים, ש' 228-234; כתובות קטנות, א, ש' 15-19 הכרונולוגיה הבבלי, טור א, ש' 29 אנאלים, ש' 10; המנסרה מלח, טור ה, ש' 25-49 י' כ-ב	733-732	שנות 13-14 לתגלת פלאסר הג'	כיבוש שומרון בידי שלמנאסר ה' ⁶ גמר כיבושה של שומרון בידי סרגון ועשייתה לפחווה אשורית ⁶
אנאלים, טור ב, ש' 37; טור ג, ש' 49 מנסרה A מנינוה, טור ה, ש' 55 מנסרה C מנינוה, טור א, ש' 25	713, 712, 701, 677 [בקיורב 667/6]	שנות 9, 10 לסרגון שנת 4 לסנחריב [שנת 4 לאסרחדון]	מסעות סרגון לאשדוד ⁷ מסע סנחריב נגד חזקיהו ⁸ מנישה מעלה מס לאסרחדון ⁹ (661-660) מנישה מעלה מס לאשורבנפל ⁹ (668-630)
כרונולוגיה בבלי, BM 21946, צד אחורי, ש' 11-13	597	שנת 7 לנבוכדנאצר	מסע נבוכדנאצר על יהודה, "עיר יהודה" נכבשת, יהויכין מוגלה וצדקיהו מתמנה במקורו ¹⁰

תרגום משובש של הנאמר בכרונולוגיה האפונימי; לפי תרגום זה: "המלך בתוך ארפד, מפלה של ארץ אררט" (וכך גרסו ישראל, אולמסטיד ולוקנבול שקדמו לחילוף). היה תגלת פלאסר אותה שנה "בתוך ארפד", ובשנים שלאחר מכן לחם "נגד ארפד". נמצא שמנחם העלה את המס עוד קודם שהתחילה המלחמה בארפד. אלא שהתרגום הנכון של הנאמר בכרונולוגיה האפונימי לשנת 743 לפסה"ג כך הוא: מפלת אררט נערכה בתוך (ארץ) ארפד. ועיין לעיל, הערה מס' 1 לטבלה ה.

4. אחו (Yaukhazi) במקור האשורי, היינו יהואחז; וע"ע אחו) העלה את המס לאשור בשנת 734 לפסה"ג, בזמן מסעו של תגלת פלאסר לפלשת.
5. עיין לעיל, הערה 2 לטבלה ה.
6. שומרון נכבשה בשנת 722 לפסה"ג, היא שנתו האחרונה של שלמנאסר (722-722 לפסה"ג). ובה נאמר באנאלים של סרגון (721-705 לפסה"ג) ובמנסרה מכלה, שהעיר נפלה בראשית מלכותו של סרגון ותושביה הגלו; מכיון למלחמת סרגון בשומרון בשנת 720 לפסה"ג, נכבש את העיר לחלוטין, בשנת מסעו נגד חמת ועזה, ועשאה לפחווה. זכר לכיבוש שומרון בשנת 722 לפסה"ג, שלא בא לידי מימוש בגלל מותו של מלך אשור, שרד בכרונולוגיה הבבלית המודיעה על כיבוש העיר Shamara'in, שברין, היא שומרון, בידי שלמנאסר ה' (חילוף, תדמור).
7. המסע העיקרי של סרגון נגד אשדוד נערך בשנת 712 לפסה"ג, אבל נראה שקדם למסע זה מסע אחר בשנת 713 לפסה"ג. יהודה נפגעה אך מעט במסעות אלה, אף על פי שתוכנה (כנראה לא בפועל) באשדוד המורדת. קביעת מסעות אלה לשנות 713 ו-712 לפסה"ג (תחת שנות 712 ו-711 לפסה"ג כפי שהיה מקובל) מיוסדת על צירוף חדש של קטעי המנסרה ההיסטורית של סרגון מנינוה (תדמור).
8. מסעו של סנחריב נגד יהודה היה מסעו השלישי של מלך אשור. מסעו הראשון נערך נגד בבל בשנת 703 לפסה"ג, המסע היה המסע נגד ארץ הכשדים בשנת 702 לפסה"ג והמסע נגד יהודה נערך בשנת 701 לפסה"ג. היא שנתו הרביעית של המלך; וע"ע סנחריב.
9. התאריכים של סינכרוניזם אלה מיוסדים על פירוש המקורות ההיסטוריים שהגיעו אלינו מאסרחדון ומאשורבנפל. על יסוד מקורות אלה ניתן לשפר שמלך יהודה העלה את המס לאסרחדון בזמן שאסרחדון נלחם בצירוף, ומלחמה זו נקבעת לפי הכרונולוגיה הבבלית לשנת 4 לאסרחדון, היא 677 לפסה"ג (תדמור), ואילו המס לאשורבנפל שולם בזמן מסעותיו הראשונים של זה למצרים: 667/6 לפסה"ג (שטרק).
10. על תאריך זה והיחס בינו לבין הנתונים המקראיים האחרים עיי' לקמן 4. א.

הכרונולוגיה האשורית בחקופה זו נקבעת על פי הרשימות של האפונימים (limu), שעל שמם היתה מכונה השנה, הכרונולוגיה האפונימי, רשימה המלכים הקאנון של מתילימאוס, הכרונולוגיה הבבלי, והאנאלים של מלכי אשור עצמם. ליקוי חמה בשנת 763 לפסה"ג, ולפי זה נקבעו כל השנים כולן על פי האסטרונומיה שהיה בשנת 763 לפסה"ג, ולפי זה נקבעו כל השנים כולן קביעה שאין עליה עוררים. שנות מלכי אשור שמשמעות היסוד הורדאי האחד לחישובי העתים בקדמה אסיה לימן המאה ה' לפסה"ג ועד מלכות בבל ההדסה. ההערות הבאות מבארות את התאריכים של הסינכרוניזם הקבועים שבטבלה.

1. אחת מרשימות האפונימים מונה אפונים נוסף במאה ה' (בלט, Balatu), ולכן נהגו להקדים את שנות מלכי אשור במאות ה-ט-ה' כדי שנה אחת. לאחר שנתגלתה רשימת מלכי אשור מראשית ועד לסרגון ה' (רשימת ח' וירסאבאד) ומקבילתה, התברר שיש לקבוע את שנת מלכותו הראשונה של שלמנאסר הג' לשנת 858 לפסה"ג ולא לשנת 859.
2. תגלת פלאסר הג' מספר באנאלים שלו על מלחמתו באוריא (Az-ri-ia-u) מארץ יאדו (Ya-u-di), שעמד לפי דבריו, בראש ברית של מלכי סוריה כנגד אשור, ולהם באשור בזמן שתגלת פלאסר נלחם בצפונה של סוריה. כיוון שהשם יאדו בכתובות האשוריות מכונה ארץ יהודה בלבד, יש לזהות את אוריא עם עזריהו מלך יהודה, שמלך באותן השנים ביהודה (כשיותם בנו [או אהו נכרו] עוצר במלוכה עמו). כיון שאותו מקום באנאלים של תגלת פלאסר ה' באוריא לקוי הוא, קשה לקבוע את התאריך המדויק למאורעות אלה, ושתי דרכים יש: (א) לייחסם לפרק הזמן שבו לחם תגלת פלאסר בארפד בצפונה של סוריה בשנות 742-740 לפסה"ג; (ב) לייחסם לשנת 738 לפסה"ג כשלהם תגלת פלאסר בכרובה של סוריה וכבש את כלנה (Kullani), ומסתברת יותר אפשרות (ב). קביעת המאורע לשנת 743 לפסה"ג (כחצעת חילוף) מיוסדת על צירוף בלתי נכון של קטעי האנאלים המלכותיים לאותן השנים.
3. "מנחם הכרונולוגי" נזכר בין שאר שלישי סוריה (הוא הדומי שביניהם), שהעלו מס לתגלת פלאסר הג' כשנסיחמו מלחמתו של מלך אשור כנגד סוריה. הכהן קטיעותן של כתובות תגלת פלאסר לא נשתמרה הכותרת של שנת השלום המס; אבל כיון שהקטע ה'ן בכך ניתן לפני הפסקה הדנה במאורעות שנת 9 למלך, נראה ששולום מס זה בשנת 8, הלא היא 738 לפסה"ג, כשנלחם מלך אשור בכלנה שבסוריה וכבש אותה. נמצא אחר, מחקש הקטע ה'ן בסם שהעלה מנחם בחיאור מלחמתו של תגלת פלאסר באוריא = עזריהו, ואם זמנה של המלחמה זו נקבע לשנות 742-740 לפסה"ג, עשוי גם זמנו של מס מנחם להיקבע - אף כי בדוחק רב - לאותן השנים. ונראה שיש להעדיף את קביעת המס לשנת 738 לפסה"ג. הצעת חילוף לקבוע את מס מנחם שבכתובות תגלת פלאסר לשנת 743 לפסה"ג מיוסדת על

נוסף על אלה נזכרים בסימנים אלה חזאל (ע"ע), מלכי ארם, ומישע (ע"ע) מלך מואב, הידועים מתעודות אשוריות או מכתובות של אותם מלכים. קביעת זמנם של מלכים אלה חלוצה בקביעת זמנם של מלכי ישראל שמלכו בימיהם. על מניין 40 שנה לעמרי ולבניו הנזכר בכתובת מישע ע"ע אחאב; מישע; עמרי.

טבלה משוה לשיטות בכרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל

מלכות ישראל	רוהל 1884	קלבר 1921	קנזר 1922	קוק 1925	י. לוי 1927	בגריץ 1929	מובינקל 1931	מיזולר 1943	תילי 1944	מוגלשטיין 1944	אולברייט 1945	אהרונז 1949	ייבין 1960	תדמור 1961
רחבעם	916-931	916-932	913-929	915-931	905-921	910-926	914-930	913-930	913-931	917-933	915-922	911-928	914-930	911-928
אבים	914-915	913-915	910-912	912-914	903-905	908-910	912-914	911-913	911-913	914-923	913-915	908-911	912-914	908-911
אסא	874-913	872-912	870-910	871-911	863-903	872-908	872-912	870-911	870-911	874-914	873-913	867-908	872-912	867-908
יהושפט	850-873	847-871	849-872	848-870	841-865	852-872	851-872	849-871	848-873	849-875	849-873	851-867	848-872	848-872
יהורם	843-849	843-847	842-849	841-848	841-848	844-851	843-849	843-849	841-853	842-850	842-849	843-851	841-848	843-851
אחזיה	842	843	843	846	841	844-845	843-844	842-843	841	841-842	842	843	841	841
עתליה	836-841	837-843	836-842	841-846	835-841	839-845	837-843	837-842	835-841	836-841	837-842	836-842	836-842	836-842
יהואש	797-835	798-837	797-836	802-841	798-835	800-839	804-843	798-837	796-835	801-841	800-837	799-836	799-836	798-836
אמציא	784-797	773-801	789-797	775-803	789-797	770-798	776-804	785-798	767-796	774-801	783-800	770-799	771-799	769-798
עזריהו	734-783	743-785	738-789	736-775	738-789	747-785	735-776	734-785	740-791	736-787	742-783	735-786	734-785	733-785
יותם	730-733	733-752	737-752	736-751	738-752	742-758	743-759	732-750	732-750	743-759	735-750	742-758	731-746	743-758
אחז	715-729	717-732	721-736	728-731	726-742	725-742	715-734	727-743	715-735	727-743	715-735	726-742	726-740	727-743
חזקיהו	692-714	687-715	693-721	699-727	697-725	697-725	697-715	698-727	686-715	698-727	687-715	697-726	698-726	698-727
מנשה	638-691	638-692	639-693	642-696	642-696	642-696	642-697	643-697	642-696	643-698	642-687	642-697	643-697	642-698
אמון	637	637-638	638-639	642-643	640-642	640-642	640-642	641-642	640-642	641-643	640-642	640-642	641-642	640-641
יהואחז	607-636	607-637	608-638	611-641	609-640	609-639	610-640	609-639	608-640	609-641	609-640	609-640	609-639	609-639
יהואש	607	607	608	609	609	609	609	608	608	609	609	609	609	609
יהויקים	597-606	597-607	598-608	599-609	598-609	598-608	598-609	598-608	597-608	597-609	598-609	597-608	598-608	598-608
יהויכין	597	597	598	598-599	597-598	598	598	597	597	597	597	597	597	597
צדקיהו	587-596	587-597	586-596	588-598	587-597	587-597	587-598	586-597	586-597	586-597	587-598	587-597	586-597	586-596

מלכות ישראל	רוהל 1884	קלבר 1921	קנזר 1922	קוק 1925	י. לוי 1927	בגריץ 1929	מובינקל 1931	מיזולר 1943	תילי 1944	מוגלשטיין 1944	אולברייט 1945	אהרונז 1949	ייבין 1960	תדמור 1961
רחבעם	911-931	911-932	909-929	910-931	902-922	907-926	911-931	910-930	910-930	911-933	901-922	907-928	910-930	907-928
נדב	910	910-911	908-909	909-910	901-902	906-907	910-911	909-910	909-910	909-913	900-901	906-907	909-910	906-907
בכשא	887-909	887-910	885-908	886-909	878-901	883-906	887-910	886-909	886-909	886-909	877-900	886-909	886-909	883-906
אלה	886	886-887	884-885	885-886	877-878	882-883	886-887	885-886	885-886	885-886	876-877	882-883	885-886	882-883
זמרי	885	886	885	887	882	882	886	885	885	885	876	882	885	882
תבני	875-886	872-883	873-884	874-885	873-877	878-882	882-886	880-885	880-885	880-885	878-882	878-882	882-885	878-882
עמרי	854-874	854-875	854-873	853-874	866-873	871-878	866-873	874-885	874-885	874-885	869-876	871-878	874-885	871-878
אחאב	853	842-852	854-855	853-854	846-847	852-853	853-854	852-874	852-874	853-874	852-853	850-851	853-875	852-873
אחזיהו	815-841	816-843	815-842	815-842	846-847	851-852	851-852	851-852	851-852	852-853	842-849	842-850	852-853	851-852
ירם	815-841	816-843	815-842	815-842	846-847	851-852	851-852	851-852	851-852	852-853	842-849	842-850	852-853	851-852
יהוא	799-814	800-816	798-814	805-820	799-815	802-818	802-818	799-815	799-815	803-821	801-815	800-814	814-842	814-842
יהואחז	784-798	784-798	787-802	783-788	784-799	787-802	787-802	784-799	784-799	788-803	788-801	785-800	788-801	784-800
יואש	758-783	748-788	743-783	749-789	748-784	747-787	749-790	744-784	744-784	753-793	746-786	749-785	748-788	748-789
ירבעם	757	748	743	749	746-747	747-748	749	744	744	752-753	747	748-749	747-748	747-748
זכריה	757	747	743	749	746-747	747-748	749	744	744	752-753	747	748	747-748	747-748
שלום	749-757	738-747	737-742	738-747	737-746	737-746	737-748	735-744	742-752	738-747	738-745	737-748	737-746	737-747
מנחם	748	736-737	736-737	736-737	734-736	734-736	736-737	734-735	740-742	736-738	737-738	735-737	734-736	735-737
פקחיהו	729-747	730-735	732-736	731-736	732-734	732-734	733-736	732-734	732-752	731-751	732-737	731-735	728-747	733-735
פכה	721-728	722-730	724-732	722-730	724-733	724-733	722-733	724-733	722-733	722-731	723-732	723-731	720-728	724-733

המבטלים את ערכם של הנתונים שבמקרא, מתוך הנחה שעורך מאוחר חישוב אותם, כדי לעשותם מתאימים לסכימה הרמונית של 480 שנה שמלכו מלכים ביהודה בין ייסוד מקדש שלמה ועד לשיבת ציון, ול-240 שנה שמלכו מלכים בישראל מן ההתפלגות ועד לחרבן שומרון. בדרך זו נקט ולהאזין. 2. ויש הסוברים שנתוני שנות המלוכה שבמקרא מהימנים הם, אבל הם מבטלים את ערכם של הסינכרוניזציות, שלדעתם עורך מאוחר חישובם (קמפהאוזן, מרטי). תפיסה זו, שהיא מתונה מתפיסתו של ולהאזון, באה לאחר שנתגלו רשימות מלכים אשוריות ובבליות, ובהן רשומות שנות המלוכה בלבד בלי סינכרוניזציות. בדרך דומה לזו נקט רוהל שפסל את הסינכרוניזציות ואף הגיה שיש שיבושים

2. המחקר המדעי והערכת החומר הכרוניולוגי. - כבר התקטו בעלי תרגום השבעים ויוסף בן מתתיהו בכמה נתונים כרונולוגיים שבמקרא, הסותרים זה את זה, ותיקנו את הנוסח כדי ליישב את הסתירות (טבלה ג, לעיל). גם בעלי סדר עולם בנואם לערוך שלשלת דורות כרונולוגית המבוססת על נתוני המקרא והמסורה מצאו לפניהם קשיים, וכך גם פרשני ימי הביניים כרש"י, ראב"ע ורלב"ג - כל אלה נקטו בדרכים הרמוניסטיות כדי ליישר הדורים. המחקר המקראי החדש, למן מחציתה השנייה של המאה ה-19, עסק הרבה בשאלות הכרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל. ונחלקו החוקרים אלה מאלה בתפיסתיהם בעניין זה, ושיטות שונות אתה מוצא כאן: 1. יש כאלה

הכרונולוגי, (ה) מהי שיטת המנייה ושיטת העריכה של החומר הכרונולוגי.

(א) ראשית השנה וראש השנה למלכים. — אין במקורות ידיעות מפורשות על זמנה של ראשית השנה ביהודה ובישראל ומן הנתונים המועטים בעניין זה ניתן להסיק דבר והיפוכו. ממה שכתוב ביר' לו, כב, שכתובש החשיעי ישב המלך בבית החורף והאח היתה מבושרת, אנו למדים שהיו מתחילים למנות את חדשי השנה מניסן. בכמה מקומות בתורה מצינו מקראות המוניים את השנה מניסן, כגון שמ' יב, ב (המיוחס למקור הפהני). גם זמני הגדודים במדבר (במ' לג, לח; דב' א, ג) אינם מתפרשים אלא לפי השיטה של מניית חדשי השנה מניסן. וכמה חוקרים מביאים ראיה מציון הזמן: תשובת השנה = עת צאת המלכים, שבשמ"ב יא, א, שהתחילה השנה באביב שעה שהמלכים יוצאים למסעות מלחמה. אמנם אין הדבר כן לפי סניית (Snaith), שלדעתו נהגו המלכים לצאת למסעותיהם דווקא בשלהי הקיץ כשהתבואה כבר נקצרה ונאספה לגורן. מורד גנשטרן הציע לראות בביטויים "תשובת השנה" ו"תקופת השנה" מונחים אטרונומיים המכוונים לאַקְוִינֹפְס של האביב (תקופת האביב).

מן הזמן שקדם לירמיהו אין בידינו ידיעות על השיטה של מניית החדשים בישראל, ולא ברור אם נהגו לכנות את החדשים לפי מספרם הסידורי. כמה מאורעות המקרא מציין זמנם שהיו בימי קציר חטים (בר' ליד) או בימי קציר שעורים (שמ"ב כא, ט). כרוניקה מבית המקדש המשוקעת במל"א ו מזכירה את החדשים זיו (שם שם, א), בול (שם שם, לח) ואיתנים (שם ה, ב), הידועים מן המקורות הפיני-קיים (וע"ע חודש), ובמקראות באו תוספות הסבר שחדשים אלה הם החודש השני, השמיני, והשביעי. בס' דברים נזכר גם חודש האביב (שם טז, א), שבו חל חג הפסח, אבל לא נאמר שם בכמה בחודש חל החג וספק אם חודש זה שייך למערכת החדשים המנויים בכרוניקה של בניין מקדש שלמה. לח גזר (ע"ע גזר, לח גזר) פותח את מניין החדשים ב"ירחו אסף", שהוא חודש או חדשים של עבודת האסף, כלומר סוף אלול, תשרי וראשית מרחשון, ומעיד על שנה שתחילתה בסתיו. אף מן המסורת שבשמ"ב כג, טז, שחג האסף הוא בצאת השנה, יש לומדים שהיתה נהגת שנה חקלאית המתחלת בסתיו עם ראשית הגשמים. נראה שמועד תחילתה בסתיו של השנה החקלאית לא היה אחד בישראל וביהודה. ביהודה היו חוגגים את חג האסף בחודש השביעי, ואילו בישראל חגגו אותו מימי ירבעם בן נבט, בחודש השמיני, בחמישה עשר בו (מל"א יב, לג). לדעת שלמון האריך ימים מנהג זה בממלכה הצפונית, ונתקיים אף לאחר חרבן שומרון בקרב בני אפרים והגליל שנותרו בארץ. אבל, לדעת י. ב. סגל, לא בא הפרש זה בחודש ימים בין ישראל ליהודה מחמת ההבדל בלוח השנה בין שתי הממלכות, אלא משום שעיבר ירבעם את השנה בהכניסו חודש נוסף (וכמוהו עשה, לדעת סגל, גם חזקיהו; והשווה דה"ב ל, ב). וע"ע שנה.

בצדה של השנה החקלאית שראשיתה בסתיו, נהגה כנראה שנה שראשיתה באביב מן החודש הראשון (וי' כג, כד, לד;

במסורת הנתונים של שנות המלוכה. 3. יש המחשיבים את הסינכרוניזמים כמקור ראשון במעלה. הללו בנו מערכת כרונולוגית המסתמכת בעיקר עליהם. שיטה זאת, שהוצעה על ידי קוגלר ונתבססה על ידי י. לוי, נסמכה בעיקר על ההשוואה של ס' מלכים לכרוניקון הבבלי, ומכוח השוואה זו הם באים לכלל דעה שאף ס' מלכים נתחבר מלכתחילה בדרך סינכרוניסטית. 4. יש המקבלים את נתוני שנות המלוכה כיסוד למערכת הכרונולוגית ורואים גם את רוב הסינכרוניזמים כמהימנים, אבל פוסלים אותם הסינכרוניזמים שאינם מתיישבים עם נתוני שנות המלוכה. שיטה זו (מזר [מייזלר], גהמן), המניחה שעתים היו גם נוהגות עוצרות ושותפות במלוכה, מיישבת כמה סתירות פנימיות. 5. ויש הרואים את כלל הנתונים כמהימנים ואת הסתירות שביניהם הם מיישבים בכמה סברות: שאין כאן שיטת מנייה אחת אלא שתי שיטות, אחת כוללת ואחת מאחרת, והן משמשות בחילופים. ועוד שיש הבדל בשיטת המנייה בין יהודה לישראל וכן שהיה הבדל של 6 חדשים בין ראשית השנה ביהודה לבין ראשית השנה בישראל. נוסף על כך מניחים חוקרים אלה שהיו מקרים רבים של שותפות במלוכה (הוגתהיים, קוק, תילי, פוגלשטיין, ייבין). קלבר הוסיף על אלה גם את ההשערה שהיו שנים בלי שום מלך (interregnum), בין אחז לבין חזקיהו ביהודה ובין זמרי לבין עמרי בישראל, ושנים אלה לא נמנו למלך שעמד אחר כך. 6. ויש אומרים שהמספרים הסודיים אלו אלו מיוסדים על מקורות שונים ועל שיטות מניין שונות ואין כל דרך ליישב ביניהן, אלא יש לברור שיטה אחת ולסמוך עליה מערכת כרונולוגית (בגריץ). 7. אולברייט ואהרוני תופסים בשיטה הקרובה לשיטתו של י. לוי, והם רואים בסינכרוניזמים היהודיים נתונים מהימנים ואת הסינכרוניזמים הישראליים הישועי עורך. במקום שיש סתירה בין הסינכרוניזמים היהודיים לבין שנות מלכי יהודה מעדיף אולברייט את הסינכרוניזמים, ובתקופה שבין מרד יהוא לבין חרבן שומרון הוא מבכר את נתוני שנות המלוכה של מלכי ישראל על פני הנתונים היהודיים. אהרוני הציע שיטה המיוסדת בעיקרה על הנתונים היהודיים ואת הנתונים הישראליים הוא רואה כחשובי עורך. 8. שיטתו של תדמור, המקבל את נתוני שנות המלוכה ואת הסינכרוניזמים היהודיים והמנייה הבדל בן שישה חדשים בין ראשית השנה ביהודה לבין ראשית השנה בישראל — מתבארת בפירוט לקמן, 3 א-ה.

ההצעות העיקריות לעריכת כרונולוגיה של מלכי יהודה וישראל ניתנו למעלה בטבלה המשושה שבטורים 261—262.

3. שאלות מיתודיות. — ניתוח הנתונים הכרונולוגיים של מלכי יהודה וישראל והזיקה שביניהם לבין הסינכרוניזמים החיצוניים והתאריכים הקבועים תלוי בבירורן של כמה בעיות מיתודיות: (א) מאיזה חודש התחילו מונים את שנת המלוכה בישראל וביהודה, (ב) מה היתה השיטה של מניית השנים, (ג) האם היו מעשים שבני מלכים שותפו בשלטון בחיי אבותיהם ומנו גם לעצמם את השנים של שלטון משותף, ונמצא שלמעשה זמן שלטונם קטן ממספר השנים המנוי להם במקורות, (ד) מה טיבו של החומר

שנות מלכותו. לפי שיטת המנייה המאחרת שנהגה אז ביהודה, מניסן. אמנם הסינכרוניזם הכתוב בדנ' א.א. שבשנת 3 ליהויקים עלה נבוכדראצר על ירושלים וצר עליה. אינו מכונן עם העובדות האחרות, ואי אפשר ליישבו אלא אם נאמר ששנותיו של יהויקים מנויות מתשרי. אבל קשה לקיים עדות יחידה זו הבאה בסיפור שאופי אגדה לו, וללמוד ממנה על המנייה הרשמית של מלכי יהודה.

2. ארבעה סינכרוניזמים חיצוניים שבין מלכי יהודה האחרונים לבין מלכי בבל (טבלה ח) מסתברים יפה לפי ההנחה שהשנה נמנתה מניסן.

3. יחזקאל מנה את השנים לגלות יהויכין מניסן; הדבר מתברר מתוך התאריכים הכתובים בראש הנבואות המסומנות בטבלה ו (סינכרוניזמים א-ב).

כנגד זה מן הכתובים שבמל"ב כ.ג.; כ.ג.כ; ושבדה"ב לו, ח; להיט, המספרים על ספר התורה שנמצא בשנה שמונה עשרה ליאשיהו ובאותה שנה עצמה הותג תג הפסח, עולה לכאורה ששנותיו של יאשיהו נמנו מתשרי. אף מן הכתוב שבדה"ב כ.ט.ג., המספר על חזקיהו שחזיק את בדק הבית בשנה הראשונה בחדש הראשון, נראה שמנו לו מתשרי, מפני שקשה להניח שבשבע הראשון לעלותו למלוכה יפתח חזקיהו בפעולות של בדק הבית. על נתונים אלה מסתמכים מורגנשטרן ותילי, והם טוענים שהשנה התחילה ביהודה בתשרי. אבל כתובים אלה אין בהם הכרע; שכן אפשר שהמספר שתואר את פרשת תיקוני יאשיהו נמשך להחשיב בתיאורו את השנה השמונה עשרה, שבה, לפי שיטתו, התחיל יאשיהו בתיקוניו, וכלל במעשי אותה שנה את הפסח שנעשה בראשית השנה התשע עשרה. אף המסופר בדה"ב כ.ט.ג., בדבר התיקונים שעשה חזקיהו בשנה הראשונה למלכותו, אינו בעל ערך כרונולוגי, שכן דומה שביקש הכתוב להרבות בסיפור צדקתו של חזקיהו ועל כן הקדים לראשית מלכותו מעשים שעשה בשנים שלאחר כך; וע"ע חזקיהו.

אף יש המביאים ראיה שביהודה היו מונים מתשרי מנחמ' ב.א. שם נמנה ניסן בשנתו העשרים של ארתחששתא לאחר כסליו (שם א.א.). מכאן יוצא לכאורה שמנה נחמיה את שנות המלך הפרסי מתשרי וטעמו של דבר לדעת מורגנשטרן מפני שנהג נחמיה לפי מניין יהודי. אבל אין הדבר מסתבר כלל, ועצם ההנחה, שמנו ביהודה מתשרי, חזקה היא. וכנראה חל שיבוש בתאריך שבתחילת ס' נחמיה, ויש לגרוס בנחמ' א.א.: שנת תשע עשרה, וע"י לקמן טבלה יג. הע' 10.

תילי סבור, על סמך הכתוב בדבר שבע שנות בניין בית המקדש בימי שלמה (מל"א ו.א.לח; ח.ב.), ששנות מלכותו של שלמה נמנו מן החודש השביעי הוא תשרי, ולפי זה עברו שש שנים וחצי מן החודש השני, כלומר אייר, בשנת 4 לשלמה עד החודש השמיני, כלומר מרחשוון, בשנתו ה-11, ומשך זמן זה נתעגל לשבע שנים, ואילו נמנו שנותיו מניסן היו נכללות באותו פרק זמן שבע שנים וחצי בקירוב, ולדעת תילי היה הכותב מעגל זמן זה לשמונה שנים, אבל אחרים מסיקים מאותם כתובים עצמם, שהיו מונים את שנות המלוכה של שלמה מניסן, ונראה שאין לקבל את נימוקו של תילי; כיון שהמדובר הוא בשבע, שהן מספר שנים עגול

במ' כח.טז; כ.ט.א.ז.יב), היא מיוסדת על המסורת של כהני ירושלים. יש לשער שעוד בימי הממלכה המאוחדת ואף בתקופה שלאחר מכן נהגו כמה דרכי מנייה בתחומי החיים השונים; במשק ובחקלאות נהגה השיטה המתחילה את השנה בסתיו, ואילו בחיי הפולחן נהגה השנה המתחילה באביב. כנראה נהגו בני ישראל במנהג המיסופוטמי להתחיל את השנה באביב בזמן קדום, אולי עוד מלפני כיבוש הארץ; ואילו השנה החקלאית, שהתחילה בסתיו בראשית עונת הגשמים, מקורה במסורת בת המקום של ארץ ישראל וסוריה. שתי דרכי המנייה, המשמשות זו בצדה של זו, היו מצויות גם במצרים, ששם נהגו שני סוגי שנים (ולדעת פרקר — שלושה סוגים) עוד למן האלף השלישי לפסה"ג. וע"ע שנה. הידיעה הנצרכת לקביעת המערכת הכרונולוגית היא מאימתי מנו המלכים את שנות מלכותם. במסורת מימי בית שני, המשוקעת במשנה ר"ה א.א., נאמר שא' בניסן היה ראש השנה למלכים ואילו א' בתשרי ראש השנה לשנים. ובתלמוד (ר"ה ב.א.—ד.א.) נאמר שמלכי יהודה מנו את שנתו תיהם מניסן ומלכי הגויים מתשרי (להוציא את כורש ודריוש שמנו מניסן), ואפשר שמסורת זו בדבר מניית השנים מתשרי משקפת את המנהג של מלכי בית סליבקוס שהיו מונים את שנותיהם לפי מניין השטרות, שהחל בלוח המוקדוני בחדש אוקטובר, המתאים לתשרי/חשוון.

במחקר החדש חלוקות הדעות בעניין ראשית השנה ביהודה ובישראל, ובשאלת זמנו של ראש השנה למלכים. לדעת קוגלר, מובינקל ואחרים נהגה בישראל וביהודה שיטה אחת בלבד, מניסן לניסן, אורבך מניח שהשנה הקדומה ביהודה הייתה מתשרי ושהמנייה מניסן נתקבלה בשנת 605 לפסה"ג, משנשתעבדה יהודה לראשונה לבבל. נמצא שאורבך רואה את כל המקראות המונים את החדשים מן החודש הראשון, הוא ניסן, כמאחרים לשנת 605 לפסה"ג; ואין דעה זו מסתברת. מורגנשטרן ופוגלשטיין הניחו שבזמן תיקוניו של יאשיהו התחלף ביהודה הלוח משנה המונה מתשרי לשנה המונה מניסן, והדבר נעשה כדי לקרב את בני הצפון, שמנו מניסן, לירושלים ולמקדשה. לדעת מורגנשטרן בא המנהג לציין את החדשים במספרים בהשפעה בבליית, ונתקבל מימי ירמיהו ואילך (על שאלה זו ע"ע חודש; שנה).

יש חוקרים הסבורים שהיה הפרש של שישה חדשים בין ראש השנה למלכים ביהודה לבין ראש השנה של ממלכת ישראל; לדעת קוק, תילי ופוגלשטיין מנו מלכי יהודה מתשרי ומלכי ישראל מניסן, ולדעת קלבר וייבין מנו ביהודה מניסן ובישראל מתשרי.

הנתונים המצויים במקרא למניין ראש השנה למלכים ביהודה, ומכל שכן בישראל, מעטים מאוד ואין בהם כדי להכריע בשאלה. אבל נתונים אחרים שבידינו יש בהם לקרב את ההנחה שביהודה היו מונים את ראש השנה למלכים מניסן, ואלו עיקרי הראיות:

1. מלחמת כרכמיש, שהיתה בשנת 4 ליהויקים (יר' מ.ב.), אירעה לפי כרוניקה בבליית (BM 21946, צד אחורי, שר' 1-8) בשנת 605 לפסה"ג בין ניסן לבין אב, וכיון שעלה יהויקים למלוכה בשנת 609 לפסה"ג (ע"י לקמן, 4. א.), נמצא שמנו את

מלכו" של המלך. שם זה נהג גם בפיניקית בתקופה הפרסית. כפי שעולה מכתובת בדעשתרת מלך צידון: ירח מפ[ע] בשת מ[לכ]י (סלושץ, אוצר, מס' 13). לפי זה כשבאים לסדר מערכת כרונולוגית רצופה יש להקטין בשנה אחת את סכום שנות מלכותו של כל מלך שמנו לו לפי השיטה הכוללת. הואיל והשנה האחרונה למלכותו מנויה בשנות מלכותו של יורשו; ואם מנו לו לפי השיטה המאחרת, סיכום השנים הרשמי הוא מספר שנות מלכותו למעשה.

השיטה הכוללת נהגה במצרים במנייה הרשמית בתקופות שתי השושלות ה"ב והכ"ו, ואילו בתקופה שביניהן נמנו שנות מלכותו של המלך לא מראש השנה אלא מיום הכתרתו. השיטה המאחרת נהגה בעיקר במיסופוטמיה, ולאחר ימי האימפריה הפרסית בטלה. בכבל נהגה שיטה זו כבר בתקופה האחרונה של שלטון השושלת הכשית (ידיעות ראשונות עליה באות מימיו של שַׁרְכַּתְשַׁרְנַשׁ בן המאה ה"ג לפסה"ג). אף באשור התחילו נוהגים בשיטה המאחרת כנראה באותו הזמן בקירוב. אבל בכבל נמנו השנים לפי שנות המלוכה, ואילו באשור מנו את השנים לפי שמות פקידים מיוחדים לכך — הם האפונימים (limmu באשורית). המנייה לפי שנות המלוכה (שנקראו במונח הקודם palū, שפירושו תקופת מלוכה), הנוהגת בכתובות של מלכי אשור מן המאה ה"ב, נתחדשה כנראה באשור בהשפעת בבל.

לוי, בגריך, מובינקל, פוגלשטיין ויפסן סבורים, שהמנייה לפי השיטה המאחרת התחילה נוהגת ביהודה ובישראל רק באמצע המאה השמינית לפסה"ג, מכוח התגברות ההשפעה האשורית בארץ ישראל והשעבוד לאשור. קוגלר הרחיק לכת ושיער שבשתי הממלכות היתה נוהגת השיטה הכוללת, אבל העורך המאוחר שינה את כלל הנתונים כדי שיחאימו למנייה המאחרת. הונתהיים ותילי סבורים שמשנתפלגה המלוכה היו מונים ביהודה בשיטה המנייה המאחרת ובישראל בשיטת המנייה הכוללת. הראיות שמבקש תילי להביא מן הסינכרוניזמים הישראליים (הם הסינכרוניזמים המציינים את זמן עלייתם של מלכי יהודה לשלטון לפי שנת מלכותם של מלכי ישראל), שביהודה היתה נוהגת השיטה המאחרת בתקופה שבין רחבעם לבין יהושפט — אין בהן ממש, שכן כל אותן הסתירות הכרונולוגיות בגבול של שנה אחת בין מלכי יהודה ובין מלכי ישראל, המעידות לכאורה שביהודה היו מונים בשיטה המאחרת — מתפרשות יפה אם נניח שגם למלכי יהודה, כלמלכי ישראל, היו מונים בשיטה הכוללת. אלא שעורך ס' מלכים נהג שלא להביא את מספר שנות מלכותו הרשמי של המלך, שהוא גדול בשנה אחת ממספר שנות מלכותו למעשה, אלא היה מחסר ממנו שנה אחת (ועיין לקמן, ה).

כפי הנראה השתמשו בממלכת ישראל בשיטה הכוללת כל הימים, ואילו בממלכת יהודה נהגה השיטה הכוללת רק עד לימי אמון בן מנשה, ומימי אמון ואילך השתמשו בשיטה המאחרת. הנהגתה של השיטה המאחרת, שהתקיימה עד לתרבן הבית, אפשר שהיא פרי ההשפעה האשורית שנתחזקה ביהודה בתקופת השעבוד לאשור בימי מלכותו של מנשה. גם בשעה שנהגה השיטה הכוללת עשוי היה המלך, שעמד

וסמלי, היה בעל הכרוניקה מעגל גם שבע שנים וחצי לשבע שנים.

מאמתי היו מונים את השנים במלכות ישראל אינו מפורש במקרא. אבל מן הסינכרוניזם, שבין יהודה וישראל, לימי זכריה בן ירבעם, ניתן להוכיח שאמנם באותה עת, היינו במאה השמינית לפסה"ג, לא היה זמן אחד לראש השנה ביהודה ובישראל. זכריה, שמלך שישה חדשים, עלה למלוכה בשנת 38 לעזריהו מלך יהודה ומת בשנת 39 לעזריהו (מל"ב טו, ה"ג). נמצא שנתון ששת החדשים אלה התחילה ביהודה שנת מלוכה חדשה, כנגד זאת בישראל באותה תקופת זמן לא נתחדשה השנה; שאם לא כן היו עולים ששת החדשים של מלכות זכריה, בשיטת המניין הכוללת (ועיין לקמן), לשתי שנים (כפי שחיטבו את זמן מלכותם של נדב בנו של ירבעם בן נבט ושל אלה בן בעשא). ועוד יש חיזוק לדעה שהיה הפרש זה של חצי שנה, בין יהודה ובין ישראל, במניין שנות מלוכה, שכן על פי זה מתיישבות כמה סתירות בגבול של שנה אחת בנתונים הכרונולוגיים שבמקרא. ואפשר מכאן ראה שחילופי שיטה אלה במניית חדשי השנה היו נוהגים לא בימי עזריהו וזכריה בלבד אלא בכל ימיהן של ממלכות יהודה וישראל. ולפי שכמה סימנים, שהובאו לעיל, מוכיחים, שראש השנה למלכים ביהודה היה כנראה באביב (לכל הפחות בסוף ימי הבית הראשון), נמצא שראש השנה למלכים בישראל היה בסתיו, כפי הנראה בחודש השביעי (תשרי). על הדעה שמנו בממלכת ישראל הצפונית את השנה מן החודש השמיני, כדעת טלמון, ע"ע שנה, לוח שנה.

(ב) השיטה של מניית שנות המלוכה. — מונים היו את שנות מלכותם של מלכי יהודה וישראל לא מיום עלייתם למלוכה ולא מיום הכתרתם (כבמצרים בימי הממלכה החדשה), אלא מראש השנה הסמוך לעלותם למלוכה. כה במקרא מצויות שתי שיטות למניית שנות מלוכה: 1. השיטה הכוללת או המקדימה (antedating), שלפיה שנה שמת בה מלך ועמד מלך אחר במקומו, עולה אותה שנה למלך שנפטר וגם ליורשו, ובראש השנה הראשון שלאחר עליית היורש למלוכה כבר מונים לו שנה שנייה. נמצא שבשיטה זו נכללת שנה אחת במלכותם של שני המלכים. 2. השיטה המאחרת (postdating), שלפיה שנה שמת בה מלך עולה כולה לו, אפילו לא מלך בה אלא כמה חדשים או כמה שבועות בלבד, וליורשו שעמד בה אין היא עולה כלל, ומונים לו שנה ראשונה מראש השנה שלאחר עלייתו למלוכה. כה, וזה הכלל: מלך שמלך חדשים אחדים וחל באמצע ראש השנה עלו לו חדשי מלכותו לפי השיטה הכוללת שתי שנים, ואילו לפי המאחרת — רק אחת; ואם לא חל ראש השנה בזמן מלכותו, חיטבו לו, לפי שתי השיטות, רק את מספר החדשים שמלך. לפי השיטה הכוללת שנת מלכותו הראשונה של המלך יכולה שתהא קטועה ומכל מקום היא עולה לו בחשבון הרשמי לשנה תמימה. בשיטה המאחרת השנה הראשונה שונה למלכותו לעולם שלמה היא, הזמן מיום שעלה למלוכה עד ראשית שנתו הראשונה אינו עולה לו בחשבון כלל; וזמן זה מכונה בכבל ובאשור rēsh sharrūti, כלומר ראשית המלכות של המלך. במל"ב כה, כז, הוא נקרא "שנת

זמן קצר לפני ראש השנה, להתחיל את מגיין שנות מלכותו מן השנה החדשה, ולא לחשוב את הזמן הקצר שבין עלייתו למלוכה לבין ראש השנה כשנה מלכותו הראשונה, ונמצא כאילו מנה את שנותיו בשיטה המאחרת (אפשר שכך עשה פקחיהו בן מנחם, וראה לקמן [ד], 4, ב). וכן בשיטה המאחרת אפשר לשנה אחת שתהא עולה לשני המלכים; אם עמד המלך זמן קצר לאחר ראש השנה, עשוי היה למנות את השנה שבה עמד כשנה הראשונה למלכותו (כך, דרך משל, נהג תגלת פלאסר הג' באשור שעלה למלוכה ב-13 באייר 745 לפסה"ג ומנה לעצמו את 11 החדשים הנותרים של השנה כשנת מלכותו הראשונה ולא כ־resh sharrūti).

(ג) עוצרות (רגנסיות) ושותפות ב מ ל ו - כה (קוריגנסיות). - מכמה וכמה כתובים למדים אנו שלפעמים היה המלך משתף את בנו בשלטון בשנות חייו האחרונות; הבן היה מתמנה לעוצר (רגנט) בחיי אביו, ומנה לעצמו את תקופת העוצרות במגיין שנות מלכותו. שלמה הומלך עוד בחיי דויד אביו והיה עוצר בימיו (ע"ע דויד; שלמה); יותם שפט את עם הארץ כשנצטרע עוויהו אביו (מל"ב טו,ה); כן יש להניח על סמך המסיבות ההיסטוריות שיהושפט היה עוצר בחיי אסא אביו (ע"ע אסא, וכן לקמן 4, ג) ושעזריהו היה עוצר חמש עשרה שנה בחיי אמציה אביו (ע"ע אמציה, ולקמן 4, ב). ומתוך הנתונים הכרונו-לוגיים עצמם יוצא שגם מלכים אחרים השתתפו בשלטון בחיי אבותיהם, כגון אחאב בחיי עמרי, יהואחז בחיי יהוא, וירבעם הב' בחיי יואש (ע"ע יהואחז; ירבעם בן יואש; ולקמן 4, ב).

יש יסוד להניח שמעשי שיתוף הבן בשלטון בחיי אביו היו מצויים יותר במלכות ישראל, שבה התחלפו שושלות המלוכה ועתים היו המשך השושלת החדשה וקיומה תלויים בשיתוף היורש בשלטון, כדי שיעבור לידיהו בהדרגה. כאמור יוצא מן הסינכרוניזמים שהמלכים ששותפו בשלטון בחיי אבותם מנו שנים אלו במגיין שנות מלכותם. אך במקום אחד, אצל יהושפט (במל"א כב,גב, ובמל"ב ג,א), לא הוכר הדבר על ידי בעל הסינכרוניזמים הישראליים שמנה את 17 ואת 18 שנות מלכותו של יהושפט אלא ממות אסא. מעשי העוצרות והשיתוף המשוערים הם כדלקמן:

טבלה י		שנות מלכותו והעוצרות בכללן		שנות מלכותו כמושל יחיד		תקופת העוצרות והשיתוף במלוכה	
ביהודה:							
יהושפט	25	32	3	3	39	30	לאסא
יהורם	8	3	17	4	4	4	ש' משנת
אכזיה	29	14	14	14	16	16	ש' משנת
יותם	20 (אר 16)	—	—	—	—	—	עוצר בחיי עזריהו ומה בחיי עזריהו
אחז	16	7	44	44	—	—	עוצר 9 ש' בחיי עזריהו סבו משנת 44 לעזריהו
בישראל:							
אחאב	22	20	2	2	10	10	ש' בחיי עמרי משנת 10 לעמרי
יהואחז	17	14	3	3	26	26	ש' בחיי יהוא משנת 26 ליהוא
ירבעם השני	41	36	5	5	—	—	ש' בחיי יהואש אביו משנת 12 ליהואש

(ד) טיבו של החומר הכרונולוגי. - משאנו באים לעמוד על טיבם של הנתונים הכרונולוגיים שבמקרא לתקופת מלכי יהודה וישראל יש להכיר בדבר, שעמדו עליו י. לוי ואחרים בעקבותיו, שס' מלכים נתחבר בדרך סינכרוניסטית על פי המקורות שהיו בידי העורך. בתוכנתו זאת דומה ס' מלכים לכרוניקון הבבלי המביא את המאורעות העיקריים בתולדות מלכי בבל ממחצית המאה הח' ואילך ואת מספר שנות מלכותם ומציין את משך שנות מלכותם של מלכי אשור ובצדן ידיעות חשובות על מלכי עילם בני זמנם. אין ספק שבעיני כותבי הקורות היו שתי הממלכות העבריות שני חלקים של עם אחד שהולדותיהם השתלבו אלה באלה, ומשום כך באו לרשום את הנתונים בדבר מלכי יהודה וישראל בדרך סינכרוניסטית דווקא. שהרי יחסי קרבה פחות הדוקים, כיחסים שבין אשור לבין בבל, הביאו ליצירת ספרות סינכרוניסטית ענפה בארצות אלה, כגון ההיסטוריה הסינכרוניסטית במאה ה־ט', רשימות מלכים סינכרוניסטיות במאה ה־ז' וכרוניקות שונות בימי ממלכת בבל החדשה. על כן יש לשער, שנוסף על החיבורים שרשמו בנפרד את הנתונים הכרונולוגיים של יהודה לעצמם ושל ישראל לעצמם (ס' דברי הימים למלכי יהודה וס' דברי הימים למלכי ישראל), נכתבו בישראל, עוד למן הימים הקדומים, רשימות כרונולוגיות סינכרוניסטיות מהימנות. וכשנבא העורך, בעל המסורת הסינכרוניסטית של ס' מלכים, לערוך את חיבורו בגלות בבל, מצא לפניו לא רק את ספודי הקורות הרשמיים אלא גם תעודות כרונולוגיות קדומות אחרות, ככרוניקות או רשימות מלכים, ולא הוצרך לחשב את כלל הנתונים הכרונולוגיים בחשבון חדש. אבל כיון שמלכות שומרון עברה מן העולם כ־150 שנה לפני כתיבת ס' מלכים, עשויים היו המקורות הכרונולוגיים הישראליים להשתבש במשך תקופה זו. ואמנם מבירור החומר הכרונולוגי שבס' מלכים ניכר הדבר, שלכמה דברים לא מצא הסופר נתונים במקורות שלפניו והוסיף על פי חישוב שערך בעצמו את הנתונים שחסרו לו, כגון שחישב כמה וכמה סינכרוניזמים ישראליים - הם הסינכרוניזמים הקובעים את זמני עלייתם של מלכי יהודה לשלטון. זמנים אלה, שחושבו בלי בתינת דעת על תקופות העוצרות, לעתים לא התאימו לרשימות שהיו בידו, ובדרך זו נפתח פתח לסתירות, שהן מרובות יותר בנתוני הסינכרוניזמים הישראליים, ומועטות לפי הערך בנתוני שנות המלוכה הישראליים; כנגד זה נראה שהנתונים היהודיים שבידי הסופר היו מהימנים יותר ומספר הטעויות בהם היה מועט. כן ניתן להניח שכמה מן הנתונים הסותרים את המערכת הכרונולוגית לא באו מידי בעל ס' מלכים, אלא שעורך מאוחר יותר יצא אותם במקורות שלא היו לנגד עיני בעל ס' מלכים והוסיפם לספר (יפסן).

לא ברור אם היה החומר הכרונולוגי הקדום, שהשתמש בו בעל ס' מלכים, כתוב ברשימה קאנונית, שפרטיה סדורים ומכוונים זה עם זה. לדעת בגריך יש בסתירות שבנתוני ס' מלכים כדי לרמוז שהחומר הכרונולוגי שאוב ממקורות שונים ובהם כרוניקות סינכרוניסטיות מקיפות, שסתרו זה את זה בפרטים. כנגדו שיער תילי שלנגד עיני המחבר של

ס' מלכים היה מקור כרונולוגי קאנוני מלא ומדויק, שבו היו רשומים שנות מלכותו של כל מלך וסינכרוניזמים ליהודה ולישראל לפי סדר מלכותם של המלכים. תילי אף מניח שמחבר ס' מלכים ערך את ספרו לפי סדר המלכים שהיה באותו מקור. ולדעת יפסן, לא זו בלבד שהיתה כרוניקה מלפני החרבן, שכללה את רוב הנתונים הכרונולוגיים של מלכי יהודה וישראל הכתובים בס' מלכים, אלא אף ניסה לשחזר את צורתה המקורית של כרוניקה זו. לפי שיטתו פתחה הכרוניקה במות דויד וסיימה בכיבוש שומרון. אבל אפילו אנו אומרים שהיו בידי מחבר ס' מלכים רשימות סינכרוניסטיות קדומות, מניין לנו שהיו מדויקות בתכלית, או שלא נפלו בהן שיבושים בהעתקתן. בתעודות קדומות היה קל לשיבושים קטנים שייפלו במספרים. השיטה של כתיבת המספרים והמשקלות (ע"ע מספר), כפי שנודעה מתוך חרסי שומרון, נותנת מקום לשיבושים שונים. שינויים בנוסח ושיבושים קלים במספרים מצויים אף ברשימות מלכי אשור מן המאות ה' ו' לפסה"ג, אף על פי שהסופרים הקפידו ונזהרו מאוד ברשימת שנות המלוכה.

(ה) שלבי העריכה של החומר הכרונולוגי. — בשיטת המנייה (reckoning) של שנות המלוכה בישראל, כבשיטת המנייה במצרים ובמיסופוטמיה, יש להבחין בין שלושה סוגים: 1. המנייה שהיו מונים בחיי המלכים עצמם והיא באה בכתובותיהם ובתעודות האדמיניסטרטיביות מומנם; 2. המנייה של כותבי הקורות הרשמיים שכתבו את הנתונים הכרונולוגיים באנאלים הממלכתיים או בכרוניקות בימי המלך או לאחר מותו; 3. המנייה של בעלי החשבון (המאוחרים יותר) שערכו את החומר הקדום שמצאו לפנייהם, סידרוהו ברשימות ערוכות. איזוהו ותיקנהו.

רובו המכריע של החומר הכרונולוגי שבס' מלכים שייך לסוג השלישי — המנייה של העורך, שהוא בעל המסגרת הסינכרוניסטית שבס' מלכים; שני הסוגים האחרים לא הגיעו למעשה לידינו. הסוג השני — המנייה של כותבי הקורות ובעלי הכרוניקות — עובד כולו בידי העורך בעל המסגרת הכרונולוגית של ס' מלכים ושוקע בחיבורו; ושארן ממנו רק קטעים, והם ציוני הזמנים של המלכים שמלכו פחות משנה אחת, ואילו המנייה מן הסוג הראשון עולה רק בדרך ניתוח החומר הכרונולוגי שבס' מלכים. לעומת זאת, בתעודות מן הארצות השכנות לארץ ישראל — מצרים ומיסופוטמיה, מצויים כל שלושת סוגי המנייה. השוואת מקורות מצרים ומיסופוטמיה זה לזה מעלה בברור את שיטות המנייה שנהגו בהן עורכי החומר הכרונולוגי, ויש בכך כדי ללמד על שיטת המנייה של בעל ס' מלכים. נתוני שנות המלוכה של הפרעונים בתקופת הממלכה העתיקה והממלכה התיכונה במצרים נערכו בידי עורך כרונולוג בתקופת הממלכה החדשה. חיבורו של עורך זה — הפפירוס של טורין, הגיע לידינו מקוטע. מן הקטעים המדברים במלכי השושלת ה"ב ניתן לעמוד על שיטתו בעריכת החומר. מתברר שבעל הפפירוס של טורין קיצר בשנה אחת את זמני מלכותם המדויקים של כל פרעוני השושלת ה"ב,

הרשומים בתעודות. בתעודות המקוריות היה רשום "פלוגי מלך x שנים, y חדשים, z ימים", רשם בעל הפפירוס של טורין: "1-x שנים, y חדשים, z ימים". מעשה עריכה זה ניכר יפה בשנות מלכותו של אמנמחאת הא', שלפי מניין רשמי מלך לפחות 30 שנה, ואילו בפפירוס של טורין רשום: [2]9 שנים, [x] חדשים, [y] ימים. ונהג בעל הפפירוס כך, משום שידע שכדי לקבל מספר שנות המלוכה ממש יש להפחית שנה אחת ממספר שנות המלוכה המנוי לפרעוני השושלת ה"ב במנייה הרשמית. לכך מניח גרדינר שנתוני הפפירוס של טורין אינם טעונים ערך קיצור במניין שנות ה' מלוכה של כל מלך, אלא יש לחשב את שנות המלוכה השלמות של כל מלכי השושלת ה"ב, כפי שנמסרו בפפירוס זה.

ברשימות מלכי מיסופוטמיה ניכרת שיטת עריכתו של הכרונולוג המאוחר בכל מקום שהמלך מלך פחות משנה אחת; שכן בשיטה המאוחרת, שנהגה במיסופוטמיה, אם עברה עליו השנה מונים לו למלך שנת מלוכה אחת ואם לא עברה נכלל משך זמן מלכותו בשנת המלוכה האחרונה של קדמו. ברשימות מלכי בבל נמנים שליטים שמלכו חודש אחד ו-13 ימים, 3 חדשים, 5 חדשים, 8 חדשים ו-12 ימים, 9 חדשים; וברשימת מלכי אשור נזכר מלך שמלך חודש ימים. ידיעות כרונולוגיות אלה באו לעורכי רשימות המלכים מן הכרוניקות, שרשמו זמן מלכותו של כל מלך ומלך בדיוק, גם אם לא עבר עליו ראש השנה ולא מנה לעצמו שנת מלוכה אחת. משעבר ראש השנה על המלך הראשון ומת לפני ראש השנה השני רשמו לו בדרך כלל בעלי רשימות המלכים שנת מלוכה אחת. אבל כשביקשו בעלי הכרוניקות לציין, שאותו המלך מלך יותר משנה אחת ופחות משנתיים, יש שרשמו זאת בנוסחה: "שנה אחת 6 חדשים" (כגון גרגל-אֶשֶׁב מלך בבל מראשית המאה השמינית לפסה"ג, שלפי רשימת מלכי בבל א' והקאנון של פתולימיאוס מלך שנה אחת ולפי הכרוניקון הבבלי שנה ושישה חדשים).

כפי הנראה, היתה שיטת המנייה המקורית של מלכי יהודה וישראל השיטה הכוללת, והיא גם השיטה הרשמית, שבה מנו את שנותיהם (וראה למעלה, ג). אבל לא נשתמרו תעודות המעידות על כך במפורש. עם זאת יש להניח, שכותבי הקורות רשמו באנאלים המלכותיים ובכרוניקות לא את מספר השנים הרשמי של כל מלך ומלך (שהיה לעולם מספר שנים עגול, מפני שהשנה הקטועה למלכותו אפילו היתה קטועה מנה אותה שלמה). אלא את מספר שנות מלכותו השלמות ואת מספר החדשים העודפים על השנה השלמה. הידיעה שבאה בשמ"ב ה"ה, על שבע שנים ושישה חדשים שמלך דויד בחברון (שהם לפי השיטה הכוללת 8 שנים) מקורה בכרוניקה מסוג זה. כשבאו הכרוניקות הקדומות שבכתבי הקורות לידי העורך בעל המסגרת הסינכרוניסטית מוכרת היה להשמיט את מספר החדשים העודפים של כל מלך ומלך; שכן בחיבור הסינכרוניסטי אשר ערך העורך היה מקום לשנים שלמות בלבד ולא לחלקי שנה. מסתבר, שהמגמה של עורך זה היתה דומה ביסודה למגמתו של בעל הפפירוס של טורין, שביקש לחשב את מספר שנות המלוכה ממש של פרעוני השושלת ה"ב שמונו בשיטה הכוללת. אלא

לעומת זאת, לתקופה שמעליית הוא ואילך, מסתבר שהיו בידי בעל המסגרת הכרונולוגית של ס' מלכים נתונים מדויקים יותר בדבר מלכי ישראל והם נערכו בידו לפי שיטתו. לפיכך, 28 שנות יהוא ו-16 שנות יהואש בן יהואחז בן יהוא היו למעשה 28 שנים + x חדשים ו-16 שנים + x חדשים, שהן 29 שנים ו-17 שנים במניין הכולל (דבר שיש בו כדי ליישב את הסתירות הכרונולוגיות במלכות יהואחז וירבעם השני; ועיין להלן 4, ב).

דיוק רב דייק העורך אצל מלכים שמלכו פחות משנה. כאן נהג בשיטה שנהגו בה בעלי רשימות מלכי בבל ואשור; הוא מנה להם את החדשים והימים שמלכו (כך אצל זמרי, זכריה ושלום בישראל, ואצל יהואחז ויהויכין ביהודה).

מעשה העריכה של עורך זה, שהוא בעל המסגרת הסיני-כרונולוגית של ספר מלכים, אינו מעשה העריכה האחרון של החומר הכרונולוגי בספר. לפי הדעה הרווחת נוספו בס' מלכים כמה תוספות כרונולוגיות. תוספות אלו סותרות את המסגרת הסיני-כרונולוגית ואח נחוני שנות המלוכה האחרים, ולכן יש להניח שהללו הוכנסו לספר בידי עורך או עורכים מאוחרים יותר (כך יפסן, ועי' לעיל, ד).

4. בירור המקורות וקביעת המערכת הכרונולוגית. — הטבלות הכרונולוגיות של מלכי יהודה וישראל המובאות להלן ערוכות לפי העקרונות שהוסברו לעיל — 3 א—ה — ויש בהן בירור החומר הכרוניולוגי של שלושת פרקי הזמן הללו: (א) מן ההתפלגות עד מרד יהוא; שאותה שעה נהרגו מלך יהודה ומלך ישראל ומלכו תחתיהם עתליה ביהודה ויהוא בישראל; (ב) ממרד יהוא עד לחרבן ממלכת ישראל; (ג) מחרבן ממלכת ישראל עד לחרבן בית ראשון. הואיל ופרק הזמן השלישי נתוניו הכרונולוגיים הם הודאיים ככולם, תיעשה הקביעה הכרונולוגית מן המאוחר אל המוקדם.

כל התאריכים המובאים להלן אינם מכוונים לשנה המתחילה בינואר והמסתיימת בדצמבר אלא לשנה המתחילה בניסן (אפריל/מאי) והמסתיימת באדר (מרץ/אפריל). בתאריך כפול (כגון 609/8 לפסה"ג) צוינו אותם המאורעות שהדבר חשוב בהם מטעמי הדיוק.

(א) מחרבן ממלכת ישראל עד לחרבן בית ראשון. — פרק זמן זה כולל 134½ שנים לפי נתוני שנות המלוכה של מלכי יהודה, משנת 6 לחזקיה (כולל שנה זו) עד שנת 11 לצדקיה. מחצית השנה — שלושה חדשים של יהואחז ושלושה חדשים של יהויכין — נכללה (בשיטה המאוחרת) בחשבון השנים השלמות, על כן נשארו 134 שנים בלבד. פרק זמן זה מתחלק לשניים: הראשון, של 112 שנות מלוכה, מכיבוש שומרון (שנת 6 לחזקיה) ועד מות יאשיהו במגידו (בשנת 31 למלכותו), והשני, של 22 שנה, ממות יאשיהו ועד חרבן הבית בשנת 11 לצדקיהו.

זמנם של ארבעת מלכי יהודה האחרונים, יהואחז, יהויקים, יהויכין וצדקיהו, נקבע בדיוק על פי הסינכרוניזמים שבין יהויקים וצדקיהו לבין נבוכדראצר מלך בבל שבטבלות ח וט, ועיקרם:

1. מותו של יאשיהו במגידו בשנת 31 למלכו כשעלה חיל

שהעורך המצרי הקדמון קיצר בשנה אחת את מספר השנים השלמות ורשם את מספר החדשים העודפים — והעורך המקראי השמיט את החדשים העודפים של השנה הקטועה האחרונה ועל ידי כך קיצר בשנה אחת מספר שנות המלוכה הרשמיות של כל מלך ומלך. לפי זה (ובאותה דרך היה נוהג כרונולוג בן ימינו בעריכתם של נתוני שנות המלוכה, שנמנו בשיטה הכוללת) שנות המלוכה של מלכי יהודה ושל מלכי ישראל שמיהוא ואילך הבאים בס' מלכים הן מספר שנות מלכותם למעשה ואין לחסר מהם לצורך החשבון הכרונולוגי כולם.

היוצא מזה, שכל אותם מלכי יהודה וישראל, שעגלו העורך את שנות מלכותם, מנו שנה אחת יותר, במניין הכרונולוגי, ממה שכתוב עליהם בס' מלכים. ולפי זה מלך רחבעם 17 שנים + x חדשים, שהם במניין הכולל 18 שנה, שכיון שעלו רחבעם וירבעם למלוכה בשנה אחת, מכוונת שנת מותו של רחבעם לשנת ה-18 לירבעם, ולא לשנת ה-17 לו. ואמנם כך נרשם בסינכרוניזם במל"א טו,א: בשנת 18 לירבעם מלך אבים בן רחבעם. לפי הנחה זו בלבד אפשר לחשב את חשבון מלכותו של מנחם בן גדי העולות ל-10 שנים במניין הכולל. והן מתמצעות בין שנת 39 לעזריהו מלך יהודה לבין שנת ה-50 לו (מל"ב טו,ז,כג). נמצא, שמלך מנחם 10 שנים ו-x חדשים (למעלה משישה חדשים), שהם בשיטה הכוללת 11 שנה. אלא שהעורך השמיט את השנה האחרונה הקטועה, והעמיד את מלכות מנחם על שנים שלמות בלבד. ההנחה, שהעורך השמיט את החדשים העודפים על השנים השלמות, היא אף הדרך היחידה שיש בה כדי לפתור את בעיית השנה האחת של מלכות אחזיה בן יהורם מלך יהודה. לפי שיטת המניין הכולל, שנהגה ביהודה, אם לא עבר על אחזיה ראש השנה נמצא שמלך אחזיה פחות משנה; ואם עבר עליו ראש השנה — נמצא שמלך שתי שנים. אלא מסתבר, שמצא העורך כתוב בכרוניקות רשמיות שמלך אחזיה שנה אחת וכמה חדשים והשמיט את החדשים והעמיד את מלכותו על שנה אחת.

עיקרו של החומר הכרונולוגי מיהודה שבא לידינו של עורך ס' מלכים היו הכרוניקות עצמן או חומר הלקוח מכרוניקות רשמיות ושם נמנו שנות המלוכה השלמות והחדשים העודפים, ואילו החומר הישראלי שבידו היה מקצתו מקורי ומקצתו מעובד. נראה שמן התקופה שבין התפלגות המלוכה ועד סוף מלוכה בית עמרי הגיעו לידי העורך נתונים על שנות מלוכה שלמות בלבד. במקור שהיה לפני עורך ס' מלכים כבר עיגלו במקצת את מספר שנות מלכותם של מלכי ישראל והעמידו אותן על מספרים שיש דמיון ביניהם: ירבעם 22 ש', נבד 2 ש', בעשא 24 ש', אלה 2 ש', עמרי 12 ש', אחאב 22 ש', אחזיה 2 ש', יורם 12 ש', עיגול המספרים בשיטה זו, על פי מחזוריים של 2+22 שנה ו-12 ש', שהתאימו במידה רבה למספר שנות המלוכה הנכון, נעשה כנראה כדי שיהיו קלים לזכרם. ולפי שנמנו שנות המלוכה בישראל במניין הכולל, יש להחסיר שנה אחת משנות המלוכה של כל מלך כדי שיעלה בידגו המספר הממשי. אלא שהעורך לא עשה כן, ולא ערך חומר ישראלי זה כלל.

פרעה לעזרת האשורים (מל"ב כג.כט) בשנת 18 לנבופלאסר, בין סיון לתמוז 609 לפסה"ג (וע"ע יאשיהו).

2. בשנת 4 ליהויקים היתה מלחמת כרכמיש. במלחמה זו הוכה חיל פרעה בידי נבוכדראצר (יר' מו.ב), ששימש אותה שעה שר צבא נבופלאסר אביו. בשנת מלכותו ה-21 של נבופלאסר, היא שנתו האחרונה, בשנה זו בא יהויקים לראשונה בעולו של נבוכדראצר (יר' כה.א). סינכרוניזם זה: 4 יהויקים = שנת מלחמת כרכמיש = 21 לנבופלאסר = ראשית מלכו של נבוכדראצר, משמשת נקודת מוצא לכל מערכת תאריכים בתקופה זו (פרידמן, תדמור). ואין לדחות סינכרוניזם זה מפני הכתוב בדנ' א.א, הקובע את בואו של נבוכדראצר ליהודה בשנת 3 ליהויקים, ועי' לעיל [ד].

3. א.

3. שנת 4 ליהויקים היא "השנה הראשונה" לנבוכדראצר (יר' כה.א) המתאימה ל-rêsh sharrûti שלו. מלכותו של נבוכדראצר התחילה ביום א' באלול 605 לפסה"ג ובניסן שנת 604 לפסה"ג התחילה השנה הראשונה השלמה של מלכותו.

4. הגלית יהויכין והמלכת צדקיהו (מל"ב כד.יב) היו בשנת 8 לנבוכדראצר, היא השנה המתחילה בניסן שנת 597 לפסה"ג. לפי הכרונולוגיה הכבלי, BM 21946, חלה התמסרות יהויכין ביום ב' באדר שנת 7 (פברואר 597 לפסה"ג).

לפי הסינכרוניזם הראשון שלעיל שלושה מאורעות אלה: מיחת יאשיהו, עלייתו של יהואחז ועלייתו של יהויקים אירעו כולם בשנת 609/8 לפסה"ג. שנתו הרביעית של יהויקים היא, לפי סינכרוניזמים 2, 3, שנת 21 לנבופלאסר ושנה ראשונה לנבוכדראצר (605/4 לפסה"ג), מכאן שהתחילה שנת מלכותו הראשונה השלמה בניסן שנת 608 לפסה"ג ושנתו ה-11 האחרונה הסתיימה ב-598/7 לפסה"ג.

קשה יותר לקבוע את זמנם המדויק של גלות יהויכין וחרבן בית ראשון. בעניין זה יש שתי מסורות הסותרות זו לזו (סינכרוניזם 4): א. לפי הכרונולוגיה הכבלי נכבשה עיר יהודה, היא ירושלים, והוגלה מלכה ביום ב' באדר 597 לפסה"ג, בסוף שנת 7 לנבוכדראצר. מסייע למקור הכבלי הכתוב שביר' נב.כח (טבלה ה), שלפיו הוגלו 3023 איש בבלה בשנת 7 לנבוכדראצר; ב. לעומת זאת קובע הכתוב שבמל"ב כד.יב, את הגלות לשנת 8 לנבוכדראצר, אחרי גיסן שנת 597 לפסה"ג. משני נהגים אלה עולים שני תאריכים לחרבן בית ראשון: לפי הראשון חרב הבית בשנת 18 לנבוכדראצר, שהיא 587 לפסה"ג (11 לצדקיהו, אם החל למנות שנותיו מגיסן שנת 597 לפסה"ג), ולפי השני חרב הבית בשנת 19 לנבוכדראצר, שהיא שנת 586 לפסה"ג (שנת 11 לצדקיהו, אם התחיל למנות את שנותיו מגיסן שנת 597, או שנת 12 לו, אם החל למנות מתשרי שנת 597 לפסה"ג). המסורת הראשונה מסתייעת עוד בנאמר ביר' שם בהמשך הפרק (פס' כט), על 832 נפש שהוגלו מירושלים בשנת 18 (לנבוכדראצר), ואילו במל"ב כה.א-ט (והשווה יר' נב.יב) נקבע זמנה של גלות ירושלים לשנת 19 לנבוכדראצר (586 לפסה"ג). המקבל את השיטה הראשונה פוסל על כרחו את הסינכרוניזמים הללו שבמל"ב.

כמה הצעות הוצעו ליישב קושי זה:

א. לפי פרידמן יש לקבל את עדות הכרונולוגיה הכבלי שהגלית המלך (הוא יהויכין) והמלכת המלך החדש (הוא צדקיהו) אירעו בשנת 7 לנבוכדראצר, ואת המערכת הכרו-נולוגית יש לסמוך על המסורת שביר' נב.כח-כט, ולא על זו שבס' מלכים, ולקבוע את גלות יהויכין לשנת 7 לנבוכדראצר (597 לפסה"ג) ואת חרבן הבית לשנתו ה-18 (587 לפסה"ג).

ב. לפי דעת אולברייט מנה הסופר במל"ב כד-כה את שנת rêsh sharrûti של נבוכדראצר כשנת מלכותו הראשונה, לכן שנתו הראשונה של נבוכדראצר תיחשב לשנתו השנייה וכן שאר שנות מלכותו. מכאן ששנות 8 ו-19 שבמל"ב כד.יב; כה.ח, הן למעשה שנות 7 ו-18 לנבוכדראצר, כפי שהן באות ביר' נב.כח-כט, המיוסד על מסורת שמקורה בבבל. לשיטת אולברייט השנה הראשונה לצדקיהו התחילה בניסן שנת 597 לפסה"ג ושנתו ה-11 וחרבן חלו בשנת 587 לפסה"ג.

למסקנות כרונולוגיות דומות הגיע טלמון המגיה, שהתאריך כים ביר' נב.כח-כט, נמנו לפי לוח השנה הישראלי הקדום, שהחל, לדעת טלמון, מן החודש השמיני ועוד היה רוח בקרב בני אפרים. נמצא ששנות 7 ו-18 לנבוכדראצר שביר' נב, כח-כט, הן למעשה שנות 8 ו-19 לנבוכדראצר שבמל"ב כד, יב; כה.ח.

ג. לפי דעת וייזמן, מלמט, תדמור ותילי יצא יהויכין לגולה רק בשנת 8 לנבוכדראצר אף על פי שהעיר נכבשה כבר בשנתו השביעית, ומסייע לכך הכתוב שבד"ה לוי, המספר על הגלית יהויכין לבבל: עם כלי חמדת בית ה', "לתשובת השנה", היא אל נכון ראשית השנה החדשה, השמינית לנבוכדראצר (וייזמן, מלמט). לפי תילי מרמו הכתוב שביח' מ.א (ראה טבלה ו), שיהויכין הוגלה בעשרה בניסן. ולפי זה קובעים תילי (שלדעתו נמנו השנים ביהודה מתשרי) ותדמור (שלדעתו מנו אז ביהודה מיסן) את תאריך חרבן ירושלים לשנת 11 לצדקיהו — 586 לפסה"ג. לדעת תדמור נחשבו כל החדשים הנותרים בשנת 8 לנבוכדראצר, מיום שגלה יהויכין לבבל ועד לניסן שנת 596 לפסה"ג כשנת מלכו של צדקיהו, שכן יש להניח שלא העז למנות לעצמו שנת מלוכה שעה שיהויכין, המלך החוקי, ישב בארץ. את שתי המסורות, האחת שביר' נב.כח-כט, על ההגליות בשנת 7 ו-18 לנבוכדראצר, והאחרת שבמל"ב כה.א-ט, על הגליות בשנים 8 ו-19, ניתן ליישב, כהצעת מלמט, שהגליות שמדובר בהן בירמיהו לא הן הגליות שמדובר בהן בס' מלכים.

על פי סינכרוניזמים אלה ניתן לקבוע את זמני מלכותם של מלכי יהודה האחרונים, שמעליית יאשיהו למלוכה ועד לחרבן הבית, כדלקמן:

609-639/8	יאשיהו
609	יהואחז ועליית יהויקים למלוכה
398/7-608/7	יהויקים
597	יהויכין ועליית צדקיהו למלוכה
586-596/5	צדקיהו

משאנו קובעים את מות יאשיהו (שנתו ה-31) לשנת 609 לפסה"ג, נמצא ששנת מלכותו הראשונה היא שנת 639/8 לפסה"ג. משנת 722 לפסה"ג, היא שנת כיבוש שומרון, ועד לשנת 639/8 לפסה"ג, שבה התחיל יאשיהו למלוך, עברו 83

מעיני בעל המערכת הכרונולוגית נעלם הדבר שמשעלה אמן למלוכה נתקבלה השיטה המאחרת, ולכן השמיט את השנה האחרונה גם משנותיהם של מנשה ושל אמן, אף על פי שלגבי החשבון היה דין השנים הקטועות אצלם כדין שנים שלמות (השווה לעיל [ד], 3, ב). רק מימיו של יאשיהו ואילך נהג העורך בדרך חישוב נכונה, ומנה את שנתו האחרונה הקטועה של יאשיהו (היא שנתו ה-31) ושנתו האחרונה הקטועה של יהויקים (שנתו ה-11) כשנים שלמות. ודייק העורך בחשבונו אצל יאשיהו ואצל יורשיו משום שקרוב היה לזמן מלכותם וידע שיטת המניין בימיהם היתה השיטה המאחרת.

סמך לשיטה זו המקיימת כפשוטה את המסורת הבאה במל"ב יז, ה-ו; יח, ט"י, ששומרין נכבשה בידי שלמנאסר בשנת 6 לחזקיהו, אפשר להביא מן הכתוב ביש' יד, כח: בשנת מות המלך אחז היה המשא הזה. אל תשמחי פלשת כולך כי נשבר שבט מכך. שכירתו של השבט המכה את פלשת מכון בוודאי למותו של תגלת פלאסר הג' (בגריך), שהוא היחיד מקרב מלכי אשור בימי אחז שהיה ראוי לתואר זה. נמצא שמיית אחז ועליית חזקיהו למלוכה חלו בשנת מותו של מלך אשור זה. על תגלת פלאסר ידוע ממקורות אשוריים ובבליים שמת ב"ב בסבת 727/6 לפסה"ג (27 בדצמבר 727 או 15 בינואר 726 [קוגלר]). לפי זה אנו יודעים שנת מותו של אחז ועליית חזקיהו למלוכה; ושנה זו היא שנתו הראשונה של חזקיהו (בשיטה הכוללת).

קביעה זו ששנת א' לחזקיהו היא שנת 727/6 לפסה"ג עומדת בסתירה למסורת הבאה ביש' לו, א (=מל"ב יח, ג), שסנחריב מלך אשור עלה על יהודה בשנת 14 לחזקיהו. לפי המקורות האשוריים (טבלה ח) היה מסעו של סנחריב בשנת 701 לפסה"ג, נמצא ששנה א' לחזקיהו היא שנת 714 לפסה"ג במנייה כוללת או 715 לפסה"ג במנייה מאחרת. הסומכים על הסינכרוניזם הנזכר לאחרונה דוחים את כל הסינכרוניזמים שבין חזקיהו ונפילת שומרון. אלה הנוקטים בדרך זו (מובינקל, תילי ואולברייט) משנים ממה שנמסר במקרא ומעמידים את ימי מלכות מנשה על 45 שנה (אולברייט), או שמניחים שהיה מנשה עוצר 10 שנים בחיי חזקיהו (תילי). ונראה שהתאריך שביש' לו, א (=מל"ב יח, ג) אין מקורו בכרוניקה רשמית אלא בסיפורי ישעיהו הנביא וחזקיהו המלך (יש' לו-לט - מל"ב יח, ג; יח, כ-כ, יט), שהם מסוג הסיפורים הנבואיים. ומסורת זו מוסמכת פחות מן המערכת הכרונולוגית של ס' מלכים. הוצעו כמה הצעות ליישב מסורת זו עם הסינכרוניזמים של חזקיהו ושל כיבוש שומרון: 1. י. לוי מניח שבעל הסיפור טעה והחליף את מסע סנחריב במסע סרגון לפלשת. ומסעו של סרגון היה לפי י. לוי בשנת 712/11 לפסה"ג (לשיטתו: בשנות 14-15 לחזקיהו שמלך לאחר מות אביו). 2. י. אהרוני מניח שהמספר 14 שיבוש הוא, והעיקר 24, ושנת ה-24 לחזקיהו מכוונת לראשית המרד נגד סנחריב, ואותו הוא קובע לשנת 703 לפסה"ג. 3. לדעת פוגלשטיין פתח חזקיהו במניין חדש של שנת מלכותו בשנת 714 לפסה"ג, שבה נערכה לפי דעתו הריפורמה בפולחן המתוארת בדה"ב כט-לא; וע"ע חזקיהו.

שנים, אבל סכום שנות מלכי יהודה למן שנת 6 לחזקיהו, היא שנת כיבוש שומרון לפי מל"ב יח, ט"י, ועד השנה הראשונה ליאשיהו, אינו עולה אלא ל-81 שנה בלבד. שהן: 24 שנות חזקיהו (משנתו השישית עד לשנתו העשרים ותשע), 55 שנות מנשה, 2 שנות אמן (הכל בשיטה המאחרת). נמצא שיש הפרש של שתי שנים בין החשבון המיוסד על התאריכים הקבועים ועל הסינכרוניזם: כיבוש שומרון = 6 לחזקיהו. לבין סכום שנות המלוכה של מלכי יהודה בפרק זמן זה. כמה דרכים הוצעו כדי ליישב סתירה זו:

דרך אחת, שמספר שנות מנשה או מספר שנות אמן נשתבש במסורת, ויש להעמיד את שנות מלכותו של מנשה על 57 שנה, או שנות מלכותו של אמן על 4 שנים. אבל מצד אחר כל הנוסחאות והתרגומים הקדומים מקיימים את נתוני שנות המלוכה של אמן ומנשה כפי שהם באים בנוסח המסורה.

ודרך שנייה: שחזקיהו היה שותף במלוכה בשתי שנות מלכותו האחרונות של אחז אביו, כפי דעת י. לוי, אלא ששתי שנים אלו לא עלו בכלל 29 שנות מלכותו, והסינכרוניזמים הקובעים את ראשית המצור על שומרון לשנת 4 לחזקיהו ואת חרבן שומרון בשנתו ה-6 נמנו לפי שנות שלטונו משעה שהיה לעוצר. הצעה זו מעלה יותר קשיים משהיא מיישבת. שלפי שיטה זו נמצא שלא מנה חזקיהו לעצמו את שתי השנים שהשתתף במלכות אביו, והוא שלא כמנהג מלכי יהודה; נמצא שמנה לעצמו פעמיים שנים קטור עות כשנת מלכו: פעם כשעלה למלוכה בחיי אביו ופעם כשמת אחז בשנת 726/5 לפסה"ג. כן אין הצעה זו מתיישבת עם קביעה מות אחז בשנת מותו של תגלת פלאסר הג' (היא 727/6 לפסה"ג), כפי שניתן ללמוד מיש' יד, כח (ועי' לקמן [ד], 4, ב).

ודרך שלישית: 29 שנות חזקיהו, 55 שנות מנשה ו-2 שנות אמן הן מספר השנים השלמות שמנו למלכים אלה, אבל נוסף על שנות מלכותם השלמות מלך כל אחד מהם בסוף מלכותו עוד חדשים אחדים (אך פחות משנה), אלא שבעל המערכת הכרונולוגית השמיטם מחשבונו אף על פי שנחשבו במנייה הרשמית בימי המלכים עצמם כשנה מלוכה לכל דבר. נמצא שלפי החשבון הרשמי מלך חזקיהו 30 שנה, מנשה 56 שנה ואמן 3 שנים. בימי אמן נכנסה השיטה המאחרת. לפיכך שנתו ה-30, הקטועה, של חזקיהו היא למעשה השנה הראשונה של מנשה, אבל שנת 56 למנשה צריכה להיחשב שנת ראשית מלכו של אמן, ואינה נכללת במניין שנות מלכותו. מניין השנים לפי דרך זו ניתן בלוח הבא:

השיטה הכוללת:

החלה המצור על שומרון	4 = 724/3 לחזקיהו
כיבוש שומרון בידי שלמנאסר הג'	6 = 722/1 לחזקיהו
שנה שלמה אחרונה	29 = 699/8 לחזקיהו
שנה קטועה = 1 למנשה	[30] = 698/7 לחזקיהו
שנה שלמה אחרונה	55 = 644/3 למנשה

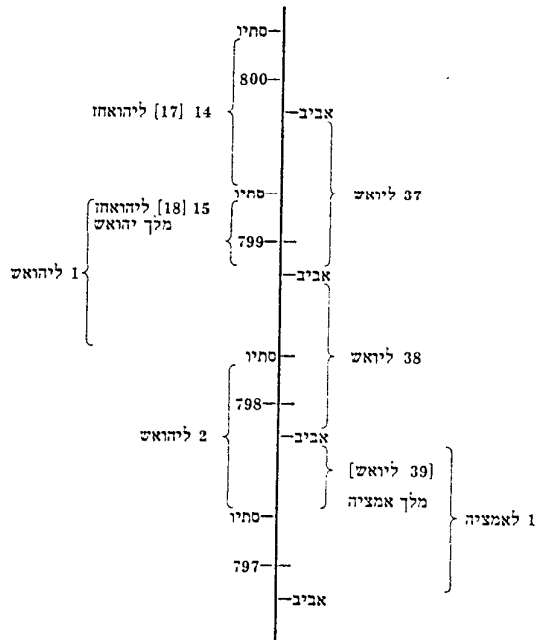
השיטה המאחרת:

שנה קטועה = שנת מלכו של אמן	2 = 643/2 למנשה [36]
	1 = 642/1 לאמן
שנה שלמה אחרונה	2 = 641/0 לאמן
שנה קטועה = שנת מלכו של יאשיהו	[3] = 640/39 לאמן
	1 = 639/8 ליאשיהו

נמצא שהסינכרוניזם היהודי המוקשה, שבשנת 23 ליואש מלך יהואחז (מל"ב יג.א) יתיישב אם נניח שאינו מכוון לשנתו השלמה האחרונה של יהוא אלא לשנה הקטועה שלאחריה. היא שנת 29 למלכותו בחשבון השוטף, 814/3 לפסה"ג.

יהואחז בן יהוא מלך למן שנת 23 ליואש מלך יהודה (814/3 לפסה"ג) ועד שנתו ה' 37 (800/799 לפסה"ג). נמצא לפי זה שמלך יהואחז 15 שנה שהן למעשה 14 שנים שלמות ועוד שנה אחת קטועה אחריהן, כנגד 17 השנים הכתובות במקרא. כדי לקיים את דברי הכתוב על שנות מלכותו של יהואחז עלינו להניח שהיה יהואחז שותף למלכות בשלוש שנות חייו האחרונות של יהוא אביו, וכנראה היה הטעם לשיתופו של יהואחז במלוכה כדי לבסס את שושלת המלוכה החדשה (רע"ע יהוא; יהואחז).

אם עלה יואש מלך ישראל למלוכה בשנת 37 ליואש מלך יהודה (800/799 לפסה"ג) הרי שמלך בנו ירבעם (לאחר 16 שנות מלוכה של יואש אביו) ב' 784/3 לפסה"ג. לפי הסינכרוניזם שבמל"ב יד.כג, זוהי השנה ה' 15 למלכות אמציה מלך יהודה, נמצא שעלה אמציה ב' 798/7 לפסה"ג. קביעה זו (המיוסדת על נתוני שנות מלכותם של מלכי ישראל ועל הסינכרוניזמים היהודיים בלבד) מעלה שמלך יואש מלך יהודה 39 שנים: משנת 836/5 ועד שנת 798/7 (שהן 38 שנים שלמות ועוד שנה קטועה אחרונה). כנגד 40 השנים הכתובות במל"ב יב.ב, שוודאי נקט בו המקרא מפני שהוא מספר עגול. אף מסתבר שמלך יואש 38 שנים ולא 40 שנה מן המערכת הכרונולוגית הבאה, המיוסדת על ההנחה שהיה הפרש בין יהודה לבין ישראל במניין ראש השנה למלכים.

לפי מערכת זאת עלה אמציה למלוכה בין אביב של שנת 798 לפסה"ג לבין הסתיו של אותה שנה, בשנתו השנייה של יהואש מלך ישראל. מכאן שהסינכרוניזם הישראלי: אמציהו

אף אפשר ליישב עניין זה בדרך אחרת, אם נאמר שהתאריך של שנת ארבע עשרה לחזקיהו הכתוב בתחילתו של הסיפור על מלחמת סנחריב בחזקיהו הוא מעשהו של עורך שצירף את הסיפור על מסע אשור ליהודה לסיפור אחר על הנס שאירע לחזקיהו בשעת מחלתו, שהוסיף לו האלהים 15 שנה על חייו (יש' לח.א"ח=מל"ב כ.א"יא). הפרשה על מחלת חזקיהו סמוכה לפרשת בואם של שליחי מראדך בלאדן מלך בבל ליהודה (יש' לט.א=מל"ב כ"ב), ומסתבר שהמשלחת של מראדך בלאדן (ע"ע) באה אל חזקיהו כדי להסיתו שימרוד באשור. אם עלה חזקיהו למלוכה בשנת 727/6 לפסה"ג היתה שנתו ה' 14: שנת 714/3 לפסה"ג - היא שנת התרסקות המרידות של אשדוד נגד אשור (ראה לעיל, טבלה ט), וכפי שנרמז בתעודות האשוריות ובס' ישעיהו היתה יהודה שותפה למיזמת המרידה נגד אשור. לסיפור זה צירפו סיפור אחר, שאין רשימה כרונולוגית בראשו, ועניינו תפקידו של ישעיהו הנביא בזמן מסע סנחריב ליהודה. כנראה בגלל חשיבות המאורע של הצלת ירושלים הכתוב בסיפור השני סידרו העורך לפני הסיפור הראשון על המלחה והנס, ועל ידי כך נמצאה הכותרת המקורית "ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו" מתייחסת גם לסיפור על מסע סנחריב.

(ב) ממרד יהוא ועד לחרבן שומרון. משאנו קובעים את זמן עלייתו של חזקיהו למלוכה בשנת 727/6 לפסה"ג, הרי שמתאריך זה ועד למרד יהוא, שהיה בשנת 842 לפסה"ג, עברו 115 שנים. אבל סכום שנות מלכותם של מלכי יהודה וישראל (לפי נתוני ס' מלכים) בתקופה זו גדול מ-115 שנים אלה. בישראל סכום השנים מגיע ל-140 וההפרש 25 שנה, וביהודה סכום השנים מגיע ל-159 וההפרש 44 שנה.

כדי לבאר הפרשים אלה יש לומר שמקצת מן המלכים היו עוצרים ושותפים במלוכה בחיי אבותיהם, או שנשתבשו המספרים במקרא, או שני הדברים כאחת.

שיטת המנייה שנהגה אותו זמן גם בישראל וגם ביהודה היתה השיטה הכוללת, כפי שהראינו לעיל (ד, 3, ה). מספרי שנות המלוכה המובאים במקרא, לתקופה זו, הם מספרי השנים השלמות בלבד, בלי מספר החדשים העודפים. מכאן, שלפי מניין השנים השוטף, מלך כל מלך שנה אחת יותר מן המספר הנקוב בס' מלכים (למשל בישראל: יהוא מלך למעשה בחשבון השוטף 29 שנים, יהואחז 18 שנים, יהואש 17 שנים, מנחם 11 שנים ופקחיה 3 שנים; וכן ביהודה: אמציה 30 שנים ועוזיהו 53 שנים). כמו כן מסתבר שהיה בתקופה זו הפרש של חצי שנה במניין ראש השנה למלכים בין יהודה ובין ישראל. שביהודה מנו מן האביב ובישראל מנו מן הסתיו (וע"ע לעיל [ד], 3, א).

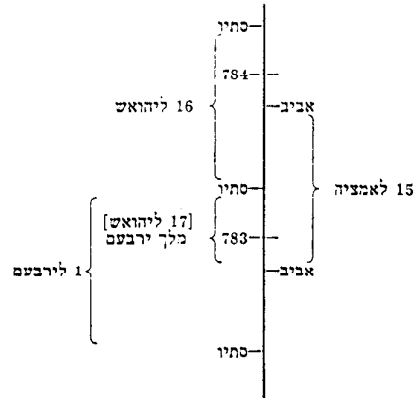
יהוא ועתליה עלו למלוכה בסוף שנת 842 לפסה"ג, ולפי נתוני שנות מלכותם של עתליה (6 שנים וחלק מן השנה השביעית) ושל יהוא (29 שנים שלמות) יחולו:

מות עתליה ועליית יהוא (1 ליואש) = 7 ליהוא 836/5 לפסה"ג
 22 ליואש = 28 ליהוא 815/4 לפסה"ג
 (שנתו השלמה האחרונה)

= 2 ליהואש (מל"ב יד.א), המתאים למערכת זאת, מעיד שאמנם מלך יואש מלך יהודה אך 38 שנים (שלמות) בלבד. אמנם אפשר שההתאמה של הסינכרוניזם הישראלי מעשה מקרה הוא, והוא מחושב כרוב הסינכרוניזמים הישראליים, מכל מקום יש בו כדי להעיד שיואש מלך 38 שנה; שכן מי שחישוב את הסינכרוניזם הזה לא יכול היה להגיע אליו אלא אם כן מנה את 16 שנות יהואש מלך ישראל למן שנתו ה-37 של יואש מלך יהודה ועד השנה ה-15 של אמציה בנו. יש אומרים שבמניין שנות מלכותו של יואש נכללו 6 או 7 שנות מלכותה של עתליה, לפי שבוודאי לא הודה יהואש בחוקיות מלכותה של אויבתו (מובינקל, פוגלשטיין). ואמנם מן המזרח הקדמון לא מצאנו שתקופת שלטונה של המלכה בחיי יורשיה תיחשב כתקופת שלטונה העצמאית. וכך, למשל, מצאנו במצרים, כי כאשר מלכה אחתשפסות 21 שנים לא הכיר בכך תחומתס הג', יורשה, וקרא לשנת מלכותו הראשונה: שנת 22 (לדעת כמה חוקרים היה תחומתס הג' שותפה במלוכה של אחתשפסות). על כן אפשר שכך נהג גם יואש מלך יהודה וכינה בחשבון השנים הרשמי את שנת מלכותו הראשונה: שנה 7. אבל במערכת הכרונולוגית המיוסדת על הנחה זו יש קשיים חמורים:

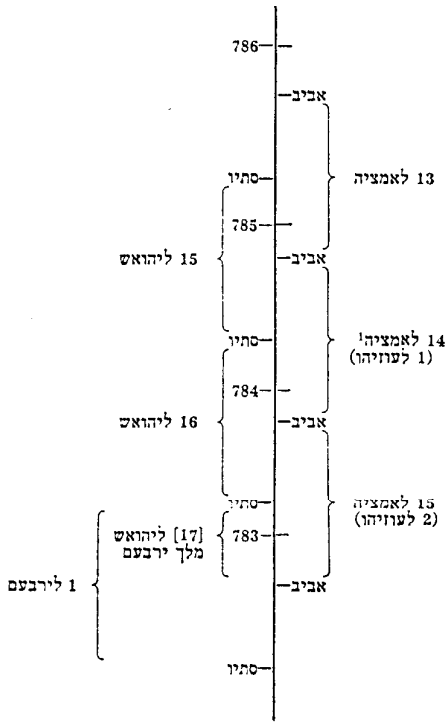
1. תקופת מלכותו של יהואש תתקצר מ-28 שנים ל-22 שנים.
2. שנות מלכותו של יואש מלך יהודה ייחשבו למן 842/1 לפסה"ג ועד 798/7 לפסה"ג (שנת עליית אמציה), ויעלו ל-44 או ל-45 שנים תחת 40 השנים שבמקרא. 3. יימצא שיהואש בן יהואחז מלך ישראל מלך 23 שנים (משנת 37 ליואש עד שנת 15 לאמציה), תחת 16 השנים שבמקרא. והוא כנגד הסינכרוניזמים היהודיים שמנו את שנות מלכותו של יואש למן המרד נגד עתליה. לכן בסידור המערכת הכרונולוגית למלכי יהודה, הנסמכת בעיקרו של דבר על סינכרוניזמים אלה, יש ללכת אחרי שיטתם של בעלי הסינכרוניזמים בין אם היתה זו השיטה שנהגה בימי יואש עצמו ובין אם לא היתה.

יהואש מלך ישראל מלך עד שנת 15 לאמציה — 784/3 לפסה"ג — 16 שנים שלמות ועוד שנה אחת קטועה אחריהן — היא שנתו ה-17. כאמור, השמיט בעל המערכת הכרונולוגית את השנה הקטועה האחרונה, והעמיד את מלכות יהואש על 16 שנים שלמות בלבד. שנתו האחרונה של יהואש ועליית ירבעם בנו מתבארות במערכת הכרונולוגית הזאת:

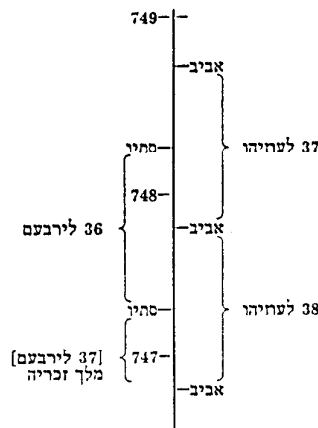
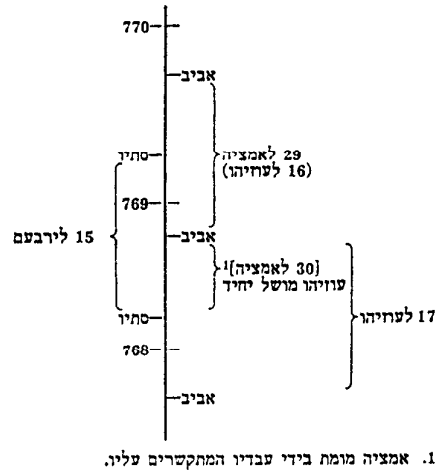
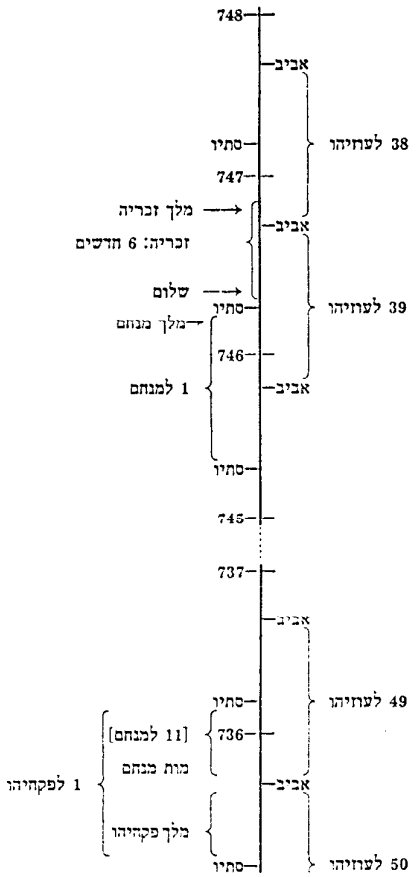
כלומר, יהואש מת ועלה ירבעם בנו לפני אביב שנת 785 לפסה"ג, עוד בתוך השנה ה-15 של אמציה, ושנתו האחרונה הקטועה של יהואש (השנה ה-17, לפי המניין הרשמי השוטף, בימי המלך) היתה סחיו 784 לפסה"ג — אביב 783 לפסה"ג. לפי זה שנה 1 לירבעם היתה סחיו 784 לפסה"ג — סחיו 783 לפסה"ג.

ירבעם בן יהואש מלך ישראל מלך למן שנת 15 לאמציה ועד שנת 38 לעוזיהו בן אמציה (מל"ב טו.ח), נמצא שמלך ירבעם 52 או 53 שנים במניין כולל (= 14 או 15 שנות מלכות אמציה הנותרות + 38 שנות עוזיהו) כנגד 41 שנים המנויות למלכותו במל"ב יד.כג. אין לשער שמספר שנות מלכותו של ירבעם, הגבוהות גם בלאו הכי, היה יתר על 41 המנויות לו במקרא, שכבר הן מרובות בלא זה, ואם אנו באים ליישב את הסינכרוניזם שבין ירבעם לבין אמציה ועוזיהו, יש לומר שהיה עוזיהו שותף במלכות אמציה אביו. כיון שנלחם אמציה ביהואש מלך ישראל, וניגף במלחמה (מל"ב יד.ח.ד), ונלקח בשבי, יש לשער שבזמן היעדרו עשו את עוזיהו בנו לעוצר בחיי אביו. ולפי זה הכתוב הסתם שבמל"ב יד.יז: ויחי אמציהו בן יואש מלך יהודה אחרי מות יהואש בן יהואחז מלך ישראל חמש עשרה שנה, כך יהיה פירושו: שאמציה חי עוד 15 שנים לאחר מפתחו, אבל עוזיהו בנו מלך במקומו; וע"ע אמציה; עוזיהו, עזריה. מכאן שיש לקבוע את שנות מלכותם של יהואש ועוזיהו בדרך זו:

1. מלחמת אמציה בישראל, מפתחו בניה כמס. עוזיהו עולה לשלטון בעצור במלכות אביו.

לעזיהו (שם שם, כג; 736/5 לפסה"נ). נמצא שתקופת מלכותו של מנחם חלה בתוך 12 שנה של עזיהו תחת 10 השנים הכתובות במל"ב טו"ז. וכן פקחיהו בן מנחם עלה למלוכה בשנת 50 לעזיהו ונהרג בשנת 52 לעזיהו, ובחשבוני הכולל הן 3 שנים ולא 2 שנים, כנאמר שם שם, כג. וכדי לקיים את הכתובים על מנחם שמלך 10 שנים ועל פקחיהו שמלך 2 שנים, יש למנות את שנות מלכותם מן הסתיו ואת שנות עזיהו מן האביב. הרי שמלך מנחם 10 שנים + x חדשים בתוך 12 שנים של עזיהו ופקחיהו 2 שנים + x חדשים (שהם במניין השנים בימיהם: 11 שנה ו-3 שנים; ובשיטת העריכה של בעל המערכת הכרונולוגית הן 10 שנים ו-2 שנים). נמצא שמת ירבעם ומלך זכריה בנו סמוך לניסן בשנת 747 לפסה"נ בשנה ה-38 לעזיהו. וששת חדשי מלכותו בסתימו סמוך לאלול אותה שנה (בשנת 39 לעזיהו); ושלום בן יבש מלך בחודש אלול עד לראשית תשרי. לפי זה יוצא שעלה מנחם למלוכה זמן קצר אחרי ראש השנה של תשרי, וימי חודש תשרי שבין רציחת שלום לבין עליית מנחם למלוכה נחשבו למעשה כמעין interregnum, וכיון שהם פחותים משנה אין בהם כדי לשבש את החשבונות הכרונוגר לוגיים. לפי הצעות אלה נמצא שזכריה, שלום, מנחם ופקחיהו עלו למלוכה בתאריכים הבאים (בדבר השנה שבה שילם מנחם מס להגלת פלאסר הג' ראה לעיל, טבלה ט, הערה 4).

נמצא שמלך ירבעם 37 שנים (ובכלל זה גם השנה האחרונה הקטועה): 784/3-748/7 לפסה"נ, ולא 41 שנה כנאמר במל"ב יד, כג. וכדי לקיים את מניין 41 שנות מלכותו צריך להניח שהיה ירבעם שותף למלוכה עם אביו ב-4 שנות חיי יהואש אביו האחרונות; וע"ע ירבעם בן יואש. השערת תילי שהיה ירבעם עוצר בחיי אביו 12 שנה באה ליישב בין הנתונים האלה לבין הסינכרוניזם הישראלי המוטעה: שעזיהו עלה למלוכה בשנת 27 לירבעם, שבמל"ב טו, א. סינכרוניזם זה כנראה שיבוש קדמון הוא, וכבר התקשו בו בעלי תרגום השבעים ויוסף בן מתתיהו; השבעים מביאים את הגרסה 15 והיא הנכונה, ויוסף בן מתתיהו - 14 שנה.

התאריכים של מלכי ישראל למן זכריה ועד לעליית פקח בן רמליהו למלוכה נקבעים על פי הסינכרוניזמים היהודיים (היינו לשנות מלכותו של עזיהו) ועל פי נתוני שנות מלכותם של מלכי ישראל, שמקצתם לקוחים, לתקופה זו. מכרוניקות מהימנות (ראה לעיל, [ד], 2, ד, ה). שיטת מניית השנים היא כוללת.

זכריה בן ירבעם מלך בשנת 38 לעזיהו (748/7 לפסה"נ) ונהרג שישה חדשים לאחר מכן (בשנת 39 לעזיהו, מל"ב טו, ח, יג) בידי שלום בן יבש, שמלך חודש אחד. מנחם בן גדי עלה בשנת 39 לעזיהו (747/6 לפסה"נ) ומת בשנת ה-50

שננות פקח הקבילו לשנות קודמיו, ולא ידע שיותם ואחריו אחז השתתפו עם עוזיהו במלוכה, ועל פי הנתון שפקח עלה למלוכה בשנת 52 לעוזיהו (סינכרוניזם יהודי והוא נכון). חישב שני סינכרוניזמים:

סינכרוניזם א: שעליית יותם למלוכה חלה בשנת 2 לפקח (מל"ב טו, לב)

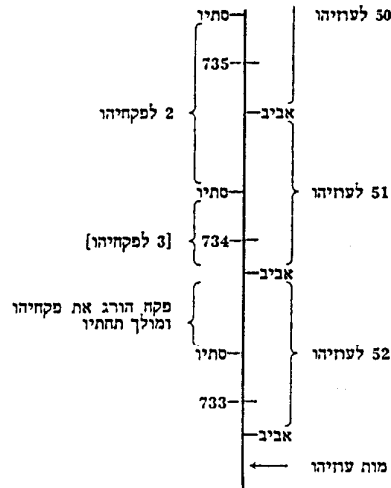
סינכרוניזם ב: שעליית אחז למלוכה חלה בשנת 17 לפקח (מל"ב סז, א).

יש להניח שמי שחישב סינכרוניזמים אלה היה בעל המערכת הכרונולוגית של ס' מלכים. עורך זה, שעגל את מספר שנות מלכותם של מלכי יהודה וישראל על ידי שהשמיט את השנה הקטועה האחרונה, ידע שעוזיהו מלך 52 שנה ועוד x חדשים, והואיל וסמך על הסינכרוניזם היהודי (הנכון): שבשנת 52 לעוזיהו עלה פקח למלוכה (היינו 1 לפקח בשיטה כוללת) — רשם: עליית יותם למלוכה (היינו 1 ליותם) היתה בשנת 2 לפקח. יש להניח שאף סינכרוניזם ב חישברו לפי השיטה הכוללת, על סמך הנתון בדבר 16 השנים של מלוכת יותם, כלומר, מספר זה, שמצא אותו העורך במקורות שלפניו, היה מספר שנים שלמות בלבד, שכן לא מלך יותם כשליט עצמאי, ובמשך כל ימי שלטונו היה רק "שופט את עם הארץ" (מל"ב טו, ה). ואילו עוזיהו הוא שנחשב למלך הרשמי של יהודה גם בתקופת מחלתו (עי' טבלה ט, הערה 3; וע"ע יותם; עוזיהו). בצדו של נתון זה שבמל"ב טו, לג, שמלך יותם 16 שנים, מצוי נתון אחר, שמלך יותם 20 שנה. נתון זה עולה מתוך הסינכרוניזם היחיד כשלעצמו: שעליית הושע למלוכה חלה בשנת 20 ליותם (מל"ב טו, ל); והוא סותר את הסינכרוניזמים א וב' ואת כלל חישוביו של בעל המערכת הכרונולוגית של ס' מלכים, ומסתבר שאותו סינכרוניזם בא מידי עורך מאוחר ממנו. עורך זה סמך כנראה על הידיעה שמצא לפניו שמלך פקח 20 שנה וחישוב:

שנה 1 לפקח חלה בשנת 52 לעוזיהו, שהיא שנה 1 ליותם

שנת 20 לפקח ועליית הושע למלוכה חלו בשנת 20 ליותם

אלא שכמו בעל המערכת הכרונולוגית, כן גם עורך זה לא ידע כלל שמלך יותם בחיי עוזיהו. אפשר שהטעם לתירות אלו בדבר משך זמן מלכותו של יותם, שכבר בידי כותב הכרוניקה לא היו נתונים מדויקים על משך הזמן שהשתתף יותם במלוכה בחיי עוזיהו אביו. ונראה שיש להעדיף את הידיעה שבמל"ב טו, לג, שמלך יותם 16 שנה, על הידיעה שבמל"ב טו, ל, שמלך 20 שנה, שכן הראשונה עולה יפה עם חשבון גילו של עוזיהו בהיוולד בנו יותם (עי' להלן ה, טבלה יא, הע' 4). מהנתונים על מלכותם של אחז וחזקיהו ועל גיליהם נולד קושי בדבר גיליהם של מלכים אלה: אם היה אחז בן 20 במלכו ומלך 16 שנה היה במותו בן 36 שנים, והואיל וחזקיהו בנו היה בן 25 במלכו, יוצא מכאן שנוולד לאחז אביו כשהיה אחז בן 11 שנים, והוא מן הנמנע. ושתי דרכים יש ליישב קושי זה: (א) שהיה חזקיהו בן 15 שנה במלכו ולא בן 25 שנה (עי' לקמן, ה); (ב) שהיה אחז בן 25 במלכו, כנוסח השבעים לדה"ב כה, א, ולפי זה יוצא שנוולד חזקיהו כשהיה אחז בן 16 שנה (עיין לקמן, ה). לדעת ייבין משובשים הנתונים ההיסטוריים על אחז ולקויים בחסר, ואמנם שלא

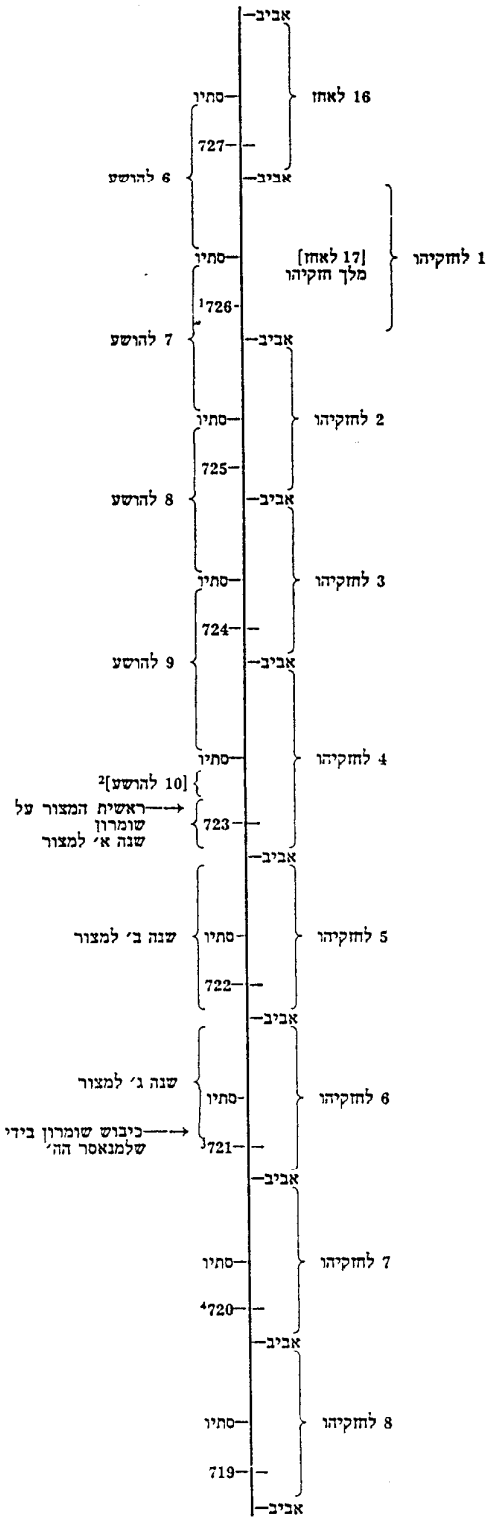
כשם ששימש עוזיהו עוצר בחיי אמציה אביו, כך משנצ' טרע עוזיהו שימש יותם בנו עוצר בחיי אביו (מל"ב טו, ה). לא ידוע באיזו שנה משנות מלכותו של עוזיהו נתמנה יותם לעוצר, ולא ברור אם מלך יותם 16 שנה כנאמר במל"ב טו, לג, או 20 שנה כפי שעולה מפס' ל (שם, שם). אם עלה חזקיהו בן אחז למלוכה בשנת 727/6 לפסה"ג ייקבעו, לפי החשבון של שנות המלוכה, התאריכים הבאים לעלייתם של אחז ויותם למלוכה (המנייה כוללת):

727/6	מות אחז ועליית חזקיהו למלוכה
743/2	מות יותם ועליית אחז למלוכה ¹
759/8	1 ליותם, אם מלך 16 שנה
763/2	1 ליותם, אם מלך 20 שנה

1. כאמור (עי' לפיל, [4], 2, ה) 16 שנות מלכותו של אחז ו-16 או 20 שנות מלכותו של יותם הן השנים השלמות בלבד. השנה הקטועה האחרונה במלכותם נוספה עליהם.

אם מה עוזיהו אחרי ניסן שנת 733 לפסה"ג (לאחר 52 שנות מלוכה שלמות), יהיו כל ימי מלכות יותם ו-9 שנות אחז הראשונות כוללות בשנות מלכותו של עוזיהו, שישב אותן השנים בבית החפשית (ע"ע).

לפי מל"ב טו, לב; טז, א, עלה יותם למלוכה בשנת 2 לפקח, אחז בשנת 17 לפקח. שני סינכרוניזמים ישראלים אלה מיוסדים על חשבון של 20 שנות מלוכה לפקח בן רמליהו (מל"ב טו, כז). לפי הסינכרוניזמים היהודיים עלה פקח למלוכה בשנת 52 לעוזיהו (734/3 לפסה"ג). פקח הורד מכיסאו והושע עלה במקומו בשנת 732/1 לפסה"ג (טבלה ט, מס' 6). נמצא שמלך פקח 2 שנים ועוד מספר חדשים בלבד. יש מן החוקרים (פוגלשטיין, תילי) האומרים ש-20 השנים המנויות לפקח במקרא אינן שיבוש קדום שנשתכשך מן המספר 2, אלא הן נתון מהימן. לפי פוגלשטיין מרד פקח בירבעם והעלה עצמו כשליט יריב בגלעד, שנים אחדות לפני מות ירבעם (בשנת 752/1 לפסה"ג — היא שנת 33 לירבעם; לפי תילי — בשנת מות ירבעם), ופקח מנה שנים אלה במניין שנות מלכותו. אם נקבל השערה זו נמצא שהעורך, שחישב את הסינכרוניזמים הישראלים לאותה תקופה, לא ידע

1. מת תגלת פלאסר הג' ושלמנאסר הה' עולה למלוכה באשור (כ"ה בטבת = 26/27 בדצמבר 727 לפסה"ג או, אם היתה השנה מעוברת, 26 בינואר 727 לפסה"ג). שמחת פלשת על מות תגלת פלאסר. לפי יש' יד:כ: שנת מות המלך אחז.

כמנהג המקרא במלכי יהודה האחרים (חץ מיהורם בן יהושפט) לא נזכר במל"ב שם אמו של אחז. בצד ציון גילו ומשך זמן מלכותו. וע"ע אחז; חזקיהו.

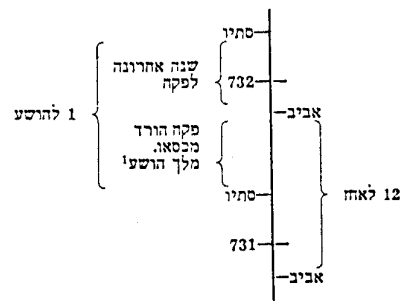
את זמנה של מלכות הושע ניתן לקבוע על פי הסינכרוניזמים החיצוניים: הושע נעשה מלך בזמן מסעו של תגלת פלאסר הג' לארץ ישראל בשנת 733 לפסה"ג או 732 לפסה"ג. ומן המקור האשורי אין להכריע באיזו משתי שנים אלו אירע הדבר (ועיין טבלה ח. 2). לפי מל"ב יז.א, נעשה הושע מלך בשנה ה-12 לאחז. היא שנת 732/1 לפסה"ג. הרי שעלה הושע למלוכה לפני תשרי שנת 732 לפסה"ג ושנתו התשיעית (היא השנה השלמה האחרונה במלכותו) נסתיימה בתשרי 724 לפסה"ג. לפי מל"ב יז.ד, לא מלך הושע ממש עד לכיבוש שומרון. אלא נעצר בידי שלמנאסר הה' מלך אשור ונכלא עוד לפני המצור. נראה שנאסר הושע בידי מלך אשור שהיה בדרכו מערבה, בשעה שהתייצב לפניו כדי לזכות עצמו משוון קשר. ויש לשער שבין מצורו של הושע לבין ראשית המצור עבר זמן מועט בלבד.

על פי ההנחה שמלך הושע עוד כמה חדשים לאחר תום שנתו התשיעית (היא השנה הקטועה האחרונה שהושמטה בידי העורך) ייקבע זמן מאסרו של הושע וראשית המצור על שומרון בין תשרי שנת 724 לפסה"ג לבין ניסן שנת 723 לפסה"ג (בשנת 4 לחזקיהו — 724/3 לפסה"ג). מצור שומרון נמשך שלוש שנים (מל"ב יח.י) שהן למעשה פחות משנתיים: מלפני ניסן שנת 723 לפסה"ג (בשנת 4 לחזקיהו) עד לחורף שנת 722 לפסה"ג (בשנת 6 לחזקיהו).

לפי הסינכרוניזמים הישראליים שבמל"ב יח.א.ט.י, עלה חזקיהו למלוכה בשנת 3 להושע (היא 731/30 לפסה"ג) והשנים הרביעית והשישית של חזקיהו הן השנים השביעית והתשיעית של הושע (727/6 לפסה"ג ו-725/4 לפסה"ג). סינכרוניזמים אלה הם לכל הדעות עשויים על פי חשבון. מסתבר שהם חושבו על ידי הסופר המקראי בשיטת המנייה המאחרת, על פי הסינכרוניזם הנכון: שנפילת שומרון היתה בשנת 6 לחזקיהו, בהנחה שנכבשה שומרון בשנתו התשיעית של הושע:

6 לחזקיהו [הרבן שומרון] = 9 להושע
 4 לחזקיהו [ראשית המצור] = 7 להושע
 עליית חזקיהו למלוכה (=שנת מלכו) = 3 להושע

התאריכים של מלכי ישראל האחרונים והסינכרוניזמים עם מלכי יהודה ניתנים במערכת הזאת:

1. פקד הורד מכסאו בעת מסעו של תגלת פלאסר הג' לארץ-ישראל.

לפי הסינכרוניזם היהודי במל"ב ג.א. מלך יורם בן אחאב בשנת 18 ליהושפט. מכאן:

שנת 25 ליהושפט ומתו ועליית יהורם למלוכה = 8 ליורם

לפי הסינכרוניזם הישראלי במל"ב ח.כ.ה. מת יהורם בן יהורם שפט ומלך אחזיה בשנת 12 ליורם בן אחאב. נמצא שמלך יהורם מלך יהודה חמש שנים בלבד, בין שנת 8 ליורם מלך ישראל לבין שנתו ה-12. את החשבון של 8 שנות מלוכה ליהורם ושנה אחת לאחזיה בנו אפשר לקיים בשתי דרכים אלה:

1. שיהושפט מלך 22 שנה תחת 25 שנה; 2. ששיתף יהושפט את יהורם בנו במלוכה 4 שנים, למן שנתו ה-22 עד שנתו ה-25. ואמנם שיתופו של יהורם במלוכה נרמז בכתוב בדה"ב כא.ג, המספר שיהושפט העלה את יהורם משאר בניו ונתן לו את הממלכה. לפי זה ניתן לסדר את מערכת הסינכרוניזמים שבין ישראל ויהודה בתקופה שממות אחאב ועד למרד יהוא:

19 ליהושפט	=	מות אחאב, עליית אחזיהו למלוכה
20	=	2 לאחזיהו, עליית יורם למלוכה
21	=	2 ליורם
22	=	1 ליהורם (כשותף במלוכה) = 3
		4
		5
		6
		7
		8
		9
		10
		11
		12

מרד יהוא: [2] לאחזיהו [9] ליורם 1 לאחזיהו

מערכת זאת מעוררת קשיים אלה: 1. מכאן יוצא שעלה אחזיהו בן אחאב בשנת ה-19 ליהושפט ויורם בן אחאב בשנת ה-20 ליהושפט. ודבר זה סותר את הסינכרוניזמים היהודיים שבמל"א כב,ג ובמל"ב ג.א. הקובעים מעשים אלה לשנות ה-17 וה-18 ליהושפט; 2. היא סותרת את הסינכרוניזם בין שבמל"ב א.י.ז: שבשנת 2 ליהורם מלך יורם בן אחאב. הקושי הראשון אין ליישבו בהנחה שגופל כאן שיבוש במסורת הכרונולוגית או במספרים עצמם, שכן שני הסינכרוניזמים היהודיים עשויים בשיטת מנייה אחת ועקיבה. על כן יש להניח שיהושפט שימש עוצר בשנות חייו האחרונות של אסא אביו, משנתו ה-39 ואילך, כשחלה אסא ברגליו (דה"ב טז,יב; וע"ע אסא). לפי זה מנו בעלי שיטה זו את הסינכרוניזם: שבשנת 17 ליהושפט עלה אחזיהו, ובשנת 18 ליהורם שפט עלה יורם למלוכה, משעה שמת אסא. ויהושפט היה לשליט יחיד. על כן יהיו שנות מלכי יהודה ושנות מלכי ישראל מכוונות אלו לאלו באופן זה:

39 לאסא = 1 ליהושפט כעוצר	
40 לאסא = 2	
41 = 3	
42 = 4	
1 ליהושפט כשליט יחיד	17 =
20 ליהושפט	1 לאחזיהו
21	2 לאחזיהו
	1 ליורם

קשה מזה הסתירה שבין כלל נתונים אלה לבין הסינכרוניזם בין שבשנת 2 ליהורם עלה יורם למלוכה. סינכרוניזם זה (הבא בסיפורי אליהו) סותר את המערכת הכרונולוגית שבט

2. הושט עצר בידי שלמנאסר הה' ונאסר.

3. שלמנאסר הה' מת וסרגון הב' עולה למלוכה באשור (י"ב בטבת = 20 בדצמבר 722 לפסה"ג או, אם היתה השנה מעוברת, 18 בינואר 721 לפסה"ג). מהומות באשור, צבאות אשור כובשים את סומרון עוד בחיי שלמנאסר הה' בלי שיגלו את תושביה. מרד כללי פורץ בסוריה ובו שותפות: חמת, סומרון, עזה והפרובינציות האשוריות: ארפד, חדרך ודמשק.

4. סרגון יוצא לדבא את המרידות לאחר שנתחזק במלוכה. מפלת העילמים בדיה. כיבוש סוריה, חמת, סומרון ועזה. מלחמת רפיח. סרגון מגלה את הרטבי סומרון ומארגנה כפחזה אשורית Samerina.

(ג) מהתפלגות הממלכה ועד למרד יהוא. - סכום שנותיהם של מלכי ישראל (נירבעם בן נבט עד יורם בן אחאב) בפרק זמן זה עולה ל-98 שנים, וסכום שנותיהם של מלכי יהודה (מרחבעם בן שלמה עד לאחזיהו בן יהורם) עולה ל-95 שנים. כיון שעלו ירבעם ורחבעם למלוכה בזמן אחד ויורם ואחזיה נהרגו בידי יהוא בזמן מרד יהוא, צריך לסכום שנותיהם של מלכי יהודה וסכום שנותיהם של מלכי ישראל באותו פרק זמן יהיו מכוונים בתכלית זה לזה.

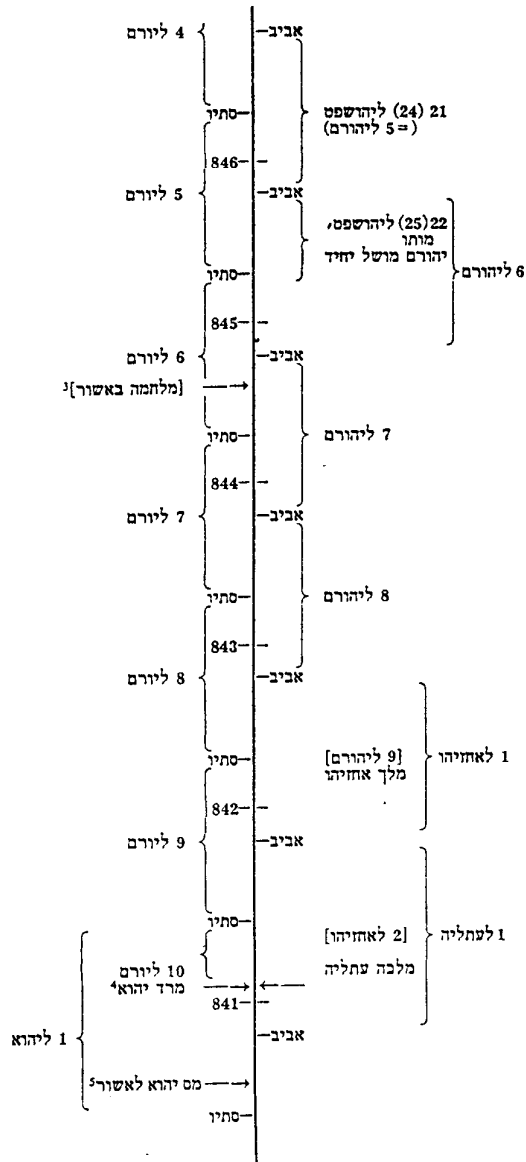
כאמור (ע"י לעיל, [ד], 3, ב), נתוני שנות המלוכה של מלכי יהודה, גם בפרק זמן זה, כוללים את השנים השלמות בלבד, בלא השנה הקטועה האחרונה, שלא כנתוני שנות המלוכה של מלכי ישראל לתקופה זאת, הכוללים גם את השנה הקטועה האחרונה. נמצא שבשכיל להעמיד את המערכת הכרונולוגית, יש לחסר שנה אחת משנות המלכות של כל מלך ממלכי ישראל.

לפרק זמן זה מצויים שני סינכרוניזמים חיצוניים: יהוא העלה מס לאשור בשנת 841 לפסה"ג, ומלחמת קרקר שבה גלחם אחאב אירעה בשנת 853 לפסה"ג (טבלה ט). בפרק הזמן של 13 השנים שבין שני מאורעות אלה יש לכלול את זמני המלכות הבאים (החשבון בשנים שלמות בלבד והמנייה בשיטה הכוללת):

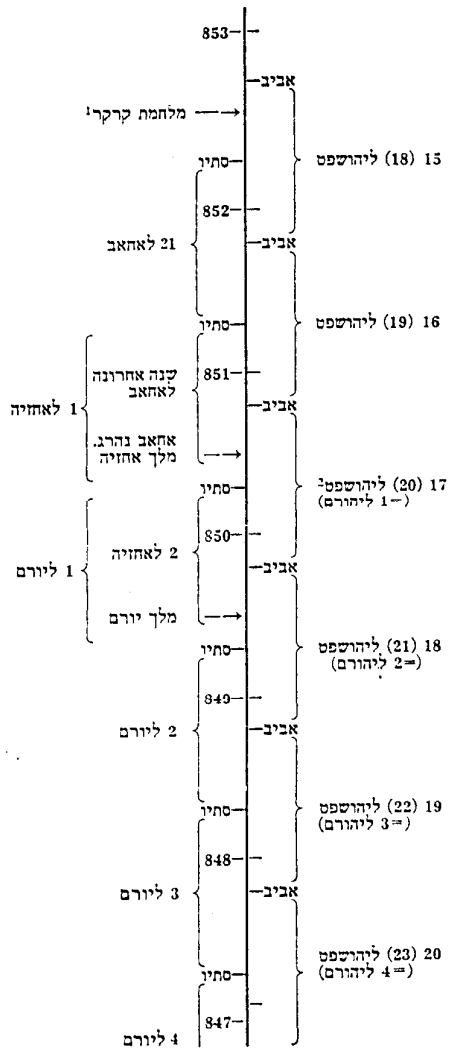
ביהודה:	בישראל:
z שנות מלכות יהושפט	x פרק הזמן שמלך אחאב ממלחמת קרקר עד מותו
ממלחמת קרקר עד מותו	2 שנות מלכות אחזיהו (שהן שנה אחת למעשה)
8 שנות מלכות יהורם	12 שנות מלכות יורם (שהן 11 שנה למעשה)
1 שנת מלכות אחזיה	y פרק הזמן שמעליית יהוא למלוכה עד תשלום המס לאשור
z + 9 שנים	14 + x + y שהם למעשה 12 + x + y שנים

ה"א יש בו לפחות חדשים אחדים, שכן במלחמת קרקר היה אחאב בעל בריתו של בן הדד, ואין להניח שאחאב יתקוף את מי שהיה בעל בריתו, ברמות גלעד, מיד לאחר גמר מלחמת קרקר. ה"ב אף הוא יש בו לפחות חדשים אחדים. המס שולם אל נכון לאחר ניסן 841 לפסה"ג ואילו המרד אירע כנראה בחדשי החורף שקודם לכן, כשהמלך התרפא מפצעיו ביזרעאל, מושב החורף של מלכי בית עמרי. ה"ג יש בו שנים אחדות; מלכות יהושפט נמשכה גם בימי אחזיהו בן אחאב (מל"א כב,ג) וגם בימי יורם בן אחאב (מל"ב ג.א. ואילך).

נוסף על הקושי שבהכללת $12 + x + y$ שנים בפרק זמן קצר זה שבין שנת 841 לפסה"ג לשנת 853 לפסה"ג, יש סתירות בין הסינכרוניזמים לבין נתוני שנות המלוכה ובין הסינכרוניזמים לבין עצמם.

מלכים בכללה. משום כך הוא חסר בנוסחאות העיקריים של השבעים (טבלה ד. 2). אין להניח שסינכרוניזם זה מחושב, שכן אינו נגזר מתוך שאר הנתונים הכרונולוגיים של אותה תקופה. כנראה הסינכרוניזם הוא נכון מעיקרו והוא מיוסד על מסורת כרונולוגית אחרת. כדי ליישב בינו ובין שאר הנתונים הכרונולוגיים עלינו להניח שהיה יהורם שותף במלכות יהושפט אביו למן שנת 17 ליהושפט. ולפי זה הסינכרוניזם שבשנת 2 ליהורם מלך יורם, ובשנת 18 ליהושפט מלך יורם, מכוננים שניהם לאותה שנה עצמה, אלא שהם באים משתי שיטות נפרדות, שהאחת חישבה את עליית יורם בן אחאב למלוכה לפי שנות יהורם בן יהושפט, משעה שעלה למלוך כשותף עם אביו, והשנייה קבעה את עליית יורם לפי שנות יהושפט עצמו, המחושבות ממות אסא. אם אנו אומרים ששני הסינכרוניזמים מכוונים לשנה אחת, אפשר לערוך את המערכת הכרונולוגית הבאה, ובלבד שנגיח שהיה הפרש של חצי שנה בין ראשי השנים למלכים שבישראל ושביהודה.

1. אחאב נלחם במלחמת קרקר נגד שלמנאסר הג' מלך אשור (טבלה ט). מכתובת המונולית של שלמנאסר מסתבר שהמלחמה הייתה בתחילת האביב, בעת הגאות של מימי הפרת.
2. יהושפט ממנה את יהורם בנו שותף למלוכה בשנת מלחמת רמות גלעד (אולי מתוך כוונה לשמור על רציפות המלוכה שעה שהוא עצמו ירצא למלחמה).
3. יורם מלך ישראל (ושמא גם יהורם מלך יהודה עמו) משתתף במלחמת 12 מלכי סוריה נגד אשור (מזר); וע"ע יהורם מלך יהודה.
4. יורם מלך ישראל ואחזיה מלך יהודה מומתים ביורעאל בידי יהוא בחורף שנת 842 לפסה"ג.
5. יהוא מעלה מס לאשור, אחרי ניסן שנת 841 לפסה"ג.

ממערכת זו המיוסדת על נתונים יהודיים מהימנים עולות המסקנות הללו: יהושפט מלך 21/22 שנים תחת 25 שנה הכתובות במל"א כ"מב; יורם בן אחאב מלך 9/10 שנים

תחת 12 השנים הכתובות במל"ב ג.א. משלושת הסינכרוניזמים הישראליים הבאים אפשר ללמוד שאמנם מלך יהושפט 21 או 22 שנה:

- א. עליית יהורם בן יהושפט למלוכה חלה בשנת 5 ליורם.
- ב. עליית אחזיהו בן יהורם למלוכה חלה בשנת 11 ליורם.
- ג. עליית אחזיהו בן יהורם למלוכה חלה בשנת 12 ליורם.

סינכרוניזמים א, ג, המיוסדים על פי הנתון שבשנת 18 ליהושפט עלה יורם למלוכה, שייכים לשיטת חישוב אחת. בה מלך יורם מלך ישראל 12 שנה ויהושפט 22 שנה (מנייה כוללה). לפי סינכרוניזמים אלה, יוצא כך:

$$\begin{aligned} & \left. \begin{array}{l} 22 \text{ ליהושפט} \\ 1 \text{ ליהורם} \end{array} \right\} = 5 \text{ ליורם} \\ & \left. \begin{array}{l} 8 \text{ ליהורם} \\ 1 \text{ לאחזיה} \end{array} \right\} = 12 \text{ ליורם} \end{aligned}$$

סינכרוניזם ב הסותר את א ואת ג מיוסד אף הוא על הנתון שבשנת 18 ליהושפט חלה עליית יורם, והוא מייחס 21 שנות מלוכה ליהושפט. לפי סינכרוניזם זה יוצא כך:

$$\begin{aligned} & \left. \begin{array}{l} 21 \text{ ליהושפט} \\ 1 \text{ ליהורם} \end{array} \right\} = 4 \text{ ליורם} \\ & \left. \begin{array}{l} 8 \text{ ליהורם} \\ 1 \text{ לאחזיה} \end{array} \right\} = 11 \text{ ליורם} \end{aligned}$$

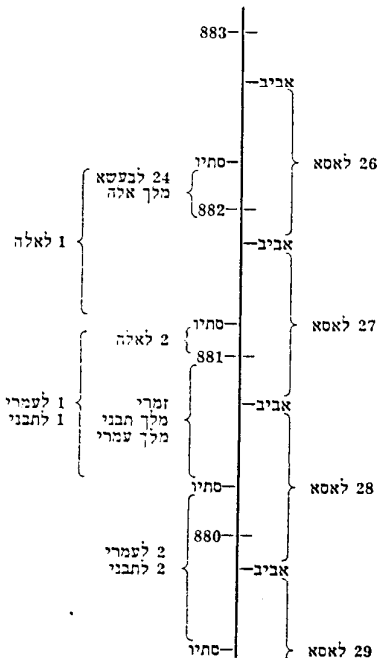
כנראה שבזמן שחיטבו את הסינכרוניזמים הישראליים, כבר לא הייתה ידיעה ברורה על משך תקופת מלכותו של יהושפט. אפשר ששני המספרים 21 ו-22 שנים מכוונים לדבר אחד, והוא שמלך יהושפט (לבדו) 21 שנים שלמות ועוד כמה חדשים, והם עלו לו במניין הרשמי שבימיו לשנה שלמה (מניין כולל), ולפי חשבון זה מלך 22 שנה.

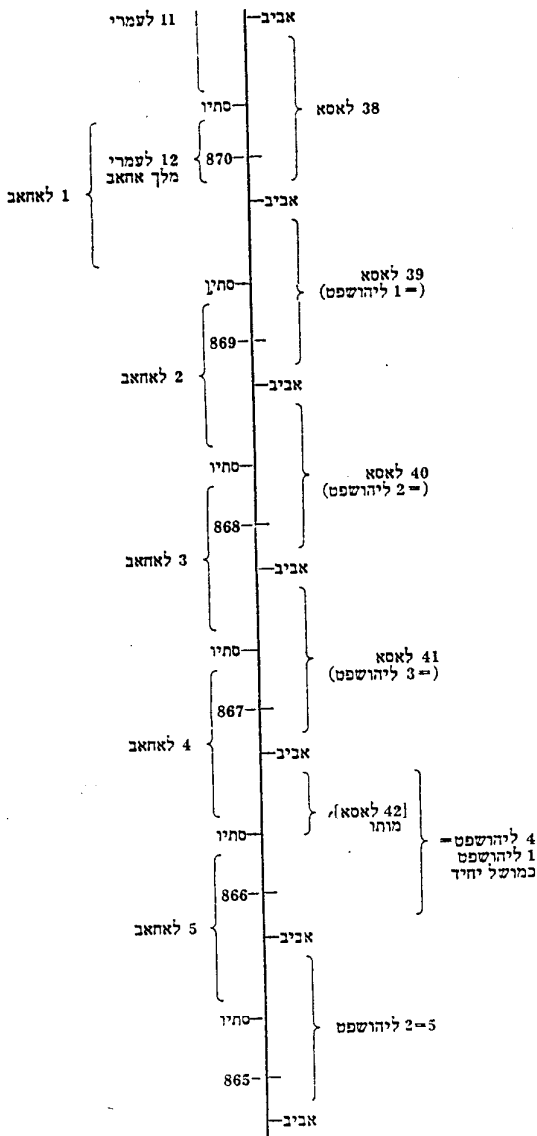
לפי סינכרוניזם א מת יהושפט ומלך יהורם בנו בשנת 5 ליורם מלך ישראל. סינכרוניזם זה נכון אם הוא מכוון לעלייתו של יהורם למלוכה כשליט בפני עצמו.

כאמור, יוצא מהמערכת הכרונולוגית של שנות 853-841 לפסה"ג שהובאה לעיל, שיהורם בן אחאב מלך 10 שנים (שהן למעשה 9 שנים שלמות ועוד כמה חדשים). על ידי כך נשאר פרק זמן הגון לתקופה האחרונה במלכות אחאב, שבין מלחמת קרקר ובין מלחמת רמות גלעד, ולתקופה הראשונה במלכות יהוא, שבין עליית יהוא למלוכה ותשלום המס לאשור. לפי המערכת הכרונולוגית שלמעלה עברו שנתיים בקירוב בין מלחמת קרקר לבין מלחמת רמות גלעד, ופחות משנה בין עליית יהוא למלוכה לבין תשלום המס לאשור. אם נחבר זמן זה ל-9 או ל-10 שנות מלכותו של יורם יהיו ביריגו כדי 13 השנים (לכל היותר) שבין 853-841 לפסה"ג. העמדת מלכותו של יורם על 12 שנה ככתוב בס' מלכים מצמצמת בהכרח את שני הזמנים, את הזמן האחרון במלכות אחאב ואת הזמן הראשון במלכות יהוא לכדי שנה אחת, לכל היותר. וכן אם אנו מקבלים את הנתון של 12 שנים שמלך יורם, וגם מקבלים את הנתונים היהודיים לתקופה זו (וביניהם הסינכרוניזם שבשנת 2 ליהורם עלה יורם למלוכה), יהיה עלינו

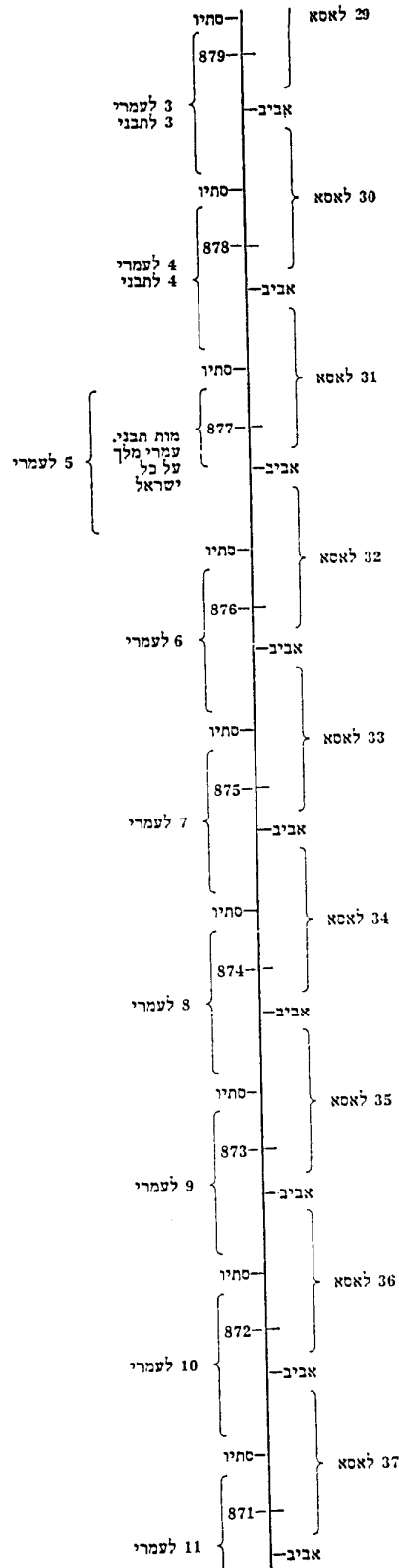
להעמיד גם את מלכותו של יהורם מלך יהודה על 11 או על 12 שנים, תחת 8 השנים שבס' מלכים (אין לקבל את דעת תילי, שמלך יורם 8 שנים בפני עצמו ועוד 4 שנים כשותף במלוכה עם יהושפט אביו, וארבע השנים האלה לא עלו לו בחשבון שנות מלכותו, שכן הנחה זו סותרת את מה שהעלינו על מלכי יהודה שהיו שותפים במלוכה בחיי אבותיהם ושנות השותפות עלו להם במניין שנות מלכותם). אפשר להסביר את הנתון על 12 שנים שמלך יורם שחיטבוהו לא ממות אחזיהו אחיו אלא ממות אחאב אביו, או שהוא שיבוש שנגרם מחמת המספרים של שנות מלכותם של מלכי ישראל שמירכעם עד מרד יהוא. הניתנים במחזוריים של 12, 22 ו-2 שנים, נמצא שהסינכרוניזם הישראלי שעליית אחזיה חלה בשנת 12 ליורם הוא פרי חישובו של העורך, שכבר מצא לפניו את הנתון על 12 שנים שמלך יורם. כנראה שהסינכרוניזם שעליית אחזיה חלה בשנת 11 ליורם מיוסד אף הוא על המסורת בדבר 12 שנים שמלך יורם - ומי שחיטב סינכרוניזם זה הגיע לחישובו בגלל השנה הבודדת של אחזיה מלך יהודה, שחיטבה לשנת מלוכה שלמה (עיין לעיל, [ד], 3, ה), ולשיטתו אם מת אחזיה בשנת 12 ליורם הרי שעלה למלוכה בשנת 11 ליורם.

עניין היוצא מגדר הבעיות הכרונולוגיות הנידונות כאן היא השאלה, אם הייתה עתליה אם אחזיה בתו של עמרי או בתו של אחאב, ומהי הזיקה שבין התאריכים המשוערים ללידתו של אחאב ולנישואי אחאב ואיזבל לבין זמנו של אתבעל מלך צור אבי איזבל, ועל כך ע"ע עתליה. הנתונים הכרונולוגיים לתקופה שממות בעשא עד מות אחאב והסינכרוניזמים עם יהודה ניתנים במערכת הכרונולוגית הבאה (לפי השיטה הכוללת גם ביהודה וגם בישראל, ועל פי ההנחה שביהודה מנו מן האביב ובישראל מן הסתיו).

לפי החשבון של מערכת זו עלה אחאב לשלטון בשנת 872/1 לפסה"ג, בשנת ה-38 לאסא. והואיל ושנתו האחרונה היתה שנת 852/1 לפסה"ג (עיי' במערכת הכרונולוגית לשנות 853-841 לפסה"ג), נמצא שמלך אחאב 20 שנה בלבד (במניין הכולל) ולא 22 שנה ככתוב במל"א טז. כט. גם סתירה זו יש ליישבה בשתי פנים: ש-20 שנות מלכותו השתבשו ל-22 שנה, או שהיה אחאב שותף למלכות עם עמרי אביו במשך שתי שנות עמרי האחרונות. וכשם שמסתבר הדבר שהיה יהואחז שותף למלכות עם יהוא אביו, כך מסתבר שהיה אחאב שותף למלכות עם עמרי. בשני המקומות באה שותפות הבן עם אביו במלוכה כדי לבסס את השושלת החדשה בידו הראשון לייסודה ולהבטיח את סדר הירושה. לפי השערה זו ניתן לכוון את שנות מלכותם של מלכי ישראל עם שנות מלכותם של מלכי יהודה באותה תקופה באופן זה:

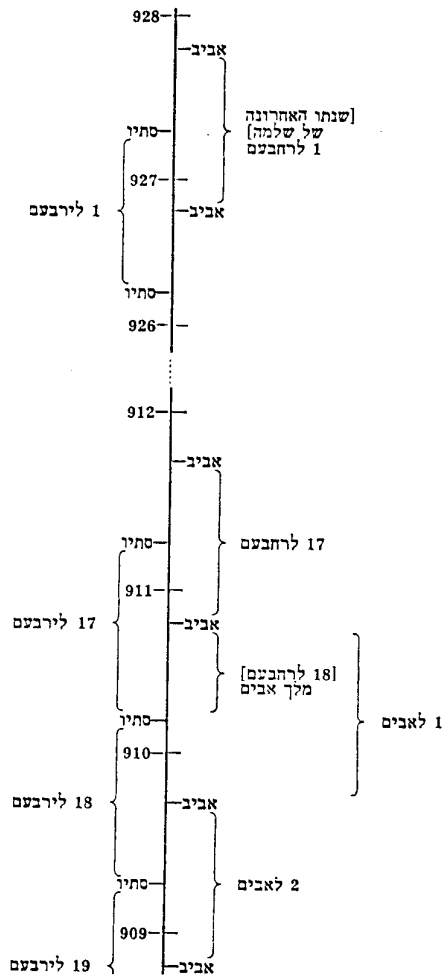

הסינכרוניזם במקרא:

38 לאסא - עליית אחאב למלוכה
(מל"א טז,כט)

עליית יהושפט למלוכה - 4 לאחאב
(מל"א כב,מא)

17 ליהושפט - עליית אחזיהו למלוכה
(מל"א כב,גב)

- 10 לעמרי - { 36 לאסא
- 1 לאחאב כעוצר - { 37 לאסא
- 11 לעמרי - { 37 לאסא
- 2 לאחאב כעוצר - { 38 לאסא
- 12 לעמרי - { 38 לאסא
- 3 לאחאב כעוצר - { 39 לאסא
- 1 לאחאב
- במושל יחיד
- 1 ליהושפט כעוצר - 39 לאסא
- 2 ליהושפט כעוצר - 40 לאסא
- 2 ליהושפט כעוצר - 40 לאסא
- 3 ליהושפט כעוצר - 41 לאסא
- 3 ליהושפט כעוצר - 41 לאסא
- 4 ליהושפט כעוצר - 42 לאסא
- 1 ליהושפט כמזל יחיד - 42 לאסא
- 19 ליהושפט - 16 לאסא
- 20 ליהושפט - 17 לאסא
- 22 ליהושפט - 20 לאסא

משאנו אומרים ששנת 26 לאסא חלה בשנת 883/2 לפסה"ג. היא שנת 24 לבעשא. תהיה השנה הראשונה לאסא שנת 908/7 לפסה"ג. על פי חשבון של מספרי שנות המלוכה חלה שנתו הראשונה של אבים בשנת 911/10 לפסה"ג ושנתו הראשונה של רחבעם, שבה התפלגה הממלכה, בשנת 928/7 לפסה"ג. שנה א' לרחבעם היא גם שנה א' לירבעם (על דבר הצעת תילי, שעלה ירבעם למלוכה שנה אחת לפני רחבעם, ע"ע ירבעם בן נבט). אם מלך רחבעם 17 שנים הרי ששנת מותו היא שנת 17 לירבעם והדבר הזה מתנגד לכאורה לסינכרוניזם הישראלי הקובע את עליית אבים למלוכה בשנת 18 לירבעם (מל"א טז,א). סינכרוניזם זה אינו מחושב בידי עורך. שכן שיטת חישובו (השיטה המאחרת) סותרת את שיטת החישוב של שאר הסינכרוניזמים הישראליים של חקופה זו, שחושבו בשיטת המנייה הכוללת. סינכרוניזם זה יתיישב יפה אם נניח שהיה הפרש של חצי שנה בין ראש השנה ביהודה ובין ראש השנה בישראל, או שמלך רחבעם 17 שנים שלמות ועוד כמה חדשים בשנתו ה-18, והחדשים הושמטו בידי העורך.

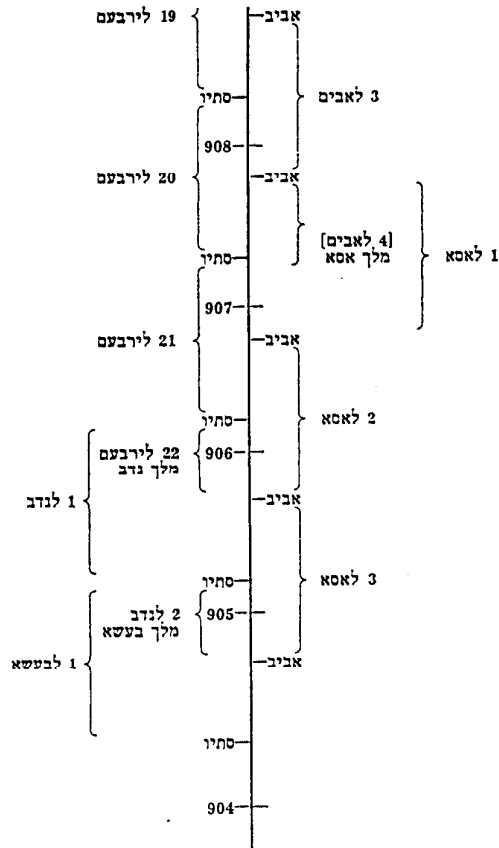
בעיה לעצמה היא הידיעה הכתובה בדה"ב טז,יט; טז,א, שמלחמה פרצה בין אסא לבין בעשא בשנת 36 לאסא. ידיעה זו אינה מכוונת עם הנתונים של ס' מלכים ויש הפרש בינה לבינם בעשר שנים, וכדי ליישב ביניהם יש להאריך את מלכות בעשא ולהעמידה על 34 שנים תחת 24 הכתובות במקרא, או לקצר את מלכות רחבעם ל-7 שנים תחת 17 הכתובות במקרא. בדרך האחרונה נקט אולברייט, ומשום כך הוא קובע את התפלגות המלוכה לשנת 922 לפסה"ג. ונראה שאין 36 אלא שיבוש של 26; וע"ע אסא. שנות מלכותם של מלכי יהודה ומלכי ישראל מן ההתפלגות ועד לעליית בעשא למלוכה ניתנות במערכת הכרונולוגית הזאת:

כדרך שעשתה המסורת בשנות יהואש מלך יהודה שמלך 38/39 שנים, והיא עיגלה את שנותיו לארבעים, כך עיגלה המסורת הקדומה את מספר שנות מלכותם של דויד ושל שלמה ל-40 שנה לכל אחד.

לתקופה של המלוכה המאוחדת אין לנו סינכרוניזמים ממקורות בני הזמן ההוא. היו חוקרים שביקשו לקשור את הכרונולוגיה של ימי דויד ושלמה עם סינכרוניזם בכרונו-לוגיה הצורית, שיוסף בן מתתיהו (נגד אפיון איח; קדמ' היג) מביאו משמו של מנאנדרוס איש אפסוס. בספר נגד אפיון מובאת רשימה כרונולוגית של מלכי צור למן חירם שהיה בן זמנם של דויד ושל שלמה (שמ"ב היא; מל"א ה, טו ואילך; ט"ו-יא) ושם גם נאמר שלמן עלייתו של חירם למלוכה ועד לייסוד קרת חדשת עברו 155 שנה; ועוד נאמר שם, שבית המקדש שבירושלים נבנה בשנתו ה-12 של חירם (לפי נוסח אחד: בשנתו ה-11).

ייסודה של קרת חדשת היה, לפי מסורת יונית של טימאיוס, ולפי מסורות שהיסטוריונים רומיים מביאים אותן (סְרְדְיוּס וְלָאוּס פְּרִיָקְלוּס), בשנת 814/13 לפסה"ג, והוא התאריך המקובל על רוב החוקרים בזמננו. נמצא שחירם עלה למלוכה בשנת 969 לפסה"ג. אולברייט וראוטון, שדעתם מסכמת שמלכותו של חירם התחילה באותה שנה ואף מקבלים את הסינכרוניזם הצורי בדבר ייסוד בית המקדש, קובעים את תחילת בניין בית המקדש (שנת 4 לשלמה) – לשנת 959 לפסה"ג ואת ראשית מלכותו של שלמה לשנת 962 לפסה"ג. לפי זה חלה התפלגות המלוכה בשנת 922 לפסה"ג, ועניין זה קשה, לפי שהוא גורר עמו קיצור ימי מלכותו של רחבעם ל-7 שנים תחת 17 שבמקרא (ועיין לעיל, ג). ליורר מציע, בעקבות קוגלר, להסתמך על המסורת שפומפיאוס טרוגוס מביא, שקרת חדשת נוסדה בשנת 825 לפסה"ג. לפי זה יוצא שעלה חירם למלוכה בשנת 979/8 לפסה"ג ושנתו ה-12 היא שנת 968/7 לפסה"ג שהיא השנה הרביעית של שלמה, שעלה לפי זה למלוכה בשנת 971/70 לפסה"ג. תאריך זה מתאים לזמן התפלגות המלוכה, שלפי שיטות כרונולוגיות המקובלות על כמה חוקרים (רוהל, קוק, מובינקל, מייזלר, חילי וריבין) היתה בשנת 931/30 לפסה"ג. אבל נתוני שנות מלכי צור המובאים משמו של מנאנדרוס (נגד אפיון, שם) לתקופה שבין מלכות חירם ובין ייסוד קרת חדשת, אינם מתאימים למסורת על זמן של 155 השנים שעברו בין עליית חירם למלכות ובין ייסוד קרת חדשת. אלה שמסורת זו נאמנה עליהם נזקקים לתקן את נתוני שנות המלוכה של כמה מן המלכים (כך גוטשמיט, רוהל, ניזי, קוגלר, ליורר). ואלה המבקשים לכוון את התאריכים הללו של מלכי צור עם הנתונים הכרונולוגיים של מלכי ישראל שבמקרא על כרחם הם מתקנים עוד תיקונים נוספים (כך פוגלשטיין, ראוטון, אולברייט); וע"ע חירם. על כן אין לבנות מערכת כרונו-לוגית של ימי דויד ושלמה על נתונים אלה.

כיון שאין בידנו נתונים אחרים, עלינו לראות את מניין 40 השנים של מלכות דויד ושל מלכות שלמה הנתון במקרא כזמן הקרוב למציאות. שלמה שימש שנים אחדות עוצר בחיי דויד, אולי שלוש שנים (ע"ע דויד, כרך ב, טור 637).

(ד) הממלכה המאוחדת. – הידיעות על זמן מלכותם של דויד ושלמה כתובות בשמ"ב ה'ד; מל"א יא.מב:

דויד: בן 30 במלכו 7 שנים 6 חדשים מלך על יהודה	33 שנה מלך על ישראל	ס"ה: 40 שנה
שלמה: 40 שנה מלך על ישראל		40 שנה

מספר שנות מלכותו של שאול אינו ידוע לנו, והכתוב שבשמ"א יג.א: בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על ישראל, אינו אלא נוסח קטוע של הגרסה המקורית: בן [.....] שנה שאול במלכו ו[.....] ושתי שנים מלך על ישראל (לדעת ייבין יש להשלים: בן [40] שנה שאול במלכו). השלמת מספר העשרות שקדמו לתיבת שתיים נתון לשיקול הדעת בלבד, ואפשר שמלך שאול 12, 22, או 32 שנה. משך הזמן של 12 שנה כהצעת אורבך או 11 שנה כהצעת ייבין (לדעתו הנוסח הנכון הוא: ו[ע]שתי [עשרה] שנה מלך על ישראל), נראה קצר מדי למלכותו של שאול, אם כי אין דבר הסותרו, ואילו זמן של 32 שנה הוא ארוך מדי; וע"ע שאול.

40 שנות המלוכה של דויד ושל שלמה נראים כמספרים עגולים. לפי הכתוב היה דויד בן 30 במלכו ו-40 שנה מלך (שמ"ב ה'ד), כלומר בן 70 היה במוותו; והוא לכל הדעות מספר מעוגל, המכוון למשך חייו של אדם (כחה' צ"י), שהרי דויד מלך לפי שמ"ב ה'ד, 40 שנה ועוד 6 חדשים. אפשר

לקבוע למלכות דויד ושלמה לפי השיטה הכוללת שנהגה לאחר מכן במלכויות ישראל ויהודה את התאריכים הללו:

דויד 1004/3 - 965/4 לפסה"ג
 שלמה: כשותף במלוכה 967/6 - 965/4 לפסה"ג
 לבדו 965/4 - 928/7 לפסה"ג.

אך ספק אם נכללו ב-40 שנות מלכותו של שלמה גם שלוש שנות העוצרות. אם נשפוט לפי הנהוג אצל מלכי יהודה שאחר התפלגות המלוכה, יעלו שנות העוצרות במניין שנות מלכותו של שלמה, שלפי זה מלך למעשה 37 שנים. לפיכך אם מלך שלמה 40 שנה, ובכללן 3 שנות העוצרות, ניתן

לוח כרונולוגי של מלכי יהודה וישראל¹

הממלכה המאוחדת

1004-965 דויד
 שלמה:
 [965-967 (כשותף במלוכה)
 928-965 כמלך

ישראל		יהודה	
907-928	ירבעם	911-928	רחבעם
906-907	נדב	908-911	אבים
883-906	בעשא	867-908	אסא
882-883	אלה	[867-870 (כשותף במלוכה)	יהושפט:
882/1	זמרי	846-867	כמלך
[878-882/1]	תבני	[846-851 (כשותף במלוכה)	יהורם:
871-882	עמרי	843-846	כמלך
[871-873 (כשותף במלוכה)	אהאב:	842-843	אחזיהו
852/1-871/0	כמלך	836-842	עתליה
851/0-852/1	אתזיהו	798-836	יואש
842-851/0	יורם	769-798	אמציה
814-842	יהוא	[769-785 (כשותף במלוכה)	עוזיהו:
[814-817 (כשותף במלוכה)	יהואחז:	733-769	כמלך
800-814	כמלך	[743-758 (כשותף במלוכה)	יותם:
784-800	יהואש:	[733-743 (כשותף במלוכה)	אחז:
[784-789 (כשותף במלוכה)	ירבעם:	727-733	כמלך
748-784	כמלך	698-727	חזקיהו
748/7	זכריה		
748/7	שלום		
737/6-747/6	מנחם	642-698	מנשה
735/4-737/6	פקחיהו	640-641	אמון ²
733/2-735/4	פקח	609-639	יאשיהו
724/3-733/2	הושע	609	יהואחז
		598-608	יהויקים
		597	יהויכין
		586-596	צדקיהו

1. התאריך למלכי יהודה מכיון לשנה המתחילה באביב ולמלכי ישראל לשנה המתחילה בסתיו. כגון: שנה 928 לפסה"ג ביהודה, הכוונה לשנה המתחילה בניסן (אפריל/מאי) 928 לפסה"ג והבסתוייכות באדר (מרץ/אפריל) 927 לפסה"ג, שנת 928 לפסה"ג בישראל מכוונת לשנה המתחילה בתשרי (אוקטובר/נובמבר) 928 לפסה"ג והבסתוייכות באלול (ספטמבר/אוקטובר) 927 לפסה"ג.

2. שיטת המנייה - עד מלכות אמון מלך יהודה - היא השיטה הביוללת. שיטת המנייה ביהודה למן מלכות אמון ואילך היא השיטה הבאחרת.

נתונים כרונולוגיים ועמיהם גם ציון גילו של האב בעת הולדת בנו. כל הנתונים שבטבלה זו מחושבים על פי המסך-קנות של הדיון שלעיל.

(ה) גיליהם של מלכי יהודה. — נוסף על הנתונים הכרונולוגיים, כגון שנות מלוכה וסינכרוניזמים, הבאים במקורות שבס' מלכים כתוב שם גם מה היה גילו של המלך כשעלה למלוכה. בטבלה שלמטה מובאים כמה

טבלה יא

שם המלך	שם אביו	מספר שנות מלכותו 1	גיל המלך 2 בעלותו כשוחף למלוכה	גיל המלך בעלותו כמושל יחיד	גילו בהיוולד יורשו	גילו במותו
דוד	ישי	40		30 (שמ"ב ה'ד)		70
שלמה	דוד	40		41 (מל"א י"ב א)		58
רחבעם	שלמה	17				
אבים	רחבעם	2				
אסא	אבים	41				
יהושפט	אסא	24 (21)	35 (מל"א כ"ב א)	[38]	22	59
יהורם	יהושפט	8	32 (מל"א ח"ז)	[37]	18	40
אחזיהו	יהורם	1	54	22 (מל"ב ח"ב)	23 או 22	23
ירואש	אחזיהו	38		7 (מל"ב י"ב ב)	20	45
אמציה	ירואש	29		25 (מל"ב י"ד ב)	22	54
עזחיהו	אמציה	52	16 (מל"ב ט"ו ב)	[32]	17	68
יותם	עזחיהו	16	25 (מל"ב ט"ז ב)		21	41
אחז	יותם	16	520 (מל"ב ט"ז ב)	[30]	21	36
חזקיהו	אחז	29	6 [15]	12 (מל"ב י"ח ב)	730	44
מנשה	חזקיהו	55		12 (מל"ב כא א)	836	68
אמון	מנשה	2		9 [32] (מל"ב י"א יט)	26	34
יאשיהו	אמון	31		8 (מל"ב כ"א א)	16: יהואחז 14: יהויקים 30: צדקיהו	39
יהואחז	יאשיהו	3 חדשים		23 (מל"ב כ"ג א)		
יהויקים	יאשיהו	11		1125 (מל"ב כ"ג ב)	18	36
יהויכין	יהויקים	3 חדשים		18 (מל"ב כ"ד א)		
צדקיהו	יאשיהו	11		21 (מל"ב כ"ד ב)		

1. יוצא, שנוולד חזקיהו לאחז כשהיה אחז בן 11 שנה. לכן יש לתקן את המספר 25 שנה ל-15 שנה, או להניח שאחז היה בן 25 שנה במלכו ולא בן 20 שנה (עי' הערה 5), ונראה החישוב הראשון מן האחרון.
2. אם היה חזקיהו בן 25 במלכו, היה בן 44 כשנוולד לו מנשה בנו.
3. גילו של מנשה כשנוולד לו אמון בבוה הרבה מן הרגיל אצל מלכי יהודה, ומסתבר יותר שהיה אמון בן 32 במלכו (תחת בן 22), ולפי זה היה מנשה בן 36 במלכו, ולא בן 46.
4. עי' הערה 8.
5. אם היה יהויקים בן 25 במלכו, היה יאשיהו אביו בן 14 כשהוליד את יהויקים; גיל זה אף-על-פי שהוא אפשר, מכל מקום נראה נמוך מדי. ושם 25 שנים הוא מספר מעוגל, והנכון שהיה יהויקים כבן 23 או לכל היותר בן 24. לפי זה היה יאשיהו כבן 16/15 שנה כשנוולד לו יהויקים (השיבוש מ"ד ל-5 אפשרי אם נניח שהסימן לארבע נכתב כך: |||| ולחמש כך: |||||).
6. עיין הערה 10.

1. שנים שלמות בלבד.
2. מטבע הלשון המקראית "בן x שנים פלוני במלכו" כשכא אצל מלכים ששימשו עוצרים בחיי אבותם — מכונן לגילם בשעת עלייתם למלוכה כעוצרים או כשותפים למלוכה.
3. לפי השערים היה שלמה בן 12 שנה במלכו, ולפי יוסף בן מתתיהו (קדמ' ח"מ): בן 14 שנה במלכו. לדעת ייבין היה שלמה בן 16 שנה (עי' דוד) כשכא להשתתף במלכות אביו, בן 19 שנה — כשהיה למושל יחיד, בן 15 שנה כשנוולד לו בנו רחבעם ובן 56 שנה במותו.
4. מסתבר שהיה עזחיהו בן 17 שנה כשנוולד לו יותם בנו ובן 38 כשנוולד אחז בכדו. ועי' לעיל, ב.
5. אמנם בכתי' של השבעים ובפס' לדה"ב כה"א: בן עשרים וחמש שנה אחז במלכו וגו' — לפי זה היה אחז בן 41 כשמת, ואפשר לקיים את הכתוב שהיה חזקיהו בן 25 שנה במלכו. ועי' לקמן, הערה 6.
6. לפי הנוסח הכתוב: בן עשרים וחמש שנה היה [חזקיהו] במלכו (מל"ב י"ח ב).

טבלה יב

כורש	530 — 522
כנבזי	522 — 520
דריוש הא'	521 — 486
חשירש (= אחשורוש)	485 — 465
ארחתשטא הא'	464 — 424
דריוש הב'	423 — 404
ארחתשטא הב'	403 — 359
ארחתשטא הג'	358 — 338
ארסס	337 — 336
דריוש הג'	335 — 331

1. שנות מלכותם של מלכי פרס נמנות לפי השיטה היותה נודתה במיפוספר-טמיה קודם שנכבשה בידי פרס, היינו שיטת המנייה המאחרת וראש השנה מתחיל מניסן. בטבלה זו, השנה הראשונה לכל מלך היא שנתו המלאה הראשונה.
2. שנות מלכותו של כורש נמנות משה שכבש את בבל, וכך מונח איתן גם בשטרות בבליים. ואותו זמן היתה ארץ ישראל חלק מן הפחוזה שכללה את בבל ואת עבר הנהר.

(ה) הכרונולוגיה של תקופת שיבת ציון. — הנתונים הכרונולוגיים של ימי הבית הראשון מיוסדים על מניין מלכי יהודה וישראל, וערוכים במערכת כרונולוגית אחת. לא כן הנתונים הכרונולוגיים מימי שיבת ציון ואילך, שהם פזורים בכמה וכמה ספרים ואינם מצטרפים למערכת כרונולוגית אחת.

המאורעות שמדובר בהם בספרי חגי, זכריה, עזרא ונחמיה רשומים בדרך כלל לפי שנות מלכותם של מלכי פרס. נמצא שהמסגרת הכרונולוגית לקורות תקופה זו בישראל נקבעת, כבשאר הארצות שהיו בשלטון הממלכה הפרסית, על פי התאריכים הקבועים למלכי פרס; ושנות מלכותם של מלכי פרס חישובו אותן פרקר ודוברשטיין וקבעו בקביעות גמורה, כפי שרשום בטבלה הזאת: